ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม)

ปริญญา

การบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม — **สาขา**

วนศาสตร์ — **คณะ**

เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ

People Participation in Watershed Conservation under the Extension and Development Project of Community Participation in Conservation Forest at Huai Samran Watershed Management Unit, Changwat Surin and Changwat Si Sa Ket

นามผู้วิจัย นางสาวศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์สันติ สุขสอาด, วท.ด.)

ประธานสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจน์เขจร ชูชีพ, Dr.rer.nat.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ

People Participation in Watershed Conservation under the Extension and Development Project of Community Participation in Conservation Forest at Huai Samran Watershed Management Unit, Changwat Surin and Changwat Si Sa Ket

โดย

นางสาวศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม)
พ.ศ. 2555

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์ 2555: การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม) สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คณะวนศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์ วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, Ph.D. 194 หน้า

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎร และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ การรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 269 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 45.57 ปี ส่วนใหญ่มีชาติพันธุ์เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร การศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพหลักเกษตรกรรม เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนเฉลี่ย 12.35 ไร่ มีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 96,377.23 บาท/ปี รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ย 75,432.90 บาท/ปี ส่วนใหญ่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ชาติพันธุ์ ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ระยะเวลาของการมีกฎ กติการะเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

_____ _____ ___/___/___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Sasithorn Utishchawengsak 2012: People Participation in Watershed Conservation under the Extension and Development Project of Community Participation in Conservation Forest at Huai Samran Watershed Management Unit, Changwat Surin and Changwat Si Sa Ket. Master of Science (Forest Resource and Environmental Administration), Major Field: Forest Resource and Environmental Administration, Faculty of Forestry. Thesis Advisor: Associate Professor Wuthipol Hoamuangkaew, Ph.D. 194 pages.

The objectives of this research were to determine the socio-economic condition, the level of the participation of people, and socio-economic factors affecting people's participation in watershed conservation. The data were collected from interviewing 269 samples using the designed questionnaires. The using statistical analysis method were frequency, percentage, mean, minimum, maximum, standard deviation, t-test and F-test with the given significance level of 0.5.

Results of the study revealed that the most respondents were female with their average age of 45.57 years. Ethanicity of the most was Thai-Cambodian people. Primary school was the educational level of the most. Agriculture was their main occupation. The most respondents were the social group member and they haven't social position in the community. The average size of land holding was 12.35 rais. Their average annual household income and expenditure were 96,377.23 and 75,432.90 baht, respectively. The most respondents received the information about natural resource conservation, having a good knowledge and understanding of the natural resource conservation and they also having a high level of participation in natural resource conservation. The activity that having the highest participation level was benefit sharing. Futhermore factors affecting people participation in watershed conservation were ethanicity, social position, household income from dependency on forest resources, the duration of employing the rules and regulations for control the forest resource conservation and the performance of the operations for increasing in the efficiency of forest protection under the Project According to His Majesty the King's Royal Initiative and preparing the community data base. On the other hand, factors weren't significantly affecting people participation in watershed conservation were gender, age, educational level, position in the household, social group membership being, main occupation, household income, size of land holding, the perception of the information about natural resource conservation, attending to the training course in natural resource conservation and the knowledge in the conservation natural resource.

_____ _____ ___ / ___ / ___

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ได้ด้วยความอนุเคราะห์ทั้งการให้คำปรึกษา คำแนะนำ และการตรวจทานแก้ไขจาก รองศาสตราจารย์ ดร. วุฒิพล หัวเมืองแก้ว ประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. สันติ สุขสอาด กรรมการที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมนิมิตร พุกงาม ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย และอาจารย์ ดร. ไพสานต์ เพ็ชรพลาย ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งชี้แนะแนวทางในการแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จลุล่วงเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี และขอขอบคุณอาจารย์โครงการการบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนและมอบความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

ขอขอบคุณคุณประพันธ์ ผลพันพัว อดีตผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมและพัฒนาชุมชนต้นน้ำ สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ ที่ได้ช่วยให้คำแนะนำเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในภาพรวม ขอขอบคุณคุณกิติชน โกพลรัตน์ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการฯ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ขอขอบคุณคุณสมศักดิ์ สันติสุรัตน์ อดีตหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งปัจจุบันทำหน้าที่หัวหน้าศูนย์สาธิตการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ที่ 3 จังหวัดสุรินทร์ และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ฯ ทุกท่านที่ได้ช่วยประสานพื้นที่และอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งหัวหน้าครัวเรือนและผู้แทนครัวเรือนตัวอย่างของหมู่บ้านเป้าหมายในพื้นที่ทุกท่านที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถาม และให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ และขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่งต่อบิดาและมารดาที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนการศึกษาของข้าพเจ้าตลอดมา

ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ สำหรับผู้ที่มีความสนใจต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์

กันยายน 2555

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

หน้า

สารบัญ (1)

สารบัญตาราง (2)

สารบัญภาพ (6)

คำนำ 1

วัตถุประสงค์ 3

การตรวจเอกสาร 7

อุปกรณ์และวิธีการ 59

- อุปกรณ์ 59
- วิธีการ 59

ผลและวิจารณ์ 66

- ผล 66
- วิจารณ์ 151

สรุปและข้อเสนอแนะ 158

- สรุป 158
- ข้อเสนอแนะ 160

เอกสารและสิ่งอ้างอิง 164

ภาคผนวก 171

- ภาคผนวก ก แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย 172
- ภาคผนวก ข โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ 188
- ภาคผนวก ค การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น 191

ประวัติการศึกษา และการทำงาน 194

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ขนาดกลุ่มตัวอย่างภายหลังสิ้นสุดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง	63
2	ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ	73
3	คะแนนความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่าง	88
4	ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่าง	89
5	การแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	91
6	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ	95
7	สรุประดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 5 กิจกรรมภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ	105
8	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายและหญิง	106
9	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน	108
10	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีชาติพันธุ์แตกต่างกัน	110

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
11	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์	112
12	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน	115
13	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีตำแหน่งในครัวเรือนแตกต่างกัน	117
14	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมแตกต่างกัน	119
15	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนแตกต่างกัน	121
16	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพหลักแตกต่างกัน	122
17	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่แตกต่างกัน	125
18	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่	127

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
19	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีรายได้รวมของครัวเรือนแตกต่างกัน	131
20	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนแตกต่างกัน	135
21	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน	138
22	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน	140
23	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างระยะเวลาของการมีกฎ กติการะเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนแตกต่างกัน	142
24	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน	144

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
25	ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านแตกต่างกัน	147
26	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ	149

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่หมู่บ้านเป้าหมายภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553	41
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	55

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ

People Participation in Watershed Conservation under the Extension and Development Project of Community Participation in Conservation Forest at Huai Samran Watershed Management Unit, Changwat Surin and Changwat Si Sa Ket

คำนำ

วิสัยทัศน์ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ มุ่งมั่นอำนวยการให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อประชาชน โดยมุ่งเน้นบทบาทหน้าที่ในฐานะเป็นองค์กรหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บนฐานการจัดการเชิงระบบนิเวศ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและหลักธรรมาภิบาล เพื่อรักษาดุลยภาพของสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดี และเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553) สำหรับกรอบแนวคิดหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นกุญแจของความสำเร็จคือการจัดการเชิงระบบนิเวศ ยึดหลักการจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งเปรียบเสมือนกับการจัดการแบบองค์รวม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักธรรมาภิบาล และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน แนวคิดใหม่ของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ จึงไม่ตัดขาดความอยู่รอดของคนออกจากการรักษาฐานทรัพยากรให้คงความอุดมสมบูรณ์ โดยเล็งเห็นความสำคัญในการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืน (บริษัท สื่อเกษตร จำกัด, 2549)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการควบคุม ป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิม การฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้นและปลูกจิตสำนึก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการ และการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2553)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า พันธุ์พืช จึงได้มีการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยมีแนวคิดที่จะส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาของคนในชุมชนให้มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดทำแผนและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามความต้องการของส่วนรวม และสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) สังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้มอบหมายให้หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ดำเนินโครงการในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมาย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโอทะลันพัฒนา บ้านนาสนวนพัฒนา และบ้านโคกทม ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ บ้านวนาสวรรค์ และบ้านแซร์ไปร์ใต้ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

แต่อย่างไรก็ดี ก็ยังพบว่ามีการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของราษฎรในพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำผลการศึกษาวิจัยมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำให้เหมาะสม และเป็นการเสริมสร้างให้ราษฎรในพื้นที่โครงการเกิดความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งก็จะเป็นการเอื้อต่อความสัมฤทธิ์ผลของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่โครงการให้กลับฟื้นคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ และมีศักยภาพในการอำนวยประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคมได้อย่างสูงสุดและยั่งยืนต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ในการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ มีดังนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

3. เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้คือ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมายภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาสนวนพัฒนา หมู่ที่ 9 บ้านโอทะลันพัฒนา หมู่ที่ 10 และบ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ บ้านวนาสวรรค์ หมู่ที่ 5 และบ้านแซร์ไปร์ใต้ หมู่ที่ 8 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

นิยามศัพท์

ราษฎร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วมของราษฎร หมายถึง การแสดงความคิดเห็น การวางแผนจัดทำโครงการ ร่วมลงมือปฏิบัติ เสียสละทรัพย์สิน เวลา และแรงงาน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน

การอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ หมายถึง การใช้ การระวังรักษา และป้องกันพื้นที่ลุ่มน้ำให้มีปริมาณและคุณภาพที่สมบูรณ์ เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุดและอย่างยั่งยืนตลอดไป

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ หมายถึง พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา จังหวัดศรีสะเกษ

เพศ หมายถึง ลักษณะบ่งบอกว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นชายหรือหญิง

อายุ หมายถึง จำนวนปีนับตั้งแต่เกิดของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ

ชาติพันธุ์ หมายถึง เผ่าพันธุ์ที่สืบทอดทางสายโลหิต เชื้อชาติ ภาษา ความเชื่อ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชนหนึ่งตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้แก่ คนไทยเชื้อสายเขมร คนไทยเชื้อสายลาว และคนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)

ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาสูงสุดของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ

ตำแหน่งในครัวเรือน หมายถึง สถานะของสมาชิกในครัวเรือนได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน พ่อ/แม่ เป็นต้น

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ โดยเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เช่น กลุ่มอาสาพัฒนา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ เป็นต้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์ คณะกรรมการป่าชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน

อาชีพหลัก หมายถึง งานที่ทำโดยใช้ระยะเวลามากที่สุดในรอบปีของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ หมายถึง เงินที่ได้จากการประกอบอาชีพโดยไม่หักค่าใช้จ่าย จากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา จังหวัดศรีสะเกษ มีหน่วยเป็นบาทต่อปี

รายได้รวมของครัวเรือน หมายถึง เงินที่ได้จากการประกอบอาชีพของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนรวมกันโดยไม่หักค่าใช้จ่าย มีหน่วยเป็นบาทต่อปี

การถือครองที่ดิน หมายถึง การมีที่ดินที่ประกอบด้วยที่ดินของตนเอง หรือที่ดินที่ต้องใช้วิธีเช่า หรือที่ดินที่ต้องอาศัยผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า

ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน หมายถึง จำนวนไร่ของที่ดินที่อยู่ในครอบครองทั้งหมดในครัวเรือนทุกๆ แปลงรวมกัน ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ และไม่มีเอกสารสิทธิ

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรับทราบข้อมูลด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งจากการได้ฟัง ได้อ่าน ได้ชมรายการ จากแหล่งต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการ เป็นต้น

การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง กิจกรรมการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เคย ไม่เคย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมายถึง การเริ่มต้นนำข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน มาใช้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้สามารถใช้ประโยชน์สูงสุด นานที่สุด และสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด

ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการได้มีระดับความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการรักษา การพัฒนา การดูแล รวมถึงการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด

ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน (village profile) หมายถึง ผลการดำเนินโครงการการที่มีส่วนหนึ่งของโครงการ มีกิจกรรมจัดทำฐานข้อมูล เพื่อประกอบการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจ จิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดของชุมชน ให้อำนวยประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืน ในพื้นที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญมีการดำเนินโครงการฯ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน 1 หมู่บ้าน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การตรวจเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ โดยมีแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

ส่วนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ส่วนที่ 4 โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ส่วนที่ 5 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ส่วนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (participation) มีผู้ศึกษาและให้ความหมายไว้ เช่น ปาริชาติ และคณะ (2546) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาว่า หมายความถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน สำหรับนรินทร์ชัย (2547) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือเคยเข้ามาร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่ม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ นอกจากนี้อมรา (2547) ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมมีความหมายในหลายมิติและเป็นได้ทั้งวิธีการ (means) และเป้าหมาย (ends) อาทิ ในมุมมองของนักพัฒนา การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม การพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น กล่าวคือ ตั้งแต่การริเริ่มสร้างสรรค์แนวความคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน จากมุมมองดังกล่าวการมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาจะต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนดและวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก หากมีการละเลยตั้งแต่จุดเริ่มแรกแล้วโอกาสที่โครงการพัฒนาจะประสบความล้มเหลวย่อมเกิดขึ้นได้ เพราะทิศทางของโครงการดังกล่าวจะไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

สรุปว่าการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาตั้งแต่การเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่กิจกรรมการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

กระบวนการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ และคณะ (2546) กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน จะเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้ร่วมกันเรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงานและร่วมกันค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจะมีการรวมกลุ่มอภิปรายและแสดงความคิดเห็นเพื่อการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทาง การดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การจำแนกทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ตามนรินทร์ชัย (2547) คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative theory) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ซึ่งได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy theory) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

แนวคิดของการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปจะมีความหมายกว้าง คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม (ปาริชาติ และ คณะ, 2546)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ฉลาดชาย (2528) กล่าวว่า ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดโครงการ (project formulation) และการวางแผนในขั้นตอนการออกแบบโครงการ (project design) การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของประชาชนมีความสำคัญและมีคุณค่าเป็นพิเศษ ความร่วมมือในการออกแบบโครงการจะช่วยให้สามารถพัฒนายุทธวิธีในระดับกว้าง ซึ่งต่อมาจะนำมาแปรเป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในโครงการเฉพาะต่างๆ โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น ความต้องการต่างๆ ของประชาชน ความใฝ่ฝันต่างๆ ของประชาชนที่เป็นทัศนะของพวกเขาอย่างแท้จริง จึงจะได้รับการประเมินและผนึกเข้าไปในโครงการป่าไม้สังคมอย่างถูกต้อง ไม่มีทางอื่นและถ้าวิธีการทำงานแบบนี้ถูกนำมาใช้เราอาจเห็นกันอย่างชัดเจนว่า การให้ความสำคัญก่อนหลังโดยประชาชนในท้องถิ่น อาจไม่มุ่งทิศทางไปสู่การตอบสนองความจำเป็นหรือความต้องการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าก็ได้ อาจเป็นการมุ่งไปสู่ความจำเป็นในแง่มุมอื่นๆ ของชีวิตในชนบทก็เป็นได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว พบว่าโครงการป่าไม้สังคมอาจประสบความสำเร็จมากที่สุด ถ้าหากโครงการเหล่านั้นนำไปปฏิบัติภายใต้ขอบเขตของโครงการพัฒนาเอนกประสงค์ (multipurpose rural development project) ที่ระบุถึงความต้องทุกๆ ด้านของประชาชนในชนบทมากกว่าความต้องการทรัพยากรด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ปาริชาติ และ คณะ (2546) สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมได้ดังนี้

1. การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือช่วยทำกิจกรรม คือ การเข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ การติดตามและประเมินผล

2. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมนี้ แสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม จึงมีการโต้แย้งว่าการมีส่วนร่วมโดยใช้วิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชนเป็นเพียงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมเพียงบางส่วน เพราะในหลายกรณีประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมในการตัดสินใจ ทางออกที่ควรเป็น คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) แก่ประชาชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รูปแบบการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย (2547) กล่าวว่า แนวการพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี 2 ลักษณะประกอบด้วย

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจผู้อื่น หรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า หรือเข้ามามีส่วนร่วมโดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้ามาร่วมทำ เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

2. ช่วงจังหวะที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการวางแผนพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผนการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

กิติชัย (2549) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องของกระบวนการ หน่วยงานของรัฐไม่ควรเข้าไปควบคุมกระบวนการมีส่วนร่วมโดยตรง แต่ควรเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้วยชุมชนเองมากกว่าการที่รัฐจะเข้าไปบังคับกระบวนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (planning) หมายถึง ขั้นตอนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและเกี่ยวข้องกับการตั้งเป้าหมายที่ต้องการ และวางแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่สอดคล้องกับหลักการอนุรักษ์ ยังหมายรวมถึงการกำหนดวิธีการติดตามและประเมินผลด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. การนำแผนไปปฏิบัติ (implementation) หมายถึง ขั้นตอนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำแผนงาน หรือโครงการที่วางไว้หรือกำหนดไว้ร่วมกันไปปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องเข้าไปมีบทบาทในการสนับสนุนการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม

3. การได้รับประโยชน์ (obtaining benefits) หมายถึง ขั้นตอนที่ประชาชนต้องได้รับประโยชน์จากกิจกรรมที่ดำเนินการโดยตรงหรือโดยอ้อมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง บนพื้นฐานของความเป็นธรรมและเท่าเทียมกันในสังคม โดยมากผู้ที่ได้รับประโยชน์จะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

4. การติดตามและประเมินผล (monitoring and evaluation) ขั้นตอนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการปรับหรือทบทวนแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ระดับการมีส่วนร่วม

นิพนธ์ (2547) สรุปว่าระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนกรณีพิจารณาคัดค้านหรือสนับสนุนโครงการต่างๆ อาจแบ่งได้ 6 ระดับ คือ

1. ระดับความไม่สนใจ หรือกลุ่มพลังเงียบที่มักไม่ยอมรับฟังข้อมูล

2. ระดับสนใจแต่คัดค้านหัวชนฝา (โดยไม่ยอมเจรจา หรือไม่ฟังเหตุผล)

3. ระดับสนใจ แต่คัดค้านอย่างมีเหตุผลและยอมรับฟังเหตุผล

4. ระดับที่ไม่ยอมตัดสินใจที่จะคัดค้านหรือสนับสนุน

5. ระดับที่เห็นด้วยกับโครงการบ้าง

6. ระดับที่เห็นด้วยกับโครงการมากและพร้อมสนับสนุน

   6.1 ทำเพื่อชุมชน

   6.2 ทำกับชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปัจจัยและแนวทางกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม

นรินทร์ชัย (2547) ได้สรุปว่าปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมมีดังนี้

1. ปัจจัยด้านการจัดการ

1.1 พัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมในพันธกิจและเป้าหมาย

1.2 ส่งเสริม (ด้วยสื่อต่าง ๆ) ให้เกิดความเข้าใจของการที่ต้องพึ่งพากันหรือร่วมกัน

1.3 หาความเห็นชอบร่วมกันในงานที่แต่ละฝ่ายจะรับไปทำ

1.4 สร้างความเชื่อใจซึ่งกันและกัน

1.5 ลดการแข่งขันของแต่ละฝ่าย

1.6 สร้างความมั่นใจว่าแต่ละฝ่ายจะได้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมกันทำงาน

2. ปัจจัยด้านการสื่อสาร

2.1 หาทางให้ทุกฝ่ายเกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกัน

2.2 ใช้การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (participatory communication) คือ ให้เน้นแบบสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ทั้งต้องมีทักษะในการคิด ฟัง และเคารพความคิดของผู้อื่น อันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกสาธารณะ (public conscious) ร่วมกันได้

2.3 มีความหลากหลาย ผสมผสานกันในการใช้สื่อหลายชนิดทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ สื่อเสียง สื่อกิจกรรม และสื่อบุคคล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.4 ควรเป็นการใช้สื่อเพื่อเข้าถึงบุคคลทั้งกลุ่มที่อาจเสียประโยชน์และสาธารณชนทั่วไป เพื่อให้รับรู้ เข้าใจ เกิดความรู้สึกเห็นชอบ และร่วมสนับสนุน

2.5 การสื่อสารนั้นใช้ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2.6 สื่อบุคคลนั้น ควรเริ่มต้นด้วยการแต่งกายชุดสุภาพ เรียบง่าย หลีกเลี่ยงสัญลักษณ์ของอำนาจ วางตัวสบายๆ เป็นกันเองสนทนาด้วยคำถามง่ายๆ ใกล้ตัว ใช้น้ำเสียงอ่อนโยน นิ่มนวล ปลุกเร้าให้แสดงความคิดเห็น กระตุ้นให้เกิดทัศนคติที่ว่าพวกเราจะทำได้ (can do attitude) ไม่คำนึงถึงความไม่สันทัดในภาษาวิชาการของชาวบ้าน

2.7 ใช้หลัก “อปริหานิยธรรม” ที่มีประเด็นสำคัญส่วนหนึ่งระบุว่า หมั่นประชุมเป็นเนืองนิจ พร้อมเพรียงกัน (เริ่มและเลิกโดยพร้อมเพรียงกัน) พร้อมเพรียงกันกระทำกิจที่พึงควรกระทำ

2.8 ในการประชุมควรให้ผู้เข้าร่วมประชุมนั่งสบายๆ ทุกคนเห็นหน้ากัน (นั่งเป็นวงกลมหรือรูปตัวยู) มีการเขียนบนกระดาน เพื่อให้ทุกคนเห็นข้อมูลไปพร้อมๆ กัน ให้ระลึกไว้ว่า ผู้ที่เข้าประชุมทุกคนเป็นเจ้าของการประชุม มิใช่องค์กรของผู้จัดประชุม และผู้นำการประชุมกำกับกระบวนการ มิใช่กำกับเนื้อหา

2.9 นอกจากการเสนอแนวความคิดเห็นโดยการพูดในที่ประชุม ควรมีการเขียนโดยใช้ระบบ pin and card กล่าวคือ ให้แต่ละคนเขียนใส่กระดาษแผ่น โดยไม่ต้องระบุรายชื่อ แล้วรวบรวมมาติดกระดาน เพื่อประกอบการอภิปรายด้วย

2.10 ใช้เครื่องมือสื่อสารขนาดเล็ก ที่ไม่ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ราคาแพงเสมอไป เช่น จดหมายเวียน จดหมายข่าว โทรศัพท์ เป็นต้น

2.11 ส่วนใหญ่สื่อต่างๆ ควรสร้างและใช้ได้ในท้องถิ่น แต่ผสมผสานหลายสื่อ เพื่อเข้าถึงบุคคลเป้าหมายหลายกลุ่ม โดยเฉพาะสื่อที่ชุมชนมีส่วนร่วมผลิตทำเอง เช่น คำขวัญ การวาดภาพ การร่วมตอบปัญหา การจัดเวทีชาวบ้าน เสวนากันเอง เป็นต้น

2.12 สื่อไม่ควรมีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่น ไม่เป็นสถาบัน (deinstitutionalisation)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.13 มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร (interchange of sender-receiver roles)

2.14 เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม (horizontality of communication) และเป็นการสื่อสารอย่างเสมอภาค แหล่งสื่อจึงมาจากคนทุกกลุ่มในสังคมมิใช่มาจากผู้มีอำนาจสูงเพียงฝ่ายเดียว โดยเฉพาะต้องทำให้เนื้อหาทั้งหลายมิใช่ถูกตัดสินมาจากข้างบน แต่ทัศนะต่างๆ ต้องมีระดับล่างร่วมตัดสิน

2.15 ผู้รอรับมิใช่รอรับข่าวสารเพียงอย่างเดียว แต่กระตือรือร้นที่จะแสดงกริยาตอบสนองด้วย

2.16 มีคณะทำงานที่มีความเป็นประชาธิปไตย (เคารพในความเสมอภาคและพร้อมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น) เห็นคุณค่าของคนในชุมชน เพื่อเขาจะมีกำลังใจทำสิ่งที่แปลกใหม่ขึ้นมาได้ มีทั้งความรู้พื้นฐาน (basic) เทคนิค (technique) หลายวิธีที่จะเลือกใช้ และมีกลวิธี (tactic) ที่ชาญฉลาดกับแต่ละสถานการณ์

2.17 สร้างความพอใจให้ผู้มีส่วนร่วมรู้สึกมีความสุขที่ได้มีส่วนร่วม

2.18 ช่วงเวลาในการมีส่วนร่วมควรเป็นไปตลอดเวลาหรือยาวนาน มิใช่ชั่วคราว

3. ปัจจัยทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม

3.1 การกระจายอำนาจทางการเมือง และอำนาจการตัดสินใจให้ประชาชนต้องมีมากพอ

3.2 การให้สิทธิความเป็นพลเมือง เพื่อประชาชนจะได้รับแรงจูงใจมามีส่วนร่วม

3.3 สภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพในชุมชน เอื้อต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (เชื่อมั่นว่าได้รับโอกาสอย่างดี ประชาชนมีความสามารถพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นได้)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4. ปัจจัยของโครงการเอง

4.1 โครงการให้ความสะดวกกับประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจริงจังหรือไม่ หรือเพียงให้มีการประชาสัมพันธ์ไป “ทำความเข้าใจ” โดยเพียงให้ข้อมูลจากโครงการ

4.2 ให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนั้น คือ มีโอกาส มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการตัดสินใจนั้นๆ จริงๆ

4.3 ให้การพัฒนาความรู้สึกและทักษะการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน

5. ปัจจัยด้านวิทยากรกระบวนการ (facilitator)

5.1 วิทยากรกระบวนการต้องร่วมกับชุมชนศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ของคนในชุมชนและโครงสร้างอื่นๆ

5.2 มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของกระบวนการมีส่วนร่วม

5.3 ค้นหาผู้นำ หรือผู้มีแววเป็นผู้นำ แล้วช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมในชุมชน

5.4 รวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อร่วมกันค้นปัญหาและหาแนวทางแก้ไข

5.5 สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร กำลังใจ และมีส่วนร่วมแก้ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วม

5.6 มีความจริงใจ ทำตนให้ประชาชนเชื่อถือและศรัทธา

5.7 ไม่ทำตนห่างไกลชุมชนนัก แต่ก็ไม่ใกล้ชิดช่วยเหลือตลอดเวลา ต้องช่วยในกรณีที่จำเป็นจริงๆ เท่านั้น (keep the distance)

6. ปัจจัยด้านผู้นำ

6.1 ผู้นำชุมชนมีความจริงใจ ที่จะช่วยเหลือชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6.2 ต้องได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน

6.3 มีความสามารถกระตุ้นชาวบ้านให้ค้นปัญหาและเห็นความจำเป็นของการแก้ปัญหานั้นๆ

7. ปัจจัยทางด้านสังคม-จิตวิทยา

7.1 ควรกระตุ้นให้ชาวชุมชนมีความสนใจ และห่วงกังวลในปัญหานั้นๆ ร่วมกันจนเป็นเจ้าของปัญหานั้นๆ ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

7.2 ต่างตกลงใจร่วมกันที่จะแก้ไขปัญหานั้น

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

ความหมายของการอนุรักษ์

คำว่า การอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล (to use rationally) และมีการสร้างสรรค์ (build up) ได้แก่ การใช้ การเก็บ การรักษาหรือซ่อม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน และการแบ่งเขต (เกษม, 2540) และนิวัติ (2552) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการรู้จักนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่มหาชน ให้ใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ให้สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด ใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ

กล่าวโดยสรุปการอนุรักษ์ คือ การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดสมเหตุสมผล ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด ได้แก่ การใช้ การเก็บ การรักษาหรือซ่อม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวน และการแบ่งเขต

ความหมายของลุ่มน้ำ

เกษม (2523) กล่าวว่าลุ่มน้ำ (watershed) หมายถึง หน่วยของพื้นที่หนึ่งซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำโดยเฉพาะมีขนาดไม่แน่นอน แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้ที่จะจัดการพื้นที่นั้นเป็นสำคัญ โดย Taesombat (1988) ได้ให้ความหมายของลุ่มน้ำว่า เป็นพื้นที่เหนือจุดที่กำหนดไว้ให้โดย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ที่น้ำจากพื้นที่ตอนนั้นจะไหลผ่านจุดที่กำหนดให้นี้เท่านั้น จุดที่ว่านี้คือ จุดออก (outlet) หรือปากลุ่มน้ำ (mouth) ในขณะที่ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ (2544) ได้ให้ความหมายของคำว่า ลุ่มน้ำ หมายถึง หน่วยของพื้นที่ซึ่งล้อมรอบด้วยสันปันน้ำ (boundary) เป็นพื้นที่รับน้ำฝนของแม่น้ำสายหลักในลุ่มน้ำนั้นๆ เมื่อฝนตกลงมาในพื้นที่ลุ่มน้ำ น้ำจะไหลออกสู่ลำธารสายย่อย (sub-order) แล้วรวมกันออกสู่ลำธารสายใหญ่ (order) และรวมกันออกสู่แม่น้ำสายหลัก (mainstream) จนไหลออกปากน้ำในที่สุด สำหรับนิวัติ (2547) กล่าวว่า ลุ่มน้ำ หมายถึง พื้นที่รองรับน้ำฝนทั้งหมดที่อยู่เหนือจุดที่กำหนดให้ โดยน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่นั้นจะพากันระบายไหลรวมไปสู่จุดออกเดียวกัน ณ จุดที่กำหนดให้นี้เท่านั้น ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า drainage basin และคำว่า catchment area ซึ่ง drainage basin ก็คือ พื้นที่ลุ่มน้ำที่รองรับน้ำและระบายน้ำออกสู่ห้วยธารผ่านจุดออก หรือปากลำน้ำ (mouth) เดียวกัน ส่วนคำว่า catchment หมายถึง พื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็กโดยไม่ได้จำกัดขนาดที่แน่นอนไว้ นอกจากนี้ยังมีการให้ในคำจำกัดความของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ และแหล่งน้ำ ลุ่มน้ำ คือ พื้นที่หน่วยหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รองรับน้ำที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ และผสมผสานกันเป็นระบบนิเวศหนึ่ง (สหัทยา และ นิคม, 2547) ส่วนกลุ่มผู้ที่ทำงานด้านการพัฒนาชุมชน ชาวบ้านนักวิชาการในศาสตร์อื่น และนักพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ให้คำนิยามของคำว่า ลุ่มน้ำ ในฐานะพื้นที่ทางสังคมว่า ในพื้นที่ลุ่มน้ำหนึ่งๆ นอกจากจะเป็นระบบนิเวศที่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ แล้ว ยังมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ เพราะตามความเป็นจริงในพื้นที่ลุ่มน้ำ จะมีชุมชนอาศัยอยู่ เป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมความรู้ และภูมิปัญญาที่ชุมชนนั้นๆ ได้สั่งสม ถ่ายทอด และสืบสานกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ รวมทั้งมีกระบวนการเรียนรู้ การสะสมประสบการณ์ในการดำรงชีวิต (สหัทยา และ นิคม, 2547) และสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหารจัดการน้ำแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ขึ้น ได้ให้ความหมายของลุ่มน้ำ คือ พื้นที่หน่วยหนึ่งซึ่งครอบคลุมลุ่มน้ำธรรมชาติ เพื่อทำหน้าที่รวบรวมน้ำให้ไหลลงสู่แม่น้ำหนึ่ง พื้นที่ลุ่มน้ำแต่ละแห่งจะมีขนาดไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และวัตถุประสงค์ในการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการ (เกษม, 2551)

โดยสรุปลุ่มน้ำ คือ พื้นที่หน่วยหนึ่งซึ่งครอบคลุมลุ่มน้ำธรรมชาติที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำ และมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำ เป็นลักษณะของการใช้ประโยชน์และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน สำหรับขนาดของพื้นที่จะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์และวัตถุประสงค์ในการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความแตกต่างระหว่างต้นน้ำลำธารกับลุ่มน้ำ

นิวัติ (2547) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างต้นน้ำลำธาร (headwater หรือ upstream watershed) กับลุ่มน้ำว่า ต้นน้ำลำธาร คือ ลุ่มน้ำที่อยู่บนที่สูงบริเวณที่เป็นต้นกำเนิดของห้วยธารสายแรกๆ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ภูเขาสูงชันปกคลุมไปด้วยป่าไม้และฝนตกชุก มีคุณสมบัติเหมาะที่จะรองรับน้ำฝน สามารถดูดซับและกักเก็บน้ำเป็นปริมาณมากๆไปไว้เป็นน้ำใต้ดิน ส่วนคำว่า ลุ่มน้ำ คือ พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่เน้นเกี่ยวกับการจัดการน้ำโดยเฉพาะ มีขนาดไม่แน่นอนแล้วแต่วัตถุประสงค์และความต้องการในการจัดการ มิได้เน้นเฉพาะพื้นที่ต้นน้ำลำธารเท่านั้น แต่รวมถึงพื้นที่ลุ่มน้ำตอนล่าง (downstream watershed) ด้วย

หลักการอนุรักษ์

หลักการอนุรักษ์ตามที่เกษม (2540) ได้กล่าวไว้มีดังนี้

1. การใช้แบบยั่งยืน ทรัพยากรทุกประเภททุกกลุ่มต้องมีแผนการใช้แบบยั่งยืน ซึ่งต้องมีการวางแผนการใช้ตามสมบัติเฉพาะตัวของทรัพยากร พร้อมทั้งมีการเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมกับชนิดทรัพยากร ปริมาณการเก็บเกี่ยวเพื่อการใช้ ช่วงเวลาที่จะนำมาใช้และกำจัด หรือบำบัดของเสียและมลพิษให้หมดไป หรือเหลือน้อยจนไม่มีพิษมีภัย

2. การฟื้นฟูสิ่งเสื่อมโทรม ทรัพยากรธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เมื่อมีการใช้แล้วย่อมเกิดความเสื่อมโทรม เพราะใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม เก็บเกี่ยวมากเกินความสามารถในการปรับตัวของระบบ มีสารพิษเกิดขึ้น เก็บเกี่ยวบ่อยเกินไป และไม่ถูกต้องตามกาลเวลา จำเป็นต้องทำการฟื้นฟูให้ดีเสียก่อน จนทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ตั้งตัวได้ จึงสามารถนำมาใช้ในโอกาสต่อไป อาจใช้เวลาการฟื้นฟู การกำจัด การบำบัด หรือการทดแทนเป็นปีๆ

3. การสงวนของหายาก ทรัพยากรบางชนิด หรือมีประเภทแปรสภาพเป็นสิ่งอื่นทำให้บางชนิดของทรัพยากร หรือสิ่งแวดล้อมหายาก ถ้าปล่อยให้มีการใช้เกิดขึ้นแล้ว อาจทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ จำเป็นต้องสงวนหรือเก็บไว้ เพื่อเป็นแม่พันธุ์หรือตัวบทในการผลิตมากขึ้น จนแน่ใจว่าได้ผลผลิตปริมาณมากพอแล้ว ก็สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิธีการอนุรักษ์

เกษม (2540) กล่าวว่า วิธีการอนุรักษ์ แบ่งออกเป็น 8 วิธี คือ

1. การใช้แบบยั่งยืน หมายถึง ใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง เห็น ได้ยิน หรือได้ฟัง สัมผัส การให้ความสะดวก และความปลอดภัย รวมไปถึงพลังงาน เหล่านี้ต้องเป็นการใช้แบบยั่งยืน

2. การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและการเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลนในบางเวลา หรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์เกิดขึ้น บางครั้งอาจเก็บกักเอาไว้ เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในปริมาณที่สามารถควบคุมได้

3. การรักษา หรือซ่อมแซม หมายถึงการดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไป ไม่ทำงานตามพฤติกรรม หรือเสื่อม หรือโทรม หรือเกิดปัญหา เป็นจุดหรือพื้นที่เล็กๆ สามารถให้ฟื้นคืนสภาพเดิมได้ อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นช่วยให้ดีเหมือนเดิม จนสามารถนำมาใช้ได้

4. การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้สิ่งเหล่านั้นเห็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟู ต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยด้วยเสมอ

5. การพัฒนา หมายถึง การทำให้ผลิตผลจากทรัพยากรนั้นให้ดีกว่าปกติ โดยใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพช่วยให้กลไกสิ่งแวดล้อมทำงานได้ดีขึ้น

6. การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ รวมไปถึงการป้องกันในสิ่งที่ไม่เคยเกิดให้ด้วย การป้องกันต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผน เช่นเดียวกับวิธีอนุรักษ์อื่นๆ

7. การสงวน หมายถึง การเก็บเอาไว้ไม่ให้แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีใดๆ ก็ตาม การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. การแบ่งเขตหรือแบ่งกลุ่ม หมายถึง ทำการแบ่งเขต หรือแบ่งกลุ่ม หรือประเภท ตามสมบัติของทรัพยากร สาเหตุที่สำคัญเพราะวิธีการให้ความรู้ หรือกฎระเบียบที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ผล หรือต้องการจะแบ่งเขตให้ชัดเจน เพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผล เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมืองควบคุมมลพิษ อย่างไรก็ตามการแบ่งเขตนี้จะต้องมีการสร้างมาตรการกำกับด้วย มิฉะนั้นแล้วจะไม่เกิดผล

แนวคิดการจัดการลุ่มน้ำ

เกษม (2539) ได้ให้ความหมายของการจัดการลุ่มน้ำ คือ การจัดการพื้นที่เพื่อให้ได้น้ำที่มีปริมาณมากพอ คุณภาพดี การไหลสม่ำเสมอ พร้อมทั้งควบคุมเสถียรภาพของดิน ลดความเสียหายจากน้ำท่วม และจัดการใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการลุ่มน้ำมีแนวความคิดสำคัญคือ เป็นการกำหนดพื้นที่ให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน (sustainable resources utilization) โดยอาศัยหลักทางอนุรักษ์ แต่เป็นการใช้หลักการทางการอนุรักษ์ปฏิบัติ (conservation in practics) หมายถึงว่า ให้มีการกำหนดเขตที่ดิน (land zoning) เป็นเขตๆ ตั้งแต่ให้มีกิจกรรมต่างๆ เขตพัฒนา และเขตที่ต้องสงวนไว้ไม่ให้มีการใช้ทรัพยากร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าทรัพยากรต่างๆ มีสมบัติแตกต่างกัน บางประเภทเปราะบาง บางประเภทบึกบึน หรือแข็งแกร่ง บางประเภทปรับตัว หรือพริ้วไปได้ บางประเภทเปลี่ยนง่าย และบางประเภทก็เปลี่ยนแปลงยาก จึงจำเป็นต้องให้หลักการทางอนุรักษ์ปฏิบัติ คือ แบ่งเขต แบ่งกลุ่ม แบ่งพื้นที่ กำหนดแนวเขต ฯลฯ มิให้มีการใช้อย่างไม่มีเป้าหมาย นอกจากนี้ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็มีลักษณะนิสัยแตกต่างกัน การศึกษาหลายระดับ ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพร่างกาย เชื้อชาติ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การไม่มีกฎระเบียบควบคุมทรัพยากรในลุ่มน้ำ คงจะไม่สามารถจัดการให้ทรัพยากรลุ่มน้ำให้ผลแบบยั่งยืน (sustained yields) ได้ การแบ่งเขตพื้นที่ หรือกำหนดพื้นที่ให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นแนวทางการอนุรักษ์ปฏิบัติที่สำคัญ เป็นเรื่องที่ต้องกระทำ อีกทั้งต้องมีกฎหมายข้อห้าม ระเบียบปฏิบัติ และมาตรการข้อห้ามก็จะเป็นการดี ดังเช่นรัฐบาลไทยได้ทำการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเป็นชั้นที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 (เกษม, 2539)

นิพนธ์ (2547) ได้เสนอแนวทางทำให้เกิดการจัดการต้นน้ำหรือพื้นที่ลุ่มน้ำบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. ใช้พื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็ก (micro-watershed) เป็นฐานให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกหมู่เหล่าได้มีโอกาสร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้น

2. เสริมสร้างศักยภาพหรือสมรรถนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผลอย่างบูรณาการ

3. ทำให้เกิดเครือข่ายในการติดตามประเมินผลกระทบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำต่อเรื่องสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของชุมชนส่วนรวม ทั้งต้นน้ำและปลายน้ำ

สหัทยา และ นิคม (2547) ได้สรุปแนวคิดในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำไว้ ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติต้องคำนึงถึงภาพรวม ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะส่วน เนื่องจากทรัพยากรทุกชนิดมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ทั้งคน ป่าไม้ ดิน และน้ำ เป็นต้น

2. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะต้องไม่แยกคนออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และทางกายภาพ เพราะวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ประสบผลสำเร็จ เกิดจากผู้ใช้ทรัพยากรได้ตระหนักถึงความสำคัญ และรู้จักใช้อย่างชาญฉลาด รวมทั้งการก่อให้เกิดประโยชน์หลายๆ ด้านในเวลาเดียวกัน

ดังนั้น ยุทธศาสตร์สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่รัฐควรให้ความสำคัญอย่างมาก คือ การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเข้าใจที่สอดคล้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน ต่อจากฐานชีวิตและระบบนิเวศ ควบคู่กับการมีมาตรการ และกฎระเบียบที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นฝ่ายกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สิ่งสำคัญคือ จะต้องกระจายภาระหน้าที่การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การจัดการ การควบคุม การฟื้นฟู และแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติไปสู่ประชาชน และองค์กรชุมชนเป็นหลัก (สหัทยา และ นิคม, 2547)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หลักการพื้นฐานการจัดการลุ่มน้ำ

เกษม (2551) ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานการจัดการลุ่มน้ำ มี 4 ขั้นตอนดังนี้

1. การวางแผนการใช้ที่ดิน/การแบ่งเขตลุ่มน้ำ

2. การใช้ทรัพยากรลุ่มน้ำและมาตรการควบคุมวิธีการอนุรักษ์

3. การควบคุมของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อม

4. การควบคุมกิจกรรมทั้งในและนอกระบบจัดการ

การวางแผนกลยุทธ์ในการจัดการลุ่มน้ำ

การวางแผนกลยุทธ์ในการจัดการลุ่มน้ำ ตามที่กิติชัย (2549) ได้กำหนดไว้มีดังนี้

1. กลยุทธ์ด้านการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำ

1.1 การป้องกันมิให้มีกิจกรรมของชุมชนที่จะเป็นการบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำลำธาร เพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร หรือพื้นที่พัฒนาโครงการ โดยให้มีมาตรการในการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์พิเศษที่เป็นพื้นที่ต้นน้ำ เพื่อรักษาแหล่งพันธุกรรมพืชและสัตว์ รวมทั้งควบคุมความสมดุลของระบบนิเวศลุ่มน้ำ

1.2 การประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มเติม โดยเฉพาะพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์-สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ฯลฯ ทั้งนี้ต้องมีการตรวจสอบแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์อย่างชัดเจน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับศักยภาพทรัพยากรเป็นสำคัญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.3 ประกาศรายชื่อพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือมีแนวโน้มที่จะได้รับการคุกคามจากกิจกรรมต่างๆ และจัดหามาตรการรองรับการดำเนินงานอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความคุ้มครองชนิดพันธุ์ให้คงอยู่ต่อไป

1.4 จัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าหรือหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติให้ครอบคลุมพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการบุกรุกของราษฎรโดยรอบ รวมทั้งทำหน้าที่ในการตรวจตราดูแลและทำงานด้านมวลชนสัมพันธ์ เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน

1.5 พัฒนาระบบภูมิสารสนเทศและการใช้ภาพถ่ายดาวเทียมในการติดตามและเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่คุ้มครองอย่างต่อเนื่อง และให้มีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานรับผิดชอบ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น

2. กลยุทธ์ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ

2.1 เร่งฟื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำ โดยการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรม โดยใช้นวัตกรรมการปลูกป่าแบบแทรกปลูกพันธุ์ไม้ท้องถิ่นดั้งเดิมเข้าไปในพื้นที่ป่าเดิม

2.2 ทำฝายต้นน้ำแบบผสมผสานทั้งระบบลำน้ำ โดยประยุกต์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการ รวมทั้งให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา

2.3 ฟื้นฟูทรัพยากรดินและการใช้ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำ โดยการสนับสนุนให้เกิดการนำปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยชีวภาพมาใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่ต้นน้ำมีทักษะในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องโดยใช้สารเคมี

2.4 ส่งเสริมการทำเกษตรในระบบวนเกษตร หรือเกษตรผสมผสานเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพของพืชและสัตว์ อีกทั้งช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้

2.5 พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคขนาดเล็ก หรือระดับไร่นา เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำมาใช้ในการเกษตรและการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนการพัฒนาระบบประปาภูเขาที่เชื่อมต่อกับแหล่งน้ำธรรมชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. กลยุทธ์การพัฒนาด้านศักยภาพทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเพิ่มมูลค่าการใช้ประโยชน์

3.1 การพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนมีส่วนร่วม

3.2 การพัฒนาชุมชน โดยเน้นการสร้างความหลากหลายของทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า รวมทั้งพืชอาหารท้องถิ่น โดยการทำธนาคารอาหาร เพื่อให้ชุมชนได้พึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในเขตป่าชุมชนที่มิใช่เนื้อไม้ การเก็บหาพืชอาหารป่าจากท้องถิ่น

3.3 การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าชุมชน) เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน และสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเครือข่ายภายนอก และใช้เป็นศูนย์ฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์

3.4 จัดสรรและจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อใช้ประโยชน์ของชุมชน ผ่านการดำเนินงานในรูปขององค์กรชุมชนในท้องถิ่น

4. กลยุทธ์ด้านการเสริมสร้างศักยภาพการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชน

4.1 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น โดยสนับสนุนให้สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน

4.2 พัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์และทักษะในการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยึดพื้นที่ลุ่มน้ำเป็นเป้าหมายในการทำงาน

4.3 ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเยาวชน กลุ่มองค์กรชุมชนในทุกรูปแบบที่จะเป็นการสนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึกและความตระหนักด้านการอนุรักษ์ของตนเอง หรือแม้กระทั่งการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4.4 สนับสนุนให้ชุมชนมีการเตรียมการในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ

4.5 ใช้เวทีประชาคมหมู่บ้านหรือเวทีชาวบ้านในการปรึกษาหารือและการวางแผนพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดฉันทามติในการปฏิบัติตามข้อตกลง โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

5. กลยุทธ์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อลดการพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าแบบเข้มข้น

5.1 ส่งเสริมการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบเข้มข้นและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิตทางการเกษตร

5.2 ปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ให้มีความสามารถในการปรับตัวต่อการเจริญเติบโตภายใต้ความเหมาะสมต่อสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศของแต่ละพื้นที่ เพื่อให้ได้พันธุ์พืชและสัตว์ที่ทนทานต่อโรคและให้ผลผลิตที่สูง

5.3 พัฒนาให้เกิดระบบการตลาดสินค้าเกษตรในท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการนำผลผลิตที่ได้จากการผลิตในครัวเรือนหรือชุมชนมาจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนในระบบตลาดท้องถิ่น

5.4 สร้างกลไกรองรับผลผลิตที่มีอำนาจในการต่อรองราคาของสินค้าการเกษตร โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต หรือสหกรณ์ชุมชน เพื่อให้สามารถนำผลผลิตมาจำหน่ายในราคาที่พึงพอใจทั้งผู้ซื้อและผู้จำหน่าย

5.5 นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการแปรรูปผลผลิตให้มีมูลค่าที่สูงขึ้น รวมทั้งพัฒนาการบรรจุผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและช่วยในการส่งเสริมการตลาด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา (development) มีผู้ศึกษาและให้ความหมายไว้ เช่น เกษม (2540) หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การที่ต้องพัฒนาก็เพราะต้องการเร่งหรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องนั้น ต้องใช้ทั้งความรู้ เทคโนโลยีและการวางแผนที่ดี สำหรับสัญญา (2551) ให้ความหมายว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (planned or directed change) นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยการกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป็นต้น ส่วนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2553) เสนอไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข และวิรัช (2553) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย ในขณะที่สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ (2553) เสนอว่า การพัฒนาลักษณะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไปโดยมุ่งหมายว่า ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า สภาพเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามาก หรือปัญหาน้อย ถ้าหากตีความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ 2 นัย คือ การพัฒนา ในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึงการทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ และการพัฒนา ในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ การทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น นอกจากนี้ยังเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

แนวคิดของการพัฒนา

วิรัช (2553) อธิบายไว้ว่า สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกที่ในแต่ละกลุ่มจะต้องมี ผู้นำกลุ่ม และผู้ตาม คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม หรือ การจัดระเบียบภายในกลุ่ม ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า นักบริหาร หรือผู้บริหาร ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนาอาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนา ตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า "ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา”

นอกจากนี้มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่า เป็นการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (continuing process) การพัฒนาจึงจำเป็น ต้องให้ความสำคัญกับลำดับ หรือขั้นตอน (stages) และความเชื่อมโยง (relation or linkage) เพราะฉะนั้นแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาจึงปรากฏชัดเป็น 2 กลุ่มๆ หนึ่งมองการพัฒนาว่าดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การแบ่งการพัฒนา

วิรัช (2553) ได้เสนอว่า การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่

1. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

2. การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

3. การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

เป้าหมายการพัฒนา

วิรัช (2553) กล่าวว่า เพื่อให้การพัฒนาสังคมมีการพัฒนาอย่างสมดุล จึงควรมีการพัฒนาทั้ง 2 ระดับ คือ

1. ระดับบุคคล การพัฒนาสังคมควรมีเป้าหมายที่สำคัญในการพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีให้คนในสังคมมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ปัญหา ปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญ อันจะนำไปสู่ความสามารถที่เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง ครอบครัว และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ กล่าวคือ ให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐาน มีรายได้ตามสมควรแก่อัตภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดีเป็นผู้มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ

2. ระดับประเทศ เป้าหมายการพัฒนาไม่ควรมุ่งพัฒนาด้านเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว แต่ควรมีเป้าหมายที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทุกๆ ด้านควบคู่กันไป คือ เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัว ประชากร สาธารณสุข เป็นต้น หรือกล่าวได้ว่าพัฒนาโครงสร้างของสังคมให้มีการพัฒนาไปพร้อมๆ กันทุกด้านนั่นเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การพัฒนาที่ยั่งยืน

วิรัช (2553) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) สืบเนื่องจากการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ หรือกระแสโลกาภิวัตน์ (globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ได้ก่อให้เกิดความเจริญ การเติบโต การผลิต การบริโภค และการใช้ประโยชน์ที่เป็นผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมทั้งชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ อย่างฉับพลันหรือต่อเนื่องสืบเนื่องต่อไป ประกอบกับความล้มเหลวของการพัฒนาแบบดั้งเดิมที่ผ่านมา ที่เน้นการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ไม่คุ้มค่า โดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด การพัฒนาตามแนวทางดังกล่าวนี้ นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ ได้สร้างปัญหาให้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมหาศาล เนื่องจากบางรัฐบาลไม่รับผิดชอบ ไม่ฉับไวต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชน อีกทั้งระบบราชการมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ขาดประสิทธิภาพ และไม่มีความโปร่งใสหรือขาดการควบคุมตรวจสอบมากเท่าที่ควร ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเดิมดังกล่าวต่อไปในอนาคต เมื่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะนำมาบริโภคหรือใช้ประโยชน์ร่อยหรอ เสื่อมคุณภาพ เสื่อมสลายหรือหมดสิ้นไป อาจทำให้ชีวิตบนโลกต้องดำรงอยู่ด้วยความลำบากหรือจบสิ้นไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินทางไปสู่จุดจบ นานาชาติจึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวคิดที่เป็นกลางที่สุดมาเยียวยาภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ผลสรุปที่ได้คือ ทั่วโลกควรปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนา โดยจะต้องยกเลิกการพัฒนาแบบเดิมซึ่งรัฐเป็นผู้ชี้นำและออกคำสั่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ในลักษณะรัฐชาติ หรือรัฐประชาชาติ (nation state) แล้วปรับเปลี่ยนเป็นประชารัฐ (civil state) ซึ่งเป็น “ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่เป็นประชาสังคม (civil society)” คำว่า ประชาคมนั้น หมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ส่วนคำว่า ประชารัฐนั้นหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชน และประชาชนร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะเมื่อเป็นเช่นนี้ แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จได้หรือไม่ ทุกประเทศควรร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ที่สำคัญคือ รัฐบาลของประเทศควรปรับเปลี่ยนมุมมองและการบริหารจัดการใหม่ จากที่รัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน สามารถควบคุมและครอบงำประชาชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ มาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในระดับการร่วมรับรู้การตัดสินใจของหน่วยงานของรัฐ และในระดับการร่วมตัดสินใจ อีกทั้งควร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตกลงกันให้ชัดเจนด้วยว่า สัดส่วนของบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนานั้นควรจะเป็นลักษณะใดด้วย เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแทรกเข้าไปในทุกส่วนของสังคมโลก

ในปี พ.ศ. 2526 คณะกรรมการหรือสมัชชาสิ่งแวดล้อมของโลก (World Commission on Environment) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) ว่าหมายถึง รูปแบบของการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลด้านลบต่อคนรุ่นต่อไป กล่าวคือ ผลของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน จะต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งย่อมส่งผลด้านลบต่อคนรุ่นต่อไปในอนาคต

สำหรับประเทศไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็น บูรณาการหรือผสมผสาน (integrated) เป็นองค์รวม (holistic) และมีดุลยภาพ (balance) หรือการพัฒนาที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ขยายความได้ว่า หมายถึง การพัฒนาที่มีลักษณะผสมผสาน คือ มีกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นส่วนรวมหรือมหภาค และเมื่อใดที่กิจกรรมพัฒนานั้นส่งผลกระทบด้านลบต่อทรัพยากรธรรมชาติหรือคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่ใดที่หนึ่ง ก็จะต้องเสริมสร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมในที่อื่นชดเชยเพื่อให้คุณภาพสิ่งแวดล้อมในภาพรวมคงอยู่ได้ คำว่า การผสมผสาน ยังหมายความรวมไปถึงการผสมผสานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ นิเวศวิทยา และสังคมวิทยา เข้ากับการปฏิบัติงานพัฒนาโดยควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน หรือมุ่งตรงไปสู่จุดหมายเดียวกัน อันจะทำให้มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมอยู่ควบคู่กันไปโดยสันติสุขสงบและยั่งยืน

นอกจากนี้แล้วการพัฒนาที่ยั่งยืนยังหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและสถาบันต่างๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการเมือง ในหลายมิติรวมตลอดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติ หรือระบบคุณค่า อันเป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น ปลอดจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและการผูกขาดอำนาจทางการเมือง ตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งเอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น การพัฒนาที่สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีดุลยภาพหรือมีความสมดุลระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี พร้อมกับมีการแบ่งปันผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม และสร้างความเสมอภาคทางโอกาส

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มเข้ามามีบทบาทในกระแสการพัฒนาสังคมโลกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เริ่มตั้งแต่สหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดว่าด้วยสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (human environment) ณ กรุงสตอกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเรียกร้องให้ทั่วโลกคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือย ต่อมาในปี พ.ศ. 2526 สหประชาชาติได้จัดตั้งสมัชชาโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development) หรือเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า Brundtland Commission โดยเรียกร้องให้ประชาชนทั่วโลกเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตให้ปลอดภัยโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติ รวมทั้งได้เสนอว่ามนุษยชาติสามารถที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นมาได้

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development หรือ UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ซึ่งผลการประชุมนี้ ผู้แทนของ 178 ประเทศรวมทั้งไทยได้ร่วมลงนามรับรอง แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม และเห็นความสำคัญที่จะร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก จากแผนปฏิบัติการ 21 ข้างต้น ประเทศไทยได้รับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ามา เช่น บรรจุแนวคิดนี้ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยไม่เพียงเน้น “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เน้นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเน้นชุมชนเข้มแข็งแล้ว ยังเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนอีกด้วย

นโยบายการพัฒนาที่ยั่งยืน

วินัย (2538) ได้กล่าวว่า การพัฒนาที่จะก่อให้เกิดผลที่ยั่งยืนยาวนาน จะต้องไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่คุณภาพสิ่งแวดล้อม และต้องกระทำอย่างจริงจัง การพัฒนาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เสื่อมโทรม มีดังนี้

1. การควบคุมการเพิ่มประชากร การเพิ่มประชากรทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างกว้างขวาง ต้องมีการผลิตอาหารเพิ่มขึ้น ต้องการที่อยู่อาศัย ต้องการที่อยู่อาศัย ต้องการน้ำดื่มน้ำใช้เพิ่มมากขึ้น ฯลฯ ความต้องการที่เพิ่มขึ้นเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการร่อยหรอขาดแคลนทรัพยากร เกิดสารพิษในสิ่งแวดล้อม และทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมขาดความสมดุลในที่สุด การหยุดยั้งการเติบโตหรือการหยุดยั้งการเพิ่มประชากรมนุษย์ จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และลดปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติลงได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. การฟื้นฟูสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ การพังทลายของหน้าดินจะต้องได้รับการป้องกันมิให้เกิดสภาพเสื่อมโทรมขึ้นต่อไป และจะต้องฟื้นฟูพัฒนาปลูกป่า ขุดลอกหาแหล่งน้ำ การใช้ที่ดินเพื่อกิจการต่างๆ ต้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เป็นต้น

3. การป้องกันกำจัดสารพิษ สารพิษที่แพร่กระจายในอากาศ แหล่งน้ำและที่อยู่ในวงจรอาหาร จะต้องกำจัดออกไป โดยการป้องกัน ควบคุมการใช้สารพิษเหล่านั้นทั้งในการเกษตร อุตสาหกรรม และในบ้านเรือน มีแหล่งรวบรวม จัดการ และขจัดสารพิษเหล่านั้นมิให้แพร่กระจายออกไป

4. การวางแผนการใช้ที่ดินและน้ำ ที่ดินที่มีอยู่ทั่วประเทศทั้งในชนบทและในเมือง จะต้องมีการจัดสรรการใช้ให้เหมาะสมกับสมรรถนะของดิน ไม่ว่าเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การใช้เป็นชุมชนที่อยู่อาศัย และการใช้เพื่อการสาธารณูปโภค จะต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องเหมาะสม และให้ประโยชน์สูงสุด ส่วนน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตร อุตสาหกรรม และอุปโภคบริโภค จะต้องมีการวางแผนการใช้ให้เกิดความเป็นธรรม พอเหมาะแก่ฤดูกาล และเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการใช้ ทั้งป้องกันมิให้มีการแพร่กระจายสารพิษ หรือป้องกันน้ำเสีย มิให้แพร่กระจายไปสู่แหล่งน้ำ

5. การประหยัดการใช้ทรัพยากร การใช้ทรัพยากรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นน้ำ ไฟฟ้า หรือพลังงานอื่นๆ การกิน และการใช้เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันทุกชนิด จะต้องเป็นไปอย่างประหยัดและใช้ประโยชน์ให้ได้นานคุ้มค่ามากที่สุด

6. การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ทั้งในการเกษตร อุตสาหกรรม การสื่อสาร คมนาคม และในครัวเรือนจะต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และไม่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งจะต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการแก้ไข และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมได้ด้วย

7. ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เหมาะสม ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการใช้ปัจจัยในการดำรงชีวิต จะต้องเป็นไปอย่างพอเหมาะพอดีกับกำลังการผลิตที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดค่านิยมที่ฟุ่มเฟือย ควรถือว่าเป็นการมุ่งทำลายการดำรงอยู่ของมนุษย์โดยส่วนรวม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. การควบคุมอาวุธสงคราม อาวุธที่ใช้ทำสงครามและเพื่อประโยชน์ในการทำลายล้างกัน จะต้องถูกควบคุมจำกัดการสร้าง การใช้ และการซื้อขายกัน เพื่อป้องกันการข่มขู่รุกราน การได้เปรียบในการใช้ทรัพยากร และผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการใช้อาวุธสงครามเหล่านั้น

9. การให้การศึกษา การให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี หรือวิชาการด้านอื่นๆ จะต้องผสมผสานกันอย่างถูกต้องและเป็นไป เพื่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพก่อให้เกิดสติปัญญา ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในชีวิตและธรรมชาติ โดยรอบตัวอย่างถ่องแท้ และก่อให้เกิดทักษะที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตที่แท้จริง

การพัฒนาการมีส่วนร่วม

กรมการพัฒนาชุมชน (2549) ได้สรุปการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า

1. การเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) แก่ประชาชน

2. การสร้างองค์กรและพลังเครือข่าย

3. การวางแผนระดับท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ

4. การกระจายอำนาจ

5. การใช้หลักเศรษฐกิจแบบพอเพียง การพึ่งตนเองแทนการพึ่งพา

6. การจัดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ที่เหมาะสมให้กับประชาชน การพัฒนาทักษะเฉพาะด้านการตลาด ประสบการณ์

7. การพัฒนาศักยภาพผู้นำและเครือข่าย ให้มีความรู้ ความสามารถ การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ สนับสนุนการจัดเวทีประชาคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ความเป็นมา

ความเป็นมาของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ประพันธ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้มีดังนี้

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีภารกิจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยการควบคุม ป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิม การฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้นและปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการ และการท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน

เพื่อเป็นการสนองแนวพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถการจัดการให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้ โดยไม่มีราษฎรมีความคิดว่า ตรงนี้เป็นเขตป่า ตรงนี้เป็นเขตบ้าน แต่ให้รู้สึกว่าเป็นป่าผืนเดียวกัน และรู้จักรักษาหวงแหนป่าเสมือนสมบัติของตนเอง ทั้งยังเป็นการสนองต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และนโยบายของรัฐบาลคนอยู่ร่วมกับป่า ในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของราษฎร และยึดหลักธรรมาภิบาล และเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และลดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงได้มีการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

ประพันธ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ให้มีความสามารถในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ให้มีความอุดมสมบูรณ์และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองพื้นที่ป่าอนุรักษ์โดยชุมชนมีส่วนร่วม ให้มีความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าไม้ท้องถิ่น และเกื้อกูลต่อความเป็นอยู่อย่างพอเพียงของชุมชน

3. เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและประสานงานในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำร่วมกับภาครัฐในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

แนวทางปฏิบัติ

แนวทางปฏิบัติของโครงการตามที่ประพันธ์ (ม.ป.ป.) ได้ให้ไว้มีดังนี้

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อรองรับงบประมาณที่ได้รับ โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมที่ชุมชนได้กำหนดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนแต่ละแห่งซึ่งจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรป่าไม้ และระบบนิเวศเกิดความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดแผนงานกิจกรรมต่าง ๆ และเป็นผู้ดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ โดยมีหน่วยจัดการต้นน้ำเป็นหน่วยงานที่ให้คำแนะนำปรึกษา

ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธาร แต่ละลุ่มน้ำได้เห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ และป่าไม้ ที่มีความสำคัญในการดำรงชีพ แต่ในปัจจุบันมีการบุกรุกพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ทำให้เกิดสภาพปัญหาต่างๆ ส่งผลให้ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นเกิดความเดือดร้อน ชุมชนจึงได้ตระหนักถึงผลที่ตามมา หากยังไม่ร่วมกันแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น จึงมีแนวคิดริเริ่มเป็นผู้บริหารจัดการปกป้องรักษาสภาพแหล่งต้นน้ำของชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน ตลอดจนเสริมสร้างให้ชุมชนอื่น ๆ มีจิตสำนึกในการรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

กลุ่มชุมชนแต่ละลุ่มน้ำ (ระดับหมู่บ้าน) ที่จะเข้าร่วมโครงการ จัดตั้งคณะกรรมการประจำกลุ่ม ชุมชน ประกอบด้วยประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ กรรมการฝ่ายต่างๆ และเลขานุการกลุ่ม เพื่อกำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่จะทำร่วมกันแล้วนำเสนอ และขอรับเงินอุดหนุนโดยยื่นเรื่องผ่านหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำ และเปิดบัญชีธนาคารกับธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจ 2 ประเภท คือ ประเภทออมทรัพย์และประเภทกระแสรายวัน ในนาม สสอ. ของหมู่บ้าน และชุมชนต้องดำเนินโครงการตามข้อกำหนด กฎระเบียบภายใต้การควบคุมการใช้จ่ายเงินให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ มีการบันทึกการจ่าย-รับเงินไว้เป็นหลักฐาน แล้วนำเงินไปฝากไว้ที่ธนาคาร และรายงานผลให้หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำทราบเป็นลายลักษณ์อักษร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนราชการ (คณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และหัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำ) สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 1-16 แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยให้มีคณะกรรมการบริหารโครงการฯ เป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการ ดูแล และให้คำปรึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การใช้เงินอุดหนุนและวัตถุประสงค์ของโครงการ

หัวหน้าหน่วยงานสนามด้านอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำซึ่งอยู่ในพื้นที่ชุมชนให้คำปรึกษาหรือคำแนะนำแก่องค์กรชุมชนในฐานะเป็นที่ปรึกษาของชุมชน เป็นผู้ตรวจสอบโครงการในชั้นหนึ่งก่อน จากนั้นจึงนำเสนอขออนุมัติโครงการต่อคณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยให้มีการประชุมเพื่อพิจารณาและอนุมัติโครงการ โดยพิจารณาตามกิจกรรม/แผนงานที่ชุมชนหรือหมู่บ้านได้เสนอ

คณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และหัวหน้าหน่วยงานภาคสนามด้านอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลและให้คำปรึกษา ตลอดจนเสนอแนะในการดำเนินโครงการ พิจารณาอนุมัติโครงการหมู่บ้านแต่ละโครงการ และสามารถเรียกตรวจสอบเอกสาร ติดตามความก้าวหน้าของโครงการและประเมินผลของโครงการ ตลอดจนเป็นผู้เบิกเงินอุดหนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด แล้วนำไปจ่ายให้คณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละโครงการ โดยมีหลักฐานการรับ-จ่ายเงิน หรือโอนเข้าบัญชีเงินฝากดังกล่าว และรายงานการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงินอุดหนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

ผู้ดำเนินโครงการ

คณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (คณะกรรมการบริหาร สสอ.) (ประพันธ์, ม.ป.ป.)

งบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินการ

ประพันธ์ (ม.ป.ป.) กล่าวถึงงบประมาณและระยะเวลาในการดำเนินโครงการว่า

งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานของโครงการเป็นเงินอุดหนุน สำหรับหมู่บ้านเป้าหมายหมู่บ้านๆ ละ 50,000 บาท (เงินอุดหนุน หมายถึง รายจ่ายที่กำหนดให้จ่ายเป็นค่าบำรุงหรือเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญหรือหน่วยงานของรัฐ ซึ่งไม่ใช่ราชการส่วนกลางตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระยะเวลาในการดำเนินการ คือ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา โดยเป็นการดำเนินงานตามแผนงานปกติ

แหล่งงบประมาณ

งบเงินอุดหนุน จากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (ประพันธ์, ม.ป.ป.)

การดำเนินการกิจกรรมของชุมชน

ประพันธ์ (ม.ป.ป.) กล่าวว่า หลังจากที่ชุมชนได้เสนอโครงการผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการบริหารโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และได้รับการพิจารณาอนุมัติแล้ว จากนั้นได้นำไปสู่ขั้นตอนการดำเนินการตามแผนงานโครงการของชุมชนนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายตามสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน ดังสรุปเป็นข้อหลักได้ดังนี้

1. พิทักษ์ป่าต้นน้ำลำธารหรือป่าอนุรักษ์ของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม

    1.1 กำหนดขอบเขต ปักหลัก ทำเครื่องหมาย

    1.2 จัดอาสาสมัคร ดูแล รักษา ตรวจการณ์ป้องกันพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน

2. การควบคุมไฟป่า

    2.1 จัดเตรียมอุปกรณ์ในการป้องกันควบคุมไฟป่า

    2.2 จัดอาสาสมัครในการลาดตระเวนป้องกันและดับไฟ (กิจกรรมในฤดูแล้ง)

    2.3 สำรวจวางผัง ควบคุมไฟป่า และจัดการเชื้อเพลิง

3. การใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงอนุรักษ์โดยชุมชนมีส่วนร่วม

    3.1 สำรวจหมายแนวเขต พื้นที่ป่าประเภทต่างๆ และพื้นที่ทำกินของชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3.2 จัดทำสัญลักษณ์เขตพื้นที่ป่ากับพื้นที่ทำกิน

3.3 จัดทำโมเดล

4. การทำประชาคมของชุมชน ในการใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์จากพื้นที่ป่า

4.1 เพื่อตั้งคณะกรรมการ กฎ กติกา ระเบียบ ดำเนินกิจกรรม

4.2 จัดเวทีเครือข่ายระหว่างหมู่บ้าน

5. ฟื้นฟูระบบนิเวศต้นน้ำเพื่ออาหารและสมุนไพร

5.1 จัดหากล้าไม้สมุนไพร

5.2 ปลูกพืชสมุนไพร

6. กิจกรรมที่สนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วม

6.1 บวชป่า

6.2 เลี้ยงผีขุนน้ำ

6.3 ปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว

6.4 จัดทำจุดตรวจป่า

6.5 ทำหลุมขยะ ทำคันป้องกันการพังทลายสองฝั่งลำน้ำ

6.6 สำรวจพันธุ์พืช สมุนไพร และดูแลรักษาป่าไม้ของชุมชน

6.7 ทำทางตรวจการ เพื่อดูแลรักษาพื้นที่ป่า

6.8 ทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6.9 ล้อมรั้วกั้นเขตป่าด้วยลวดหนาม

6.10 จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสาย

6.11 จัดทำฝายต้นน้ำแบบกึ่งถาวร และฝายผสมผสานโดยภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยง

6.12 ปลูกพืชตระกูลซับน้ำในพื้นที่แหล่งต้นน้ำ

6.13 ปลูกป่าไผ่ และหวาย

6.14 ปลูกหญ้าแฝก เพื่อป้องกันการพังทลายดิน

6.15 ปลูกป่าในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านในวันแม่แห่งชาติ

6.16 ทำป้ายประชาสัมพันธ์

7. จัดประชาสัมพันธ์เผยแพร่โครงการโดยส่วนจัดการต้นน้ำ

7.1 จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์โครงการ

7.2 จัดทำแผ่นป้ายหมู่บ้านพิทักษ์ระบบนิเวศต้นน้ำ

หมู่บ้านเป้าหมายภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

หมู่บ้านเป้าหมายที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ (ภาพที่ 1) มีดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

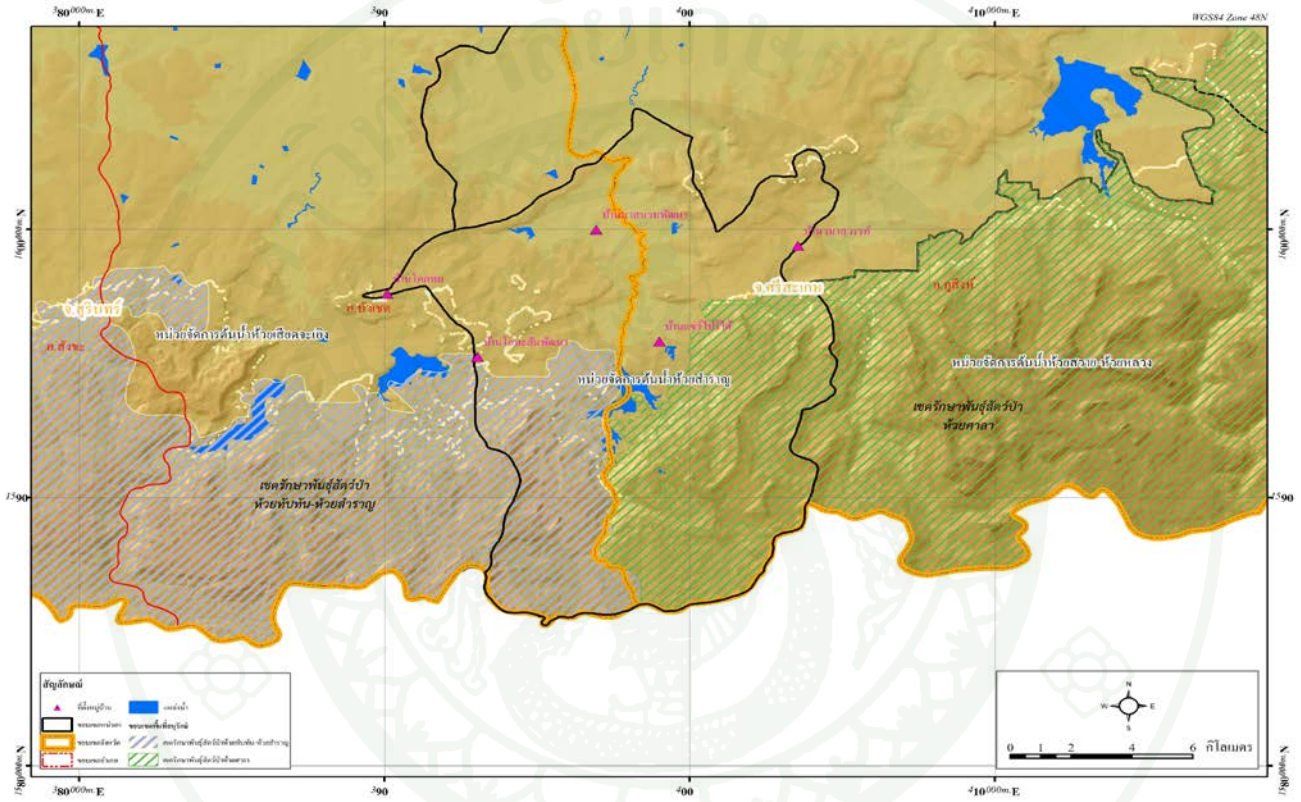

ภาพที่ 1 แผนที่หมู่บ้านเป้าหมายภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553

ที่มา: ส่วนประเมินทรัพยากรต้นน้ำ (2554)

1. บ้านนาสนวนพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ (พิกัด UTM 48P X0397359 Y1599682) เป็นหมู่บ้านที่แยกตัวออกจากบ้านนาสนวน ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขา ล้อมรอบด้วยภูเขา และพันธุ์ไม้นานาชนิด บริเวณหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นมีเนื้อที่ประมาณ 1,300 ไร่ ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดตั้งคณะกรรมการการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนหมู่บ้านนาสนวนพัฒนาดูแลรักษาป่าขึ้นอย่างเข้มแข็ง ทำให้บริเวณป่าดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ และมีพืชสมุนไพรขึ้นจำนวนมาก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2549 คณะกรรมการการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนหมู่บ้านนาสนวนพัฒนาเห็นว่า ชุมชนแห่งนี้มีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้นต่อไป จึงได้เสนอโครงการอนุรักษ์ป่าไม้ นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านนาสนวนพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชนในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสภาพป่า เป็นแหล่งสมุนไพรและเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ และให้เกิดจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเห็นคุณค่า รวมทั้งเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ ในการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท โดยมีคณะกรรมการฯ เป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้สมาชิกของหมู่บ้านได้นำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ (หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ, 2550ก)

กิจกรรมการดำเนินการโครงการ ได้แก่

1.1 สร้างการมีส่วนร่วมให้กับชุมชน

1.1.1 การอนุรักษ์ป่าไม้

ก. จัดหาอาสาสมัครดูแลป้องกันรักษาป่า 1 ชุด จำนวน 15 คน โดยออกสำรวจป่าชุมชนหมู่บ้านนาสนวนพัฒนาเดือนละ 2 ครั้ง

ข. ปลูกป่าเสริมบริเวณป่าชุมชน จำนวน 2,000 ต้น ซึ่งมีชนิดพันธุ์ไม้ เช่น ประดู่ คูณ แดง พะยูง ยางนา และไม้ไผ่ ฯลฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.1.2 การอนุรักษ์และพัฒนาสมุนไพร

ก. จัดตั้งกลุ่มศึกษาและพัฒนาสมุนไพร 1 กลุ่ม โดยให้ราษฎรที่มีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร 5 คน มาเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องสมุนไพรต่างๆ ที่ได้นำมาปลูกในป่าชุมชนบ้านนาสนวนพัฒนา

ข. ปลูกสมุนไพรเพิ่มโดยการจัดซื้อและจัดหา จำนวน 500 ต้น

1.2 แหล่งสมุนไพรและแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ

1.2.1 ปรับปรุงภูมิทัศน์ 1 แห่ง

1.2.2 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ 4 ป้าย

1.2.3 ศึกษาดูงาน 1 ครั้ง โดยจัดให้ราษฎรไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อให้ไปศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรชนิดต่างๆ ของแหล่งสมุนไพรอื่น

1.2.4 จัดตั้งแหล่งสมุนไพรและแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ 1 แห่ง เพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจในเรื่องสมุนไพรได้เข้าไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรชนิดต่างๆ และสรรพคุณของสมุนไพรนั้นๆ

2. บ้านโอทะลันพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ (พิกัด UTM 48P X 0393475 Y1594936) ตั้งอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ ทางทิศใต้ของหมู่บ้านจะติดพื้นที่ป่า ซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์ ราษฎรส่วนใหญ่ยากจนและมีวิถีชีวิตอยู่กับป่า มีการตัดไม้เพื่อนำมาใช้สอยในครัวเรือน รวมทั้งมีการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร ดังนั้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์และป้องกันทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ในปี พ.ศ. 2549 คณะกรรมการ สสอ. บ้านโอทะลันพัฒนา จึงมีความเห็นว่าควรมีการสร้างอาชีพให้กับราษฎรเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีการปลูกไม้ใช้สอยและไม้ผลบริเวณหมู่บ้าน เพื่อใช้สอยและบริโภคภายในครัวเรือน อันจะเป็นการลดการตัดไม้ทำลายป่าและรักษาป่าให้ยั่งยืนต่อไป ได้เสนอโครงการส่งเสริมอาชีพและปลูกไม้ใช้สอยในครัวเรือนเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ราษฎรรักธรรมชาติ ลดการใช้ประโยชน์จากป่า สร้างความร่วมมือให้กับชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคี มี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แหล่งอาหารและไม้ใช้สอยของชุมชน และเกิดอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรในชุมชน ในการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญเป็นเงินจำนวน 50,000 บาท โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้กับสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ (หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ, 2550ข)

กิจกรรมการดำเนินการโครงการ ได้แก่

2.1 การเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก

2.1.1 ให้สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาดุกขุดบ่อขนาดความกว้าง 2x4 เมตร ลึก 50 เซนติเมตร เพื่อใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลา

2.1.2 ให้สมาชิกนำผ้าพลาสติกที่รับจากคณะกรรมการหมู่บ้าน มารองเพื่อกันน้ำซึม

2.1.3 ให้สมาชิกมารับพันธุ์ปลาดุก พร้อมอาหารปลาดุก คนละ 4 กิโลกรัม

2.2 การปลูกไม้ใช้สอยและไม้ผล

2.2.1 คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการจัดประชุมเกี่ยวกับการจัดซื้อพันธุ์ไม้ใช้สอยและไม้ผลที่จะนำมาใช้ปลูกในกิจกรรม

2.2.2 คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการจัดซื้อพันธุ์ไม้ใช้สอยและไม้ผลตามที่ได้ตกลงในที่ประชุม

2.2.3 ให้ราษฎรที่สนใจเข้าร่วมโครงการมารับพันธุ์ไม้ ไม้ใช้สอย เช่น ยูคาลิปตัส ครัวเรือนละ 30 ต้น และไม้ผล เช่น เงาะ ลิ้นจี่ มะม่วง ทุเรียน ลำไย ลองกอง ชมพู่ และละมุด

3. บ้านแซร์ไปร์ใต้ หมู่ที่ 8 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ (พิกัด UTM 48P X0399428 Y1595514) เป็นหมู่บ้านติดแนวเขตชายเดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย พื้นที่ส่วนใหญ่ติดป่าอนุรักษ์ ราษฎรส่วนใหญ่ยากจนและมีวิถีชีวิตอยู่กับป่า มีการตัดไม้เพื่อนำไม้มา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ใช้สอยในครัวเรือน มีการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร มติที่ประชุมหมู่บ้านเห็นว่า ควรมีการสร้างอาชีพให้กับราษฎรเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการปลูกไม้ใช้สอยและไม้ผลบริเวณหมู่บ้าน เพื่อใช้สอยและบริโภคภายในครัวเรือน อันจะเป็นการลดการตัดไม้ทำลายป่าและรักษาป่าให้ยั่งยืนต่อไป ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2550 จึงเสนอโครงการส่งเสริมอาชีพและปลูกไม้ผลไม้ใช้สอยในครัวเรือน เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า ด้วยเห็นว่าจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ทำให้เกิดการประหยัด อดออม พออยู่ พอกิน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกับรายได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดความสามัคคี รักท้องถิ่นของตนเอง มีแหล่งอาหารและไม้ใช้สอยของชุมชน และอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรชุมชน ลดการเข้าไปหาของป่าได้ในระดับหนึ่ง ในการนี้ได้รับงบประมาณจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้กับสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ (หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ, 2551)

กิจกรรมการดำเนินการโครงการ ได้แก่

3.1 การเลี้ยงปลาดุกในบ่อพลาสติก

3.1.1 ให้สมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงปลาดุกขุดบ่อขนาดความกว้าง 2x5 เมตร ลึก 1 เมตร เพื่อใช้เป็นบ่อเลี้ยงปลา

3.1.2 ให้สมาชิกนำผ้าพลาสติกที่รับจากคณะกรรมการหมู่บ้าน มารองเพื่อกันน้ำซึม

3.1.3 ให้สมาชิกมารับพันธุ์ปลาดุก พร้อมอาหารปลาดุก คนละ 4 กิโลกรัม

3.2 การปลูกไม้ใช้สอยและไม้ผล

3.2.1 คณะกรรมการหมู่บ้านได้มีการจัดประชุมเกี่ยวกับการจัดซื้อพันธุ์ไม้ใช้สอยและไม้ผลที่จะนำมาใช้ปลูกในกิจกรรม

3.2.2 คณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการจัดซื้อพันธุ์ไม้ใช้สอยและไม้ผลตามที่ได้ตกลงในที่ประชุม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3.3.3 ให้ราษฎรที่สนใจเข้าร่วมโครงการมารับพันธุ์ไม้ ไม้ใช้สอย เช่น ยูคาลิปตัส ไม้ผลและพืชที่รับประทานได้ เช่น เงาะ ลำไย ขนุน มังคุด มะกรูด แซว มะไฟ ทุเรียน ส้มโอ มะกอกฝรั่ง ลิ้นจี่ ชมพู่ มะนาว ลองกอง ละมุด และมะขามหวาน

4. บ้านวนาสวรรค์ หมู่ที่ 5 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ (พิกัด UTM 48P X0403974 Y1599078) เป็นหมู่บ้านที่ติดแนวเขตชายแดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย และพื้นที่ส่วนใหญ่ติดป่าอนุรักษ์ ราษฎรส่วนใหญ่ยากจนและมีวิถีชีวิตอยู่กับป่า มีการตัดไม้เพื่อนำไม้มาใช้สอยในครัวเรือน มีการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร มติที่ประชุมหมู่บ้านเห็นว่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และป้องกันทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ดังนั้นในปี พ.ศ. 2551 และ 2552 จึงเสนอโครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะปัญหาโลกร้อน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อส่งเสริมราษฎรในหมู่บ้านให้เห็นความสำคัญของป่า โดยการช่วยกันปลูกเสริมป่าชุมชนที่มีอยู่แล้วให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จัดให้มีการทำปุ๋ยหมักขึ้นในหมู่บ้านเพื่อนำปุ๋ยที่ได้มาใช้ในโครงการปลูกป่าชุมชน ให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในหลายๆ ด้าน ส่งเสริมให้ราษฎรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชุมชนให้อยู่ตลอดไป และแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนตามแนวนโยบายของรัฐบาล ด้วยการจัดทำแนวกันไฟ จัดตั้งชุดอาสาสมัครเพื่อสังเกตการณ์และลาดตระเวนไฟป่า ในการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญเป็นเงินจำนวนปีละ 50,000 บาท โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้กับสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ (หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ, 2552, 2553)

กิจกรรมการดำเนินการโครงการ ได้แก่

4.1 สร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชน

4.1.1 จัดประชุมส่งเสริมให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าชุมชน

4.1.2 ปลูกป่าเสริมบริเวณป่าชุมชนเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ป่าชุมชนของหมู่บ้าน

4.2.3 จัดให้มีการร่วมกันทำปุ๋ยหมักไว้ใช้งาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4.2 กิจกรรมดูแลและบำรุงป่าชุมชน

4.2.1 จัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันการเกิดไฟป่า

4.2.2 จัดตั้งอาสาสมัครเพื่อให้สังเกตการณ์และลาดตระเวนไฟป่า

5. บ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ (พิกัด UTM 48P X0390511 Y1597285) เป็นหมู่บ้านที่ติดแนวเขตชายแดนประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย พื้นที่ส่วนใหญ่ใกล้กับป่าอนุรักษ์ ราษฎรส่วนใหญ่ยากจนและมีวิถีชีวิตอยู่กับป่า มีการตัดไม้เพื่อนำไม้มาใช้สอยในครัวเรือน มีการขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตร คณะกรรมการหมู่บ้านเห็นว่า เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และป้องกันทรัพยากรป่าไม้ในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียง ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2553 จึงเสนอโครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะปัญหาโลกร้อน โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรในหมู่บ้านเห็นความสำคัญของป่าโดยการปลูกเสริมป่าชุมชนที่มีอยู่แล้วให้อุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในหลายๆ ด้าน ส่งเสริมราษฎรให้อนุรักษ์ป่าชุมชนให้อยู่ตลอดไป และแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนตามแนวนโยบายของรัฐบาล ด้วยการจัดทำแนวกันไฟ จัดตั้งชุดอาสาสมัครเพื่อสังเกตการณ์และลาดตระเวนป้องกันไฟป่า และป้องกันการลักลอบตัดไม้ ในการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นฝ่ายจัดสรรงบประมาณที่ได้มาให้กับสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ (หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ, 2554)

กิจกรรมการดำเนินการโครงการ ได้แก่

5.1 ประชุมประชาคมหมู่บ้าน 2 ครั้ง

5.2 สำรวจพื้นที่ป่า 80 ไร่

5.3 จัดหาพันธุ์ไม้ 5 ชนิด จำนวน 5,000 กล้า

5.4 ปลูกเสริมป่า 80 ไร่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5.5 จัดทำทางตรวจการณ์ 3 กิโลเมตร

5.6 ลาดตระเวนป้องกันรักษาป่า 5 คน

5.6 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ 4 ป้าย

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ข้อมูลทั่วไป

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญดำเนินงานในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยสำราญ ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำมูล เป็นพื้นที่ต้นน้ำที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลำน้ำห้วยสำราญเป็นลำน้ำหลักที่ไหลผ่านหลายจังหวัดเปรียบเสมือนเป็นสายน้ำหลักของอีสานใต้ หน่วยรับผิดชอบครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำ 142,500 ไร่ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยทับทัน-ห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ ครอบคลุมพื้นที่ 97,500 ไร่ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยศาลา จังหวัดศรีสะเกษ ครอบคลุมเนื้อที่ 45,000 ไร่ ในส่วนนี้มีพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 A ประมาณ 12,000 ไร่ ซึ่งจัดเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งต้นกำเนิดลำน้ำห้วยสำราญ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

ประวัติความเป็นมา

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ปัจจุบันที่ตั้งสำนักงานตั้งอยู่ที่บ้านนาสนวน หมู่ที่ 4 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ อยู่ในสังกัดสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยแยกมาจากหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยแก้ว-ห้วยสำราญ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ จนถึงปี พ.ศ. 2539 จึงได้แยกเป็นหน่วยจัดการต้นน้ำหลัก (สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ, ม.ป.ป.)

ที่ตั้งและอาณาเขต

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ (2547) รายงานว่า หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าฝั่งซ้ายห้วยสำราญ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์

ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสวาย-ห้วยหลวง จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยเสียดจะเอิง จังหวัดสุรินทร์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ย 230 เมตร สภาพภูมิประเทศทางทิศใต้ติดประเทศกัมพูชา เป็นบริเวณที่ราบเชิงซ้อน (slope complex) มีลักษณะเป็นเทือกเขา (เทือกเขาพนมดงรัก) มีความลาดชันมาก ลักษณะเป็นที่ราบเอียง มีทิศลาดเทจากทิศใต้ไปทิศเหนือ ลักษณะดินเป็นดินชุดน้ำพอง มีลักษณะเป็นดินร่วนปนทราย มีการระบายน้ำได้ดี ง่ายต่อการเกิดปัญหาการชะละลายและการกร่อนของดิน (soil erosion) (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

ลักษณะภูมิอากาศ

จากการที่อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่ในเขตเงาฝน เนื่องจากถูกบังด้วยเทือกเขาพนมดงรัก จึงมีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับที่อื่น ซึ่งลักษณะภูมิอากาศในฤดูฝน ฝนจะเริ่มตกประมาณเดือนมิถุนายน-ตุลาคม สลับกับการทิ้งช่วงของน้ำฝน มีน้ำฝนเฉลี่ยปี พ.ศ. 2546 เท่ากับ 1,200 มิลลิเมตร (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

เส้นทางคมนาคม

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญอยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ประมาณ 95 กิโลเมตร โดยเดินทางตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน สายสุรินทร์-สังขะ-บัวเชด-บ้านแซร์ไปร์ใต้ ระยะทาง 93 กิโลเมตร ต่อด้วยถนนลูกรังของชลประทาน 2 กิโลเมตร ถึงหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ (2547) รายงานว่า หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญรับผิดชอบดำเนินการในพื้นที่เป้าหมาย 12 หมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ 7 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 759 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 9,096 บาท/คน/ปี อยู่ในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 5 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 1,482 ครัวเรือน มีรายได้เฉลี่ย 14,630 บาท/คน/ปี (ข้อมูล จปฐ. ปี 2545)

เนื่องจากพื้นที่อยู่ใกล้ชายแดนไทย-กัมพูชา ราษฎรมีค่านิยมและพฤติกรรมในการดื่มสุราและเล่นการพนันทั้งในและนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในครัวเรือน ทำให้มีแนวโน้มการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้น (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

สภาพป่าและลักษณะพรรณไม้

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ (2547) ได้เสนอว่า ชนิดป่าบริเวณหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญเป็นป่าดิบแล้งประกอบด้วยพันธุ์ไม้ที่มีการผสมผสานกันระหว่างไม้ผลัดใบและไม้ไม่ผลัดใบ ในอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกัน พันธุ์ไม้ที่พบ ได้แก่ ไม้ยาง กระบาก มะค่าโมง พะยูง เป็นต้น

ปัญหาราษฎรยึดครองพื้นที่ป่า

จากการสำรวจพบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2546 มีราษฎรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ครอบครองพื้นที่ป่า 120 ราย เนื้อที่ประมาณ 2,200 ไร่ ในจังหวัดสุรินทร์ มีราษฎรครอบครองพื้นที่ป่า 133 ราย เนื้อที่ประมาณ 2,935 ไร่ (จากการสำรวจสอบสวนสิทธิ ปี พ.ศ. 2546 ของทางเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแต่ละแห่ง) (สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ, 2547)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมหมาย (2542) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สรวย จังหวัดเชียงราย พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง อาชีพทำนามีส่วนร่วมมากกว่าอาชีพทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และอื่นๆ ผู้ที่มีรายได้สูงมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนนานกว่ามีส่วนร่วมมากกว่าระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนไม่นาน การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมากครั้งกว่า มีส่วนร่วมมากกว่าการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำน้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ครั้งกว่า การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากมีส่วนร่วมมากกว่าการมีความรู้ความเข้าใจน้อย

ดิเรก (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการควบคุมไฟป่าในพื้นที่โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 ท้องที่จังหวัดลพบุรี พบว่าราษฎรส่วนใหญ่คิดว่าสถานีควบคุมไฟป่ามีความจำเป็นต่อการควบคุมไฟป่า การมีส่วนร่วมของราษฎรในการควบคุมไฟป่ายังมีน้อย ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการควบคุมไฟป่า ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการฝึกอบรม การเป็นสมาชิกกลุ่ม รายได้จากการเก็บหาของป่าในแปลงปลูก และระยะห่างจากหมู่บ้านถึงขอบเขตแปลงปลูก

พิชัย (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำห้วยยะอุ จังหวัดตาก พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการมีเพียง 6 ปัจจัย เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับหน่วยงาน 3 ปัจจัย คือ ราษฎรที่ให้ความสำคัญกับการบำรุงป่า ราษฎรที่ให้ความสำคัญกับการการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงาน และราษฎรที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการสวนป่า และปัจจัยส่วนบุคคลของราษฎรอีก 3 ปัจจัย คือ เพศ ระยะเวลาในการอาศัยอยู่ และอาชีพรอง

พีระ (2545) ศึกษาถึงความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของราษฎรในพื้นที่ลุ่มน้ำยมในหน่วยจัดการต้นน้ำดอยผาจิ จังหวัดพะเยา พบว่าชาติพันธุ์ เพศ และระดับการศึกษา และความถี่ในการรับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำยม มีความแตกต่างกัน มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำยมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอาชีพ รายได้ รายจ่าย และขนาดที่ดินถือครอง ไม่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำยม

โกเมศ (2546) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการป่ารักน้ำ รักษ์แผ่นดิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ของราษฎรบ้านกาใส ตำบลสะนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธารของโครงการ ได้แก่ ความรู้กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระดับรายได้ ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน ขนาดที่ดินทำกิน การใช้ประโยชน์ที่ดินถือครอง และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธนานนท์ (2546) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย จังหวัดแพร่ สรุปได้ว่าการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย มีความสัมพันธ์กับปัจจัย จำนวน 5 ปัจจัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ เพศ สถานภาพในครัวเรือน ตำแหน่งในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารป่าไม้ และการได้รับการฝึกอบรมด้านป่าไม้ โดยมีระดับความสัมพันธ์ต่ำทั้ง 5 ปัจจัย ส่วนอายุ อาชีพ รายได้ ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ต้นน้ำ ไม่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ต้นน้ำ

กรองจิต (2547) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน สรุปว่าระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในกิจกรรมการอนุรักษ์ดินและน้ำอยู่ในระดับมาก จากการวัดการมีส่วนร่วม 3 ด้าน ได้แก่ การประชุมวางแผน การดำเนินโครงการ และการประชาสัมพันธ์ พบว่าราษฎรมีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้แก่ เพศ อายุ และความเชื่อถือในตัวผู้นำ ราษฎรมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์ดินและน้ำอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ได้แก่ เพศ และราษฎรมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เพศ และความคาดหวังประโยชน์ที่ได้รับจากการอนุรักษ์ดินและน้ำ สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำประกอบด้วย ปัญหาการมีข้าวไม่เพียงพอสำหรับการบริโภค การขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก มีศัตรูพืชและวัชพืชระบาด พื้นที่มีความลาดชันสูง และมีปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม การดำเนินการเพื่อให้ราษฎรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างแท้จริงต้องทำโดยภาครัฐและเอกชนในการให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงาน ตลอดจนความร่วมมือในการจัดฝึกอบรมให้ราษฎรเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ดินและน้ำ

ธวัชชัย (2547) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา การใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และทัศนคติของราษฎรที่มีต่อผู้นำชุมชน ส่วนปัญหาและอุปสรรคที่พบเกิดจากการที่ราษฎรไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างเต็มที่ เพราะจำเป็นต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด และปัญหาที่เกิดจากการที่หน่วยงานภาครัฐขาดความจริงใจที่จะช่วยเหลือราษฎรอย่างแท้จริง

ปนิดา (2548) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทยภูเขาที่มีความสัมพันธ์กับโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่าการมีส่วนร่วมของชาวไทยภูเขาต่อโครงการอยู่ในระดับน้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวไทยภูเขาต่อโครงการ ได้แก่ ชาติพันธุ์ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ของครัวเรือนต่อปี และขนาดถือครองที่ดิน

อธิติ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของราษฎรต่อโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แคมและแม่สาย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าราษฎรส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ และเคยได้รับผลประโยชน์จากโครงการ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีระดับความคิดเห็นต่อโครงการอยู่ในระดับสูง ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของราษฎรต่อโครงการ ได้แก่ ระดับการศึกษา ขนาดพื้นที่ถือครอง รายได้ของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พอพันธ์ (2549) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

มนตรี (2549) ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยง ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ อาชีพ การมีตำแหน่งทางสังคม ระดับรายได้ และขนาดพื้นที่ถือครอง ผู้ที่มีอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม และมีตำแหน่งทางสังคม มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่าราษฎรอื่นๆ ที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม กลุ่มเป้าหมายที่มีรายได้สูงมีที่ทำกินที่มากพอ มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่โครงการมากขึ้น กิจกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง คือ การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนกิจกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ คือ การคิดค้นปัญหาและการตัดสินใจ การฟื้นฟูและการดูแลรักษา และติดตามและประเมินผลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

อิทธิศักดิ์ (2549) ได้วิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่าระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับต่ำ สำหรับปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน และการมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ส่วนเพศ อายุ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชัยสิทธิ์ (2551) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่มีต่อเจตคติต่อการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของบ้านศาลาทอง และบ้านพงโพด ตำบลวังใหม่ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างบ้านศาลาทอง และบ้านพงโพด มีเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในโครงการ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นในด้านเจตคติต่อการรับประโยชน์ประชาชนบ้านพงโพดมีเจตคติอยู่ในระดับปานกลาง ในส่วนพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน ประชาชนกลุ่มตัวอย่างบ้านศาลาทอง มีพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ใน โครงการโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก แต่ประชาชนบ้านพงโพดมีพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ประชาชนบ้านศาลาทองที่เข้าร่วมโครงการ มีเจตคติต่อการมีส่วนร่วมและมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าประชาชนบ้านพงโพดที่ไม่ได้ร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวโดยสรุปโครงการส่งผลให้เกิดเจตคติต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และพฤติกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในทางที่ดีขึ้น ดังนั้นควรสนับสนุนให้มีการดำเนินการโครงการต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังภาพที่ 2 ดังนี้

1. ตัวแปรอิสระ (independent variables) จำนวน 16 ตัวแปร ประกอบด้วย เพศ อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน

2. ตัวแปรตาม (dependent variables) คือ การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวแปรอิสระ **ตัวแปรตาม**

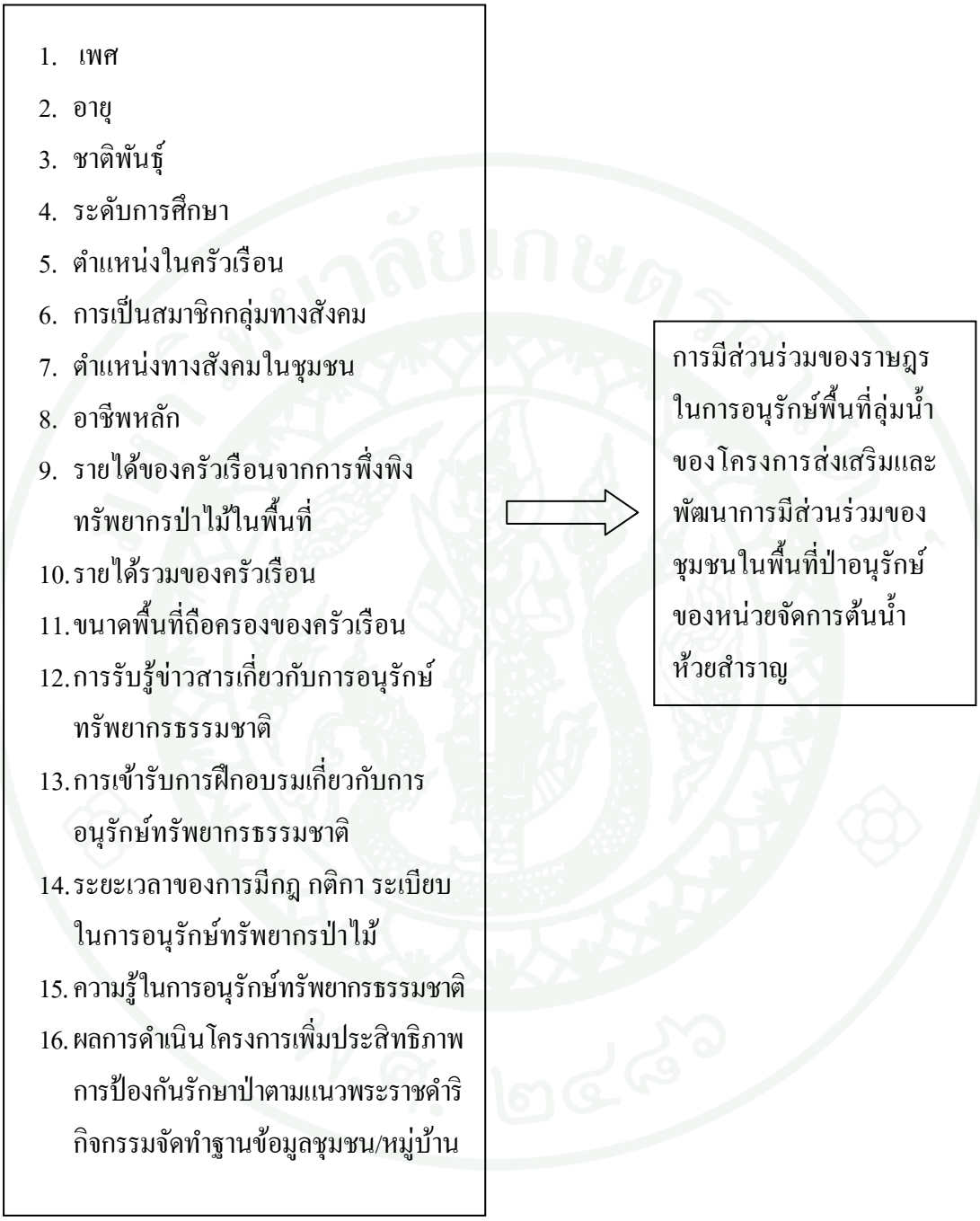

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สมมติฐานในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นผลให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานดังนี้

1. ราษฎรมีเพศต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

2. ราษฎรที่มีอายุต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

3. ราษฎรที่มีชาติพันธุ์ต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

4. ราษฎรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

5. ราษฎรที่มีตำแหน่งในครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

6. ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7. ราษฎรที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

8. ราษฎรที่มีอาชีพหลักต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

9. ราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

10. ราษฎรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

11. ราษฎรที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

12. ราษฎรที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

13. ราษฎรที่เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

14. ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

15. ราษฎรที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

16. ราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

อุปกรณ์ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. อุปกรณ์ในสำนักงาน

    1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้

    1.2 เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ (printer) และโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

    1.3 กระดาษและชุดเครื่องเขียน

2. อุปกรณ์ภาคสนาม

    2.1 แบบสอบถาม (questionnaire)

    2.2 แผนที่แสดงบริเวณพื้นที่ศึกษา

    2.3 กล้องถ่ายรูป

    2.4 ชุดเครื่องเขียน

วิธีการ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ โดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัยดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. การสร้างแบบสอบถาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถาม สำหรับเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่มีการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน โดยแบบสอบถามมีลักษณะคำถามปลายปิด (closed end) และคำถามปลายเปิด (open end) เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

2. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบเครื่องมือด้วยการหาค่าความเที่ยงตรง (validity) และหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ดังนี้

2.1 ทดสอบค่าความเที่ยงตรง โดยการสร้างแบบสอบถาม ซึ่งในการสร้างแบบสอบถามนั้นจะดำเนินการโดยผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม เพื่อขอคำแนะนำและพิจารณาตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้อง และให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงในเนื้อหา สามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้

2.2 ทดสอบหาความเชื่อมั่น โดยการนำแบบสอบถามไปทำการทดสอบ (pre-test) กับหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงพื้นที่ศึกษา จำนวน 30 ชุด ในที่นี้ คือ บ้านตะเวง หมู่ที่ 2 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยเสียดจะเอิง ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นเกี่ยวกับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) สูตร KR-20 (ยุทธ, 2553) ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่มีความน่าเชื่อถือนำไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาได้ดังต่อไปนี้

$$r_{tt} = \frac{k}{k-1}\left[1 - \frac{\sum pq}{s^2}\right]$$

โดย r_{tt} = ค่าความเชื่อมั่นของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน KR-20

k = จำนวนข้อคำถาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

p = สัดส่วนของผู้ตอบถูกในข้อหนึ่งๆ

q = จำนวนผู้ตอบผิดในข้อหนึ่งๆ

S^2 = ค่าความแปรปรวนทั้งฉบับ

หาค่า KR-20 ได้เท่ากับ 0.9506

3. การปรับปรุงแบบสอบถาม นำข้อผิดพลาดจากแบบสอบถามไปปรับปรุงเพิ่มเติมเพื่อนำไปใช้เก็บข้อมูลจริงต่อไป

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยในครั้งนี้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือ สิ่งพิมพ์ ข้อมูลสารสนเทศ (world wide web) รวมถึงเอกสารรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการ

สำหรับการกำหนดกลุ่มตัวอย่างของประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยการคัดเลือกประชากรกลุ่มเป้าหมายจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านซึ่งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน ทั้งนี้ การสุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา โดยวิธีทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified sampling) สำหรับการพิจารณาขนาดของกลุ่มตัวอย่างให้ใช้สูตรของ Krejcie and Morgan (1970) ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โดย $n = \frac{\chi^2 NPQ}{e^2(N-1)+\chi^2 PQ}$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

χ^2 = ค่าไคสแควร์ที่ df เท่ากับ 1 และระดับความเชื่อมั่น 95% ($\chi^2 = 3.841$)

N = ขนาดของประชากร

P = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร (ถ้าไม่ทราบให้กำหนด P = 0.5)

Q = 1 - P = 1 – 0.5 = 0.5

e = เปอร์เซ็นต์ของความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ (e = 0.05)

จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 886 ครัวเรือน แทนค่าในสูตรของ Krejcie and Morgan (1970) จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

$$n = \frac{(3.841 \times 886 \times 0.5 \times 0.5)}{(0.05)^2 \times (886-1) + (3.841 \times 0.5 \times 0.5)}$$

$$= 268.15$$

ดังนั้น ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่ากับ 269 ตัวอย่าง

จากขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ได้นำไปคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านได้คำนวณโดยใช้สูตรการกระจายตามสัดส่วนของสุบงกช (2526) ดังนี้

$$n_i = n\frac{n_i}{N}$$

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

n_i = จำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน (หมู่บ้าน i)

n = จำนวนตัวอย่างที่ศึกษาทั้งหมด ซึ่งมีตัวอย่างทั้งหมด 269 ตัวอย่าง

N_i = จำนวนครัวเรือนของประชากรในแต่ละหมู่บ้าน (หมู่บ้าน i)

N = จำนวนครัวเรือนทั้งหมด

เมื่อทราบขนาดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้านแล้ว จึงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างภายในกลุ่มย่อยด้วยวิธีการจับฉลาก และภายหลังสิ้นสุดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างแล้ว จะได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างของแต่ละหมู่บ้าน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขนาดกลุ่มตัวอย่างภายหลังสิ้นสุดขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด	ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
บ้านนาสนวนพัฒนา	197	60
บ้านโอทะลันพัฒนา	165	50
บ้านโคกทม	63	19
บ้านวนาสวรรค์	233	71
บ้านแซร์ไปร์ใต้	228	69
รวม	**886**	**269**

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามที่ถูกต้องและสมบูรณ์ (editing) แล้วทำการลงรหัส (coding) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ จากนั้นจึงได้ดำเนินการประมวลผลและแปลผล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎร โดยมีคำถามจำนวน 10 ข้อ ให้ผู้ตอบ ผู้วิจัยได้กำหนดระดับคะแนนตอบถูกได้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิด ได้ 0 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้ทั้งหมดมากำหนดเกณฑ์ช่วงคะแนนเฉลี่ยในการวัดระดับความรู้ 3 ระดับ แล้วแปลความหมายเพื่อเปรียบเทียบระดับความรู้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าร้อยละ 60 หมายถึง มีความรู้น้อย ได้คะแนนเท่ากับ 1 คะแนน

คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 60-79 หมายถึง มีความรู้ปานกลาง ได้คะแนนเท่ากับ 2 คะแนน

คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 คะแนนขึ้นไป หมายถึง มีความรู้มาก ได้คะแนนเท่ากับ 3 คะแนน

5.2 การวัดระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีนับจำนวนครั้งของกิจกรรมแต่ละกิจกรรมหลักซึ่งมีทั้งหมด 5 กิจกรรม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ที่มีการดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 โดยนับจำนวนครั้งที่มีการจัดกิจกรรมทั้งหมดในแต่ละหมู่บ้าน จากนั้นใช้วิธีวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักของ Likert' s scale เพื่อวัดระดับการเข้าร่วมกิจกรรม วิเคราะห์ตามแบบวิธีการของ Likert 5 ระดับ คือ การไม่เข้าร่วมกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด ทำการกำหนดน้ำหนักคะแนนในการตอบแบบสอบถามแต่ละตัวเลือก ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

$$\text{ร้อยละของการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม} = \frac{\text{จำนวนครั้งในการเข้าร่วมจริงในแต่ละกิจกรรม x 100}}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่มีการดำเนินการในแต่ละกิจกรรมในรอบปีที่ผ่านมา}}$$

ช่วงคะแนนระดับการมีส่วนร่วม

ร้อยละ 0	ไม่มีการเข้าร่วมกิจกรรม	ได้คะแนนเท่ากับ 0 คะแนน
ร้อยละ 1-25	มีการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย	ได้คะแนนเท่ากับ 1 คะแนน
ร้อยละ 26-50	มีการเข้าร่วมกิจกรรมปานกลาง	ได้คะแนนเท่ากับ 2 คะแนน
ร้อยละ 51-75	มีการเข้าร่วมกิจกรรมมาก	ได้คะแนนเท่ากับ 3 คะแนน
ร้อยละ 76-100	มีการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด	ได้คะแนนเท่ากับ 4 คะแนน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมทุกด้านของกลุ่มตัวอย่าง มีวิธีการในการกำหนดอันตรภาคชั้นคะแนนของระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{(คะแนนสูงสุด – คะแนนต่ำสุด)}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

จากเกณฑ์อันตรภาคชั้นคะแนนการมีส่วนร่วมที่ได้ นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดระดับของการมีส่วนร่วมได้ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 0 หมายถึง ไม่มีการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

คะแนนเฉลี่ย 0.01-1.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีน้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 2.01-3.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีมาก

คะแนนเฉลี่ย 3.01-4.00 หมายถึง ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีมากที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม มีการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ดังนี้

1. ความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ค่าต่ำสุด (minimum) และค่าสูงสุด (maximum) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะข้อมูลทั่วไปของประชากร ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

2. ในการทดสอบข้อมูลสมมติฐานเพื่อการวิเคราะห์หาปัจจัยอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม ใช้วิธีการทดสอบสถิติ t-test และ F-test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดใช้การประเมินผลผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ร่วมกับโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลและวิจารณ์

ผล

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนต่างๆโดยการแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเป็นส่วนๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ เป็นลักษณะแบบเลือกตอบ และกรอกลงในช่องว่างของแบบสอบถามที่กำหนด ประกอบด้วยข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ส่วนที่ 2 ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ส่วนที่ 4 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ส่วนที่ 5 สภาพปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 269 ตัวอย่าง ประกอบด้วยเพศ อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ รายได้ของครัวเรือน รายจ่ายของครัวเรือน ลักษณะการถือครองที่ดิน ประเภทของที่ดินที่ถือครอง ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน ลักษณะการได้มาของที่ดินถือครอง ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน ความพอเพียงของที่ดินทำกิน ความต้องการในการขายที่ดิน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตร การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ตารางที่ 2) จากผลการวิจัยพบว่า

1. เพศ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 55.02 และร้อยละ 44.98 ตามลำดับ

2. อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36–50 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.92 รองลงมาได้แก่ กลุ่มอายุ 51–65 ปี ร้อยละ 26.77 และกลุ่มที่มีน้อยที่สุด คือ กลุ่มที่มีอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี ร้อยละ 2.97 โดยมีอายุต่ำสุด 15 ปี สูงสุด 77 ปี และเฉลี่ย 45.57 ปี

3. ชาติพันธุ์ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร คิดเป็นร้อยละ 43.87 และคนไทยเชื้อสายลาว ร้อยละ 38.29 และคนไทยเชื้อสายอื่น ได้แก่ คนไทยภาคกลางและภาคอื่น ร้อยละ 17.84

4. ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 60.60 รองลงมามีการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า ร้อยละ 13.76 และส่วนน้อยมีการศึกษาในระดับ ปวส. ร้อยละ 0.37

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. ตำแหน่งในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.04 รองลงมาคือ คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 38.66 และต่ำสุดคือ พ่อหรือแม่ ร้อยละ 1.86

6. การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 57.62 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ร้อยละ 42.38 ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร รองลงมาคือ กลุ่มชุมชนเข้มแข็ง และพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยเป็นสมาชิกกลุ่มทำไม้กวาด

7. ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 68.77 มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน ร้อยละ 31.23 กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน รองลงมาคือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และที่มีน้อยคือ คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มอื่นๆ

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 5-8 คน คิดเป็นร้อยละ 49.81 รองลงมามีสมาชิกในครัวเรือน 1-4 คน ร้อยละ 44.24 และกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนในครัวเรือนมากกว่า 8 คน ร้อยละ 5.95 โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 1 คน สูงสุด 13 คน และเฉลี่ย 4.93 คน

9. จำนวนแรงงานในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 39.77 รองลงมามีสมาชิกที่เป็นแรงงานในครัวเรือน 1-2 คน ร้อยละ 31.60 และไม่มีวัยแรงงานในครัวเรือน ร้อยละ 3.72 โดยมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนสูงสุด 9 คน เฉลี่ย 3.33 คน

10. อาชีพ

10.1 อาชีพหลัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ เช่น ข้าวโพด ปอ มันสำปะหลัง และปลูกยางพารา ร้อยละ 66.91 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม ร้อยละ 11.15 และกลุ่มตัวอย่างที่มีน้อยที่สุดประกอบอาชีพเผาถ่าน ร้อยละ 0.37

10.2 อาชีพรอง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรอง คิดเป็นร้อยละ 50.56 และมีอาชีพรอง ร้อยละ 49.44 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างในภาคเกษตรกรรม รองลงมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม และกลุ่มตัวอย่างที่มีน้อยที่สุดประกอบอาชีพรองเผาถ่าน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

11. ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากกว่าไม่มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 59.11 และร้อยละ 40.89 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้มากที่สุดคือ การเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ รองลงมา คือ ตัดไม้เพื่อทำฟืน เผาถ่าน และกลุ่มตัวอย่างที่มีน้อยที่สุดคือ ใช้ประโยชน์ในลักษณะอื่นๆ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 86.99 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เฉลี่ย 695.17 บาท/ปี สำหรับกลุ่มที่มีรายได้จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 4.83 รองลงมามีรายได้ 1,501–2,500 บาท/ปี และมีรายได้มากกว่า 2,500 บาท/ปี ร้อยละ 2.97 และส่วนน้อยมีรายได้ 501-1,500 บาท/ปี ร้อยละ 2.24 โดยมีรายได้สูงสุด 30,000 บาท/ปี

12. รายได้ของครัวเรือน

12.1 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 73,900.74 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 26.39 รองลงมามีรายได้ 20,001-40,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 20.45 และส่วนน้อยมีรายได้ 100,001-120,000 บาท/ปี ร้อยละ 1.86 โดยมีรายได้จากอาชีพสูงสุด 800,000 บาท/ปี

12.2 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพรองเฉลี่ย 20,145.72 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 60.97 รองลงมามีรายได้มากกว่า 50,000 บาท/ปี ร้อยละ 11.89 ส่วนน้อยมีรายได้ 30,001-40,000 บาท/ปี ร้อยละ2.97 โดยมีรายได้จากอาชีพรองสูงสุด 200,000 บาท/ปี

12.3 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ การทำไม้กวาด การทอผ้า โดยมีรายได้เฉลี่ย 2,330.86 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 94.42 รองลงมามีรายได้มากกว่า 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 4.09 ส่วนน้อยมีรายได้ 5,001–10,000 บาท/ปี ร้อยละ 1.49 โดยมีรายได้จากอาชีพอื่นสูงสุด 160,000 บาท/ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

12.4 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 96,377.32 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีรายได้มากกว่า 120,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 25.65 รองลงมามีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท/ปี ร้อยละ 19.33 ส่วนน้อยมีรายได้ 60,001-80,000 บาท/ปี ร้อยละ 4.09 โดยมีรายได้ต่ำสุด 1,500 บาท/ปี และสูงสุด 800,000 บาท/ปี

13. รายจ่ายของครัวเรือน

13.1 กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเฉลี่ย 47,281.78 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 36.43 รองลงมามีค่าใช้จ่าย 20,001-40,000 บาท/ปี ร้อยละ 21.93 และส่วนน้อยมีค่าใช้จ่าย 100,001-120,000 บาท/ปี ร้อยละ 1.12 โดยมีค่าใช้จ่ายต่ำสุด 1,000 บาท/ปี และสูงสุด 300,000 บาท/ปี

13.2 กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพเฉลี่ย 24,371.00 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 51.67 รองลงมามีค่าใช้จ่าย 10,001–20,000 บาท/ปี ร้อยละ 17.10 และส่วนน้อยมีค่าใช้จ่าย 30,001-40,000 บาท/ปี ร้อยละ 2.98 โดยมีค่าใช้จ่ายสูงสุด 300,000 บาท/ปี

13.3 กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ โดยมีค่าเฉลี่ย 3,780.11 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 94.43 รองลงมามีค่าใช้จ่ายมากกว่า 10,000 บาท/ปี ร้อยละ 4.83 และส่วนน้อยมีค่าใช้จ่าย 5,001–10,000 บาท/ปี ร้อยละ 0.74 โดยมีค่าใช้จ่ายสูงสุด 130,000 บาท/ปี

13.4 กลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน โดยมีค่าเฉลี่ย 75,432.90 บาท/ปี ส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่าย 20,001-40,000 บาท/ปี คิดเป็นร้อยละ 22.68 รองลงมามีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท/ปี ร้อยละ 19.33 และส่วนน้อยมีค่าใช้จ่ายระหว่าง 100,001-120,000 บาท/ปี ร้อยละ 2.97 โดยมีค่าใช้จ่ายต่ำสุด 2,000 บาท/ปี และสูงสุด 500,000 บาท/ปี

14. ลักษณะการถือครองที่ดิน กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 12.27 และกลุ่มตัวอย่างที่มีที่ดินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 87.73

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลักษณะการถือครองที่ดินของกลุ่มตัวอย่างที่มีมากที่สุดคือ กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัย รองลงมา คือ กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกิน และกลุ่มตัวอย่างที่มีน้อยที่สุดคือ กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกิน ในพื้นที่ป่าไม้

15. ประเภทของที่ดินที่ถือครอง กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีที่ดินประเภทสปก.รองลงมาเป็นพื้นที่ป่า ส่วนน้อยจะเป็นที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน

กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน 10.01-20.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.38 รองลงมามีพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่ ร้อยละ 41.64 และส่วนน้อยมีพื้นที่ถือครองมากกว่า 20.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.98 โดยมีพื้นที่ถือครองน้อยที่สุด 0.05 ไร่ มากที่สุด 49.10 ไร่ และเฉลี่ย 12.35 ไร่

16. ลักษณะการได้มาของที่ดินถือครอง ที่ดินทำกินที่กลุ่มตัวอย่างได้รับส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่ทางราชการจัดให้ ในที่นี้ คือ ที่สปก. คิดเป็นร้อยละ 34.94 รองลงมาเป็นที่ดินที่ได้รับมรดกตกทอด ร้อยละ 29.00 และส่วนน้อยได้ที่ดินมาจากการจับจอง ร้อยละ 2.23

17. ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำไร่ ได้แก่ ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ คิดเป็นร้อยละ 27.51 รองลงมาเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินในการปลูกพืชชนิดอื่น อาทิ ปลูกยูคาลิปตัส ร้อยละ 25.65 และส่วนน้อยใช้ที่ดินในการปลูกยางพารา ร้อยละ 10.78

18. ความพอเพียงของที่ดินทำกิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินไม่พอเพียงกับความต้องการ คิดเป็นร้อยละ 88.10 และที่มีที่ดินพอเพียง ร้อยละ 11.90

19. ความต้องการในการขายที่ดิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีกลุ่มที่ไม่มีความต้องการขายที่ดินมากกว่ากลุ่มที่ต้องการขายที่ดิน คิดเป็นร้อยละ 99.63 และร้อยละ 0.37 ตามลำดับ

20. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 77.70 และร้อยละ 22.30 ตามลำดับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลุ่มตัวอย่างที่มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตรด้วยวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีมากที่สุด รองลงมาคือ ยาฆ่าหญ้า/ยาปราบวัชพืช และน้อยที่สุด คือ โดยวิธีอื่นๆ

21. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 89.59 และร้อยละ 10.41 ตามลำดับ

ความถี่ของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ความถี่ในการได้รับข่าวสารของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาส่วนมากได้รับ 11-30 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 22.68 รองลงมาได้รับข่าวสารน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 22.30 และส่วนน้อยได้รับข่าวสาร 71-90 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 8.92

แหล่งที่มาของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาส่วนมากได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากโทรทัศน์ รองลงมาได้รับจากผู้นำชุมชน และน้อยที่สุด คือ จากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นป้าย เป็นต้น

22. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ หลังได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากแหล่งต่างๆ ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ มากกว่าไม่เข้าร่วม คิดเป็นร้อยละ 57.62 และร้อยละ 42.38 ตามลำดับ โดยเข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ปลูกไม้ผล และไม้ใช้สอยในครัวเรือน เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า มากที่สุด ร้อยละ 25.65 รองลงมา คือ การปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะโลกร้อน คิดเป็นร้อยละ 17.47 และน้อยที่สุด คือ การอนุรักษ์ป่าไม้และพัฒนาสมุนไพร ร้อยละ 14.50

23. การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีมากกว่ากลุ่มที่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 62.45 และร้อยละ 37.55 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเคยเข้ารับได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการป่าชุมชน รองลงมาเคยเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรอาสาสมัครป้องกันไฟป่า (อสฟป.) และส่วนน้อยเคยเข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรโครงการธนาคารขยะ และโครงการจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

23. กฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ หมู่บ้านเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการมีการใช้กฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทั้ง 5 หมู่บ้าน สำหรับแหล่งที่แสดงกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้สาธารณชนได้ทราบมีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ แผ่นป้าย รองลงมา ได้แก่ เอกสารหรือประกาศ และส่วนน้อยเป็นวิธีการอื่นๆ ได้แก่ หอกระจายข่าว

24. ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 (ระยะเวลา 7 ปี) คิดเป็นร้อยละ 74.35 ได้แก่ บ้านนาสนวนพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ บ้านวนาสวรรค์ หมู่ที่ 5 และบ้านแซร์ไปร์ใต้ หมู่ที่ 8 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ รองลงมามีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2553 (ระยะเวลา 1 ปี) คิดเป็นร้อยละ 18.59 ได้แก่ บ้านโอทะลันพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ และพบว่าส่วนน้อยมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 (ระยะเวลา 2 ปี) คิดเป็นร้อยละ 7.06 ได้แก่ บ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์

ตารางที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	121	44.98
หญิง	148	55.02
รวม	**269**	**100.00**
อายุ (ปี)		
≤ 20	8	2.97
21–35	64	23.79
36–50	102	37.92
51–65	72	26.77
> 65	23	8.55
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=45.57 Min.=15 Max.=77)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ชาติพันธุ์		
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	43.87
คนไทยเชื้อสายลาว	103	38.29
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	17.84
รวม	**269**	**100.00**
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน อ่านเขียนไม่ได้	29	10.78
ไม่ได้เรียน แต่อ่านเขียนได้	18	6.69
จบชั้นประถมศึกษา	163	60.60
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า	37	13.76
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า (ปวช.)	19	7.06
จบปวส.	1	0.37
จบปริญญาตรี	2	0.74
รวม	**269**	**100.00**
ตำแหน่งในครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	140	52.04
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	38.66
พ่อ/แม่	5	1.86
เครือญาติ	20	7.44
รวม	**269**	**100.00**
การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม*		
ไม่เป็น	114	42.38
เป็น	155	57.62
กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน	13	2.82
กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.)	15	3.25
กลุ่มแม่บ้าน	43	9.33
กลุ่มพัฒนาสตรี	17	3.69

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มชุมชนเข้มแข็ง	46	9.98
กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์	40	8.68
กลุ่มเกษตรกร	75	16.27
กลุ่มเลี้ยงโคนม	3	0.65
กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม	11	2.39
กลุ่มทำไม้กวาด	1	0.22
กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	24	5.21
กลุ่มป่าชุมชน	36	7.81
กลุ่มศึกษาและพัฒนาสมุนไพร	15	3.25
อื่นๆ	8	1.74
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน*		
ไม่มี	185	68.77
มี	84	31.23
กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	16	4.48
คณะกรรมการหมู่บ้าน	37	10.36
คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน	10	2.80
คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร	10	2.80
คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์	4	1.12
คณะกรรมการป่าชุมชน	19	5.32
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	5	1.40
ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน	6	1.68
อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)	24	6.72
คณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน	37	10.36
อื่นๆ	4	1.12
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)		
1 – 4	119	44.24
5 – 8	134	49.81
> 8	16	5.95
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=4.93 Min.=1 Max.=13)		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพศชาย (คน)		
ไม่มี	135	50.19
1	99	36.80
2	31	11.52
3	4	1.49
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=0.64 Min.=0 Max.=3)		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี เพศหญิง (คน)		
ไม่มี	133	49.44
1	102	37.92
2	27	10.04
3	7	2.60
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=0.66 Min.=0 Max.=3)		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-60 ปี เพศชาย (คน)		
ไม่มี	25	9.29
1-2	184	68.40
3-4	55	20.45
> 4	5	1.86
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=1.73 Min.=0 Max.=9)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 15-60 ปี เพศหญิง (คน)		
ไม่มี	25	9.29
1-2	195	72.49
3-4	46	17.10
> 4	3	1.12
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=1.60 Min.=0 Max.=6)		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพศชาย (คน)		
ไม่มี	229	85.13
1	39	14.50
2	1	0.37
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=0.15 Min.=0 Max.=2)		
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพศหญิง (คน)		
ไม่มี	228	84.76
1	40	14.87
2	1	0.37
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=0.16 Min.=0 Max.=2)		
จำนวนแรงงานในครัวเรือน (อายุ 15 – 60 ปี) (คน)		
ไม่มี	10	3.72
1-2	85	31.60
3-4	107	39.77
> 4	67	24.91
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=3.33 Min.=0 Max.=9)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	5.57
เกษตรกรรม	180	66.91
รับจ้างในภาคเกษตรกรรม	30	11.15
รับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม	12	4.46
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	3	1.12
ค้าขาย	16	5.95
เผาถ่าน	1	0.37
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	3	1.12
อื่นๆ (ทอผ้า)	9	3.35
รวม	**269**	**100.00**
อาชีพรอง*		
ไม่มี	136	50.56
มี	133	49.44
เกษตรกรรม	30	10.45
รับจ้างในภาคเกษตรกรรม	56	19.51
รับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม	22	7.67
ค้าขาย	17	5.92
เผาถ่าน	3	1.05
เก็บหาของป่า	8	2.79
ประกอบธุรกิจส่วนตัว	4	1.39
อื่นๆ	11	3.83

หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าไม้*		
ไม่มี	110	40.89
มี	159	59.11
ถางป่าเพื่อทำไร่ ทำสวน	32	9.20
ตัดไม้เพื่อทำฟืน เผาถ่าน	37	10.63
ตัดไม้เพื่อนำมาก่อสร้างบ้านเรือน	25	7.18
เก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ	139	39.94
ล่าสัตว์	4	1.15
อื่นๆ	1	0.29
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)		
ไม่มีรายได้	234	86.99
≤ 500	13	4.83
501–1,500	6	2.24
1,501–2,500	8	2.97
> 2,500	8	2.97
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=695.17 Min.=0 Max.=30,000)		
รายได้ของครัวเรือน (บาท/ปี)		
รายได้จากอาชีพหลัก (บาท/ปี)		
≤ 20,000	71	26.39
20,001-40,000	55	20.45
40,001-60,000	31	11.52
60,001-80,000	18	6.69
80,001-100,000	49	18.22
100,001-120,000	5	1.86
> 120,000	40	14.87
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=73,900.74 Min.=0 Max.=800,000)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้จากอาชีพรอง (บาท/ปี)		
≤ 10,000	164	60.97
10,001–20,000	27	10.04
20,001-30,000	22	8.18
30,001-40,000	8	2.97
40,001-50,000	16	5.95
> 50,000	32	11.89
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=20,145.72 Min.=0 Max.=200,000)		
รายได้จากอาชีพอื่นๆ (บาท/ปี)		
≤ 5,000	254	94.42
5,001–10,000	4	1.49
> 10,000	11	4.09
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=2,330.86 Min.=0 Max.=160,000)		
รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)		
≤ 20,000	52	19.33
20,001-40,000	44	16.36
40,001-60,000	44	16.36
60,001-80,000	11	4.09
80,001-100,000	32	11.89
100,001-120,000	17	6.32
> 120,000	69	25.65
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=96,377.32 Min.=1,500 Max.=800,000)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายของครัวเรือน (บาท/ปี)		
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (บาท/ปี)		
≤ 20,000	98	36.43
20,001-40,000	59	21.93
40,001-60,000	45	16.73
60,001-80,000	25	9.29
80,001-100,000	24	8.92
100,001-120,000	3	1.12
> 120,000	15	5.58
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=47,281.78 Min.=1,000 Max.=300,000)		
ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ (บาท/ปี)		
≤ 10,000	139	51.67
10,001–20,000	46	17.10
20,001-30,000	23	8.55
30,001-40,000	8	2.98
40,001-50,000	28	10.41
> 50,000	25	9.29
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=24,371.00 Min.=0 Max.=300,000)		
ค่าใช้จ่ายอื่นๆ (บาท/ปี)		
≤ 5,000	254	94.43
5,001–10,000	2	0.74
> 10,000	13	4.83
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=3,780.11 Min.=0 Max.=130,000)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือน (บาท/ปี)		
≤ 20,000	52	19.33
20,001-40,000	61	22.68
40,001-60,000	39	14.50
60,001-80,000	33	12.27
80,001-100,000	29	10.78
100,001-120,000	8	2.97
> 120,000	47	17.47
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=75,432.90 Min.=2,000 Max.=500,000)		
ลักษณะการถือครองที่ดิน*		
ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง	33	12.27
มีที่ดินเป็นของตนเอง	236	87.73
กรณีไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัย ต้องใช้วิธีเช่า	3	0.57
กรณีไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัย ต้องอาศัยอยู่กับผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า	30	5.66
กรณีไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัย ต้องใช้วิธีอื่นๆ	4	0.75
กรณีไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกิน ต้องใช้วิธีเช่า	20	3.77
กรณีไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกิน ต้องอาศัยผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า	10	1.89
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัย	228	43.02

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่อยู่อาศัยเป็นพื้นที่อื่นๆ	4	0.75
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกิน	173	32.64
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกินโดยการเช่าเพิ่ม	19	3.58
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าไม้	1	0.19
กรณีมีที่ดินเป็นของตนเอง ประเภทที่ดินทำกินเป็นพื้นที่อื่นๆ	5	0.94
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
ประเภทของที่ดินที่ถือครอง*		
ที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน	5	1.53
สปก.	208	63.80
ที่ป่า	100	30.68
อื่นๆ	13	3.99
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน (ไร่)		
≤ 10.00	112	41.64
10.01-20.00	114	42.38
> 20.00	43	15.98
รวม	**269**	**100.00**
(Mean=12.35 Min.=0.05 Max.=49.10)		
ลักษณะการได้มาของที่ดินถือครอง		
ได้รับมรดกตกทอด	78	29.00
ซื้อ	68	25.28
ทางราชการจัดให้	94	34.94

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จับจอง	6	2.23
อื่นๆ (เช่า เช่าเพิ่ม อาศัยผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า)	23	8.55
รวม	**269**	**100.00**
ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกิน*		
ไม่มีอาชีพในภาคเกษตรกรรม	59	21.93
ทำอาชีพในภาคเกษตรกรรม	210	78.07
ทำนา	38	14.13
ทำไร่	74	27.51
ทำสวนยางพารา	29	10.78
อื่นๆ (ปลูกยูคาลิปตัส)	69	25.65
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
ความพอเพียงของที่ดินทำกิน		
พอเพียง	32	11.90
ไม่พอเพียง	237	88.10
รวม	**269**	**100.00**
ความต้องการในการขายที่ดิน		
ต้องการ	1	0.37
ไม่ต้องการ	268	99.63
รวม	**269**	**100.00**
การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตร*		
ไม่ใช้	60	22.30
ใช้	209	77.70
พันธุ์ส่งเสริม	25	2.76
ปุ๋ยอินทรีย์	109	12.02
ปุ๋ยเคมี	178	19.63

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ยาฆ่าแมลง	122	13.45
ยาฆ่าหญ้า/ยาปราบวัชพืช	157	17.31
การไถพรวนก่อนปลูกพืช	131	14.44
การปลูกพืชคลุมดิน	19	2.09
การปลูกพืชหมุนเวียน	39	4.30
การปลูกพืชเป็นแถว/แนว	20	2.21
การปลูกพืชผสมผสาน	27	2.98
การทำขั้นบันได	3	0.33
เครื่องจักร เช่น เครื่องนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ	16	1.76
อื่นๆ	1	0.11
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ		
ความถี่ของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ		
ไม่ได้รับ	28	10.41
ได้รับ (ครั้ง/ปี)	241	89.59
≤ 10	60	22.30
11-30	61	22.68
31-50	27	10.04
51-70	26	9.67
71-90	24	8.92
> 90	43	15.98
แหล่งที่มาของการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*		
วิทยุ	119	11.95
โทรทัศน์	216	21.69
หนังสือพิมพ์	90	9.04

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หอกระจายข่าว	135	13.55
ผู้นำชุมชน	196	19.68
เพื่อนบ้าน/ญาติพี่น้อง	52	5.22
บุคคลในครอบครัว	37	3.71
เจ้าหน้าที่ป่าไม้	78	7.83
องค์กรเอกชน	20	2.01
หน่วยราชการอื่น	19	1.91
อื่นๆ (โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นป้าย)	6	0.60
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ หลังได้รับข่าวสาร		
ไม่เข้าร่วม	114	42.38
เข้าร่วม	155	57.62
โครงการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน	39	14.50
โครงการส่งเสริมอาชีพ ปลูกไม้ผล และไม้ใช้สอยในครัวเรือนเพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า	69	25.65
โครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะโลกร้อน	47	17.47
การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*		
ไม่เคย	168	62.45
เคย	101	37.55
ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.)	28	6.56
อาสาสมัครป้องกันไฟป่า (อสฟป.)	38	8.90
เยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ยชป.)	20	4.68
ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.)	16	3.75

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n = 269)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
โครงการป่าชุมชน	66	15.46
ค่ายเยาวชนต้นน้ำ	14	3.28
การส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตร เพื่ออนุรักษ์ระบบนิเวศลุ่มน้ำ	24	5.62
การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยองค์กรชุมชนมีส่วนร่วม	36	8.43
โครงการธนาคารขยะ	1	0.23
โครงการจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล	1	0.23
โครงการประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้	4	0.94
โครงการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	9	2.11
อื่นๆ	2	0.47
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		
กฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้		
มี	269	100.00
รวม	**269**	**100.00**
ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้		
ปี พ.ศ. 2547 (7 ปี)	200	74.35
ปี พ.ศ. 2552 (2 ปี)	19	7.06
ปี พ.ศ. 2553 (1 ปี)	50	18.59
รวม	**269**	**100.00**
แหล่งที่แสดงกฎ กติกา ระเบียบ เพื่อให้สาธารณชนได้ทราบ*		
แผ่นป้าย	257	80.31
เอกสาร หรือประกาศ	53	16.56
อื่นๆ (หอกระจายข่าว)	10	3.13
หมายเหตุ * (เลือกได้มากกว่า 1 ตัวเลือก)		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 2 ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

การศึกษาความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว จำนวน 10 ข้อ เพื่อให้หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนได้ตอบคำถาม หากตอบถูกจะได้คะแนนข้อละ 1 คะแนน หากตอบผิดได้ 0 คะแนน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบคำถามได้คะแนน 10 คะแนน จำนวน 191 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 71.01 รองลงมาตอบคำถามได้คะแนน 9 คะแนน จำนวน 28 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 10.41 และส่วนน้อยตอบคำถามได้คะแนน 3 คะแนน จำนวน 1 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 0.37 โดยได้คะแนนต่ำสุด 2 คะแนน และสูงสุด 10 คะแนน และเฉลี่ย 9.15 คะแนน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คะแนนความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับคะแนน	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
10 คะแนน	191	71.01	**Mean=9.15**
9 คะแนน	28	10.41	**Min.= 2**
8 คะแนน	14	5.21	**Max.=10**
7 คะแนน	11	4.09	
6 คะแนน	8	2.97	
5 คะแนน	8	2.97	
4 คะแนน	2	0.74	
3 คะแนน	1	0.37	
2 คะแนน	6	2.23	
รวม	**269**	**100.00**	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากคะแนนความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว เมื่อนำมาทำการสรุปคะแนนเป็นรายข้อ ผลการศึกษาปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้โดยตอบคำถามถูกต้องมากที่สุด อันดับที่ 1 คือ ข้อที่ 1 ข้อความว่า “ป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ” รองลงมา คือ ข้อที่ 6 ข้อความว่า “การใส่ปุ๋ยพืชสดหรือปุ๋ยคอกทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น” และน้อยที่สุด คือ ข้อ 3 ข้อความว่า“การสร้างฝายเขื่อน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี โดยไม่ต้องปลูกป่าเพิ่ม” สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมาก รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อความ	ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ			
	ตอบถูก		ตอบผิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1. ป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ	269	100.00	-	-
2. การปลูกป่าไม่ช่วยลดภาวะโลกร้อน	238	88.48	31	11.52
3. การสร้างฝาย เขื่อน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี โดยไม่ต้องปลูกป่าเพิ่ม	221	82.16	48	17.84
4. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นสาเหตุให้เกิดภัยแล้งและอุทกภัย	256	95.17	13	4.83
5. การถางป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกในพื้นที่ลุ่มน้ำมากๆ เป็นวิธีการหนึ่งในการใช้พื้นที่ลุ่มน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด	228	84.76	41	15.24
6. การใส่ปุ๋ยพืชสดหรือปุ๋ยคอกทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น	258	95.91	11	4.09
7. ไฟป่าส่วนใหญ่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ	243	90.33	26	9.67
8. การใช้สารเคมีกำจัดแมลงและศัตรูพืชโดยไม่ถูกวิธี จะส่งผลต่อคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำธาร	246	91.45	23	8.55

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ	ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ			
	ตอบถูก		ตอบผิด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
9. การแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้บรรลุผลสำเร็จเป็นหน้าที่ของภาครัฐเท่านั้น	249	92.57	20	7.43
10. ป่าชุมชนที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น มีการบริหารจัดการ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์โดยชุมชน เพื่อชุมชน และให้ชุมชนเป็นเจ้าของ รัฐเพียงทำหน้าที่สนับสนุนเท่านั้น	254	94.42	15	5.58
รวม	**2,462**		**228**	
ค่าเฉลี่ย	**9.15**		**0.85**	

เมื่อนำคะแนนที่ได้ทั้งหมดมากำหนดเกณฑ์ช่วงคะแนนเฉลี่ยในการวัดระดับความรู้ 3 ระดับ คือ ความรู้น้อย (< ร้อยละ 60) ได้คะแนนเท่ากับ 1 คะแนน ปานกลาง (ร้อยละ 60-79) ได้คะแนนเท่ากับ 2 คะแนน และมาก ($\geq$ ร้อยละ 80 คะแนน) ได้คะแนนเท่ากับ 3 คะแนน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่มีระดับความรู้มาก มีจำนวน 233 ตัวอย่าง หรือร้อยละ 86.62 รองลงมาได้แก่ กลุ่มที่มีระดับความรู้ปานกลาง มีจำนวน 19 ตัวอย่าง หรือร้อยละ 7.06 และกลุ่มที่มีระดับความรู้น้อย มีจำนวน 17 ตัวอย่าง หรือร้อยละ 6.32 ดังตารางที่ 5

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 5 การแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	ร้อยละ
น้อย (< ร้อยละ 60)	17	6.32
ปานกลาง (ร้อยละ 60-79)	19	7.06
มาก (≥ ร้อยละ 80)	233	86.62
รวม	**269**	**100.00**

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ มี 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล สำหรับการจัดระดับการเข้าร่วมกิจกรรมแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ การไม่เข้าร่วมกิจกรรม (ร้อยละ 0) คะแนนเท่ากับ 0 คะแนน การเข้าร่วมกิจกรรมน้อย (ร้อยละ 1-25) คะแนนเท่ากับ 1 คะแนน ปานกลาง (ร้อยละ 26-50) คะแนนเท่ากับ 2 คะแนน มาก (ร้อยละ 51-75) คะแนนเท่ากับ 3 คะแนน และมากที่สุด (ร้อยละ 76-100) คะแนนเท่ากับ 4 คะแนน

การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างมีการวิเคราะห์การเข้าร่วมกิจกรรมทั้งในภาพรวมและแต่ละกิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการจัดระดับการมีส่วนร่วมเป็นไม่เข้าร่วม (ค่าคะแนนเฉลี่ย 0 คะแนน) น้อย (ค่าคะแนนเฉลี่ย 0.01-1.00) ปานกลาง (ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.01-2.00) มาก (ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.01-3.00) และมากที่สุด (ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.01-4.00) ผลการศึกษามีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา สำหรับการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จำนวน 4 กิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหามากที่สุด คือ ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ จำนวน 125 ตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คิดเป็นร้อยละ 46.47 รองลงมา คือ เมื่อมีการประชุมโครงการฯ ได้เสนอปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ จำนวน 106 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 39.40 สำหรับการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ จำนวน 55 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 20.44 และค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาเท่ากับ 2.49 พบว่าอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการวางแผน จำนวน 10 กิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่าง มีส่วนร่วมในวางแผนดำเนินการโครงการฯ มากที่สุด คือ มีส่วนร่วมวางแผนการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในหมู่บ้าน จำนวน 122 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 45.35 รองลงมา คือ มีส่วนร่วมวางแผนป้องกันไฟป่าในพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า จำนวน 94 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 34.94 สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผนที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมของโครงการฯ เพื่อเสนอกิจกรรมของโครงการฯ จำนวน 66 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 24.53 และค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการวางแผนเท่ากับ 2.40 พบว่าอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6

3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน จำนวน 11 กิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผนมากที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ จำนวน 135 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 50.18 รองลงมา คือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกพืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย และไม้ผล จำนวน 121 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 44.98 สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผนที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเช่น การเลี้ยงปลา จำนวน 83 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 30.85 และจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผนเท่ากับ 2.30 พบว่าอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6

4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ จำนวน 7 กิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการได้รับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประโยชน์มากที่สุด คือ การเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ของโครงการฯ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำ จำนวน 132 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 49.07 รองลงมา คือ การส่งเสริมอาชีพของโครงการฯ เช่น การเลี้ยงปลา ทำให้คนในชุมชนสามารถผลิตอาหารประเภทโปรตีนไว้บริโภคในครัวเรือน และสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน จำนวน 128 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 47.58 สำหรับการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ การเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ของโครงการฯ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำจำนวน 68 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 25.28 และมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์เท่ากับ 2.51 พบว่าอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6

5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล จำนวน 7 กิจกรรมย่อย โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลมากที่สุด คือ การเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วเกี่ยวกับการปลูกไม้ใช้สอย เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของไม้ที่นำไปปลูก สำหรับเป็นไม้ใช้สอยในครัวเรือนรวมทั้งการลดลงของคดีลักลอบตัดไม้จากพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 126 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 46.84 รองลงมา คือ การเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วเกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหาร ยาสมุนไพร และการจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน จำนวน 115 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 42.75 สำหรับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลที่กลุ่มตัวอย่างไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ การเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการคุ้มครองป้องกันพื้นที่ป่า เพื่อมิให้เกิดการลักลอบทำลายป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การลดลงของคดีป่าไม้และการลดลงของจำนวนครั้งที่เกิดไฟป่า จำนวน 73 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 27.14 และมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เท่ากับ 2.35 พบว่าอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดดังตารางที่ 6

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 5 กิจกรรมหลัก ผลการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.82 มีระดับการมีส่วนร่วมมาก ร้อยละ 56.13 มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 12.27 มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 8.92 และไม่ได้เข้าร่วม ร้อยละ 1.86 โดยกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ มีจำนวน 93 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 34.57 และในกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่าง ไม่มีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านการวิเคราะห์ปัญหา มีจำนวน 14 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 5.21 เมื่อพิจารณาจากคะแนนเฉลี่ยรวมของทุกกิจกรรมหลักแล้วจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก (ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.41 คะแนน) และจากการวิเคราะห์ในแต่ละกิจกรรมแล้ว อยู่ในระดับคะแนนการมีส่วนร่วมมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชน ประกอบกับทุกครัวเรือนให้ความสำคัญและความร่วมมือในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวมของชุมชน ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ก็จะมอบหมายให้สมาชิกในครัวเรือนเข้าร่วมกิจกรรมแทน รายละเอียดดังตารางที่ 7

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา								
1.1 ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ	125 (46.47)	9 (3.35)	79 (29.37)	1 (0.37)	55 (20.44)	2.55	1.56	มาก
1.2 ปรึกษาหารือหรือพูดคุยกับเพื่อนบ้าน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ	103 (38.29)	39 (14.50)	75 (27.88)	16 (5.95)	36 (13.38)	2.58	1.39	มาก
1.3 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ เคยเข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ	80 (29.74)	28 (10.41)	104 (38.66)	9 (3.35)	48 (17.84)	2.31	1.40	มาก
1.4 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ ได้เสนอปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ	106 (39.40)	39 (14.50)	64 (23.79)	10 (3.72)	50 (18.59)	2.52	1.50	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม						**2.49**	**1.19**	**มาก**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน								
2.1 เคยเข้าร่วมประชุมวางแผนโครงการฯ	90	29	78	7	65	2.27	1.54	มาก
	(33.46)	(10.78)	(29.00)	(2.60)	(24.16)			
2.2 ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมของ	79	36	79	9	66	2.20	1.51	มาก
โครงการฯ เพื่อเสนอกิจกรรมของโครงการฯ	(29.37)	(13.38)	(29.37)	(3.35)	(24.53)			
2.3 มีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรม	61	45	109	3	51	2.23	1.34	มาก
ของโครงการฯ ที่จะดำเนินการในชุมชน	(22.68)	(16.73)	(40.52)	(1.11)	(18.96)			
2.4 มีส่วนร่วมในการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับ	84	32	82	14	57	2.27	1.48	มาก
โครงการฯ และกิจกรรมที่จะดำเนินการในชุมชน	(31.23)	(11.90)	(30.48)	(5.20)	(21.19)			
2.5 มีส่วนร่วมกำหนดกฎ กติกา ระเบียบเกี่ยวกับ	67	55	94	11	42	2.35	1.32	มาก
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน	(24.91)	(20.45)	(34.94)	(4.09)	(15.61)			
2.6 ร่วมประชุมวางแผนแบ่งเขตพื้นที่ทำกินที่อยู่	75	73	69	9	43	2.48	1.36	มาก
ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกใหม่และลดความ	(27.88)	(27.14)	(25.65)	(3.35)	(15.98)			
ขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับราษฎร								

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
2.7 มีส่วนร่วมวางแผนการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในหมู่บ้าน	122 (45.35)	43 (15.99)	46 (17.10)	8 (2.97)	50 (18.59)	2.67	1.52	มาก
2.8 มีส่วนร่วมวางแผนป้องกันไฟป่าในพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า	94 (34.94)	72 (26.77)	54 (20.07)	9 (3.35)	40 (14.87)	2.64	1.38	มาก
2.9 มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหมู่บ้าน	93 (34.57)	48 (17.84)	80 (29.74)	3 (1.12)	45 (16.73)	2.52	1.41	มาก
2.10 มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหมู่บ้านกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำ	66 (24.54)	55 (20.45)	98 (36.43)	13 (4.83)	37 (13.75)	2.37	1.29	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม						**2.40**	**0.97**	**มาก**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน								
3.1 มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้แก่เพื่อนบ้านหรือผู้ที่สนใจ	60 (22.31)	79 (29.37)	69 (25.65)	14 (5.20)	47 (17.47)	2.34	1.35	มาก
3.2 มีส่วนร่วมในการสนับสนุนเงินทุน และแรงงาน หรือวัสดุและอุปกรณ์ เพื่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในโครงการฯ	78 (29.00)	32 (11.90)	99 (36.80)	- (0.00)	60 (22.30)	2.25	1.45	มาก
3.3 ปฏิบัติตามกฎ กติกา ระเบียบของชุมชนในการรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างเคร่งครัด	84 (31.23)	48 (17.84)	77 (28.62)	5 (1.86)	55 (20.45)	2.38	1.46	มาก
3.4 มีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขต ปักหลักทำเครื่องหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน	99 (36.80)	23 (8.55)	78 (29.00)	7 (2.60)	62 (23.05)	2.33	1.55	มาก
3.5 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการดูแลรักษาป่าไม้ เช่น ทำแนวกันไฟ ปลูกป่าเสริม จัดทำแนวเขตป่า เป็นต้น	72 (26.77)	14 (5.20)	104 (38.66)	5 (1.86)	74 (27.51)	2.02	1.50	มาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
3.6 สอดส่องดูแล ระวังป้องกัน และตรวจพื้นที่ป่าของชุมชนจากการบุกรุกโดยผู้อื่น และการเกิดไฟป่า รวมถึงผู้กระทำผิดกฎ กติกา ระเบียบของชุมชน	66 (24.53)	47 (17.47)	107 (39.78)	22 (8.18)	27 (10.04)	2.38	1.22	มาก
3.7 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกพืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย และไม้ผล	121 (44.98)	16 (5.95)	60 (22.30)	1 (0.37)	71 (26.40)	2.43	1.66	มาก
3.8 มีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ เช่น การเลี้ยงปลา	73 (27.14)	11 (4.09)	97 (36.06)	5 (1.86)	83 (30.85)	1.95	1.54	ปานกลาง
3.9 มีส่วนร่วมในการเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่	135 (50.18)	17 (6.32)	44 (16.36)	4 (1.49)	69 (25.65)	2.54	1.68	มาก
3.10 มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการฯ	91 (33.83)	26 (9.66)	80 (29.74)	22 (8.18)	50 (18.59)	2.32	1.48	มาก
3.11 มีส่วนร่วมในการชี้แจงและทำความเข้าใจเมื่อเกิดความขัดแย้งในระหว่างการร่วมกิจกรรม	69 (25.65)	41 (15.24)	103 (38.29)	16 (5.95)	40 (14.87)	2.31	1.32	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม						**2.30**	**1.05**	**มาก**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์								
4.1 การปลูกป่าชุมชน เป็นการช่วยลดภาวะโลกร้อน และทำให้ราษฎรในพื้นที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และเอื้อต่อการเพิ่มผลิตภาพของผลิตผลป่าไม้ต่างๆ สามารถใช้ประโยชน์จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้จากพื้นที่ป่าของโครงการฯ ได้เพิ่มขึ้น ซึ่งได้แก่ พืชผักป่าที่ใช้เป็นอาหาร สมุนไพร ไม้ฟืน ของป่า และเป็นที่เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ	97 (36.06)	39 (14.50)	84 (31.23)	8 (2.97)	41 (15.24)	2.53	1.40	มาก
4.2 การตรวจตราพื้นที่ป่า และการลาดตระเวนป้องกันไฟป่าของโครงการฯ ช่วยลดอัตราการบุกรุกทำลายป่า เป็นการสร้างงานในชุมชน ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้จากการหารับจ้าง	82 (30.48)	73 (27.14)	73 (27.14)	16 (5.95)	25 (9.29)	2.64	1.23	มาก
4.3 การปลูกพืชสมุนไพรของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีพืชอาหารและยาสมุนไพรสำหรับใช้ในครัวเรือน และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	81 (30.11)	41 (15.24)	80 (29.74)	21 (7.81)	46 (17.10)	2.33	1.42	มาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
4.4 การปลูกไม้ผลของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ผลผลิตที่เหลือสามารถจำหน่ายและเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน	95 (35.32)	47 (17.47)	61 (22.68)	23 (8.55)	43 (15.98)	2.48	1.45	มาก
4.5 การปลูกไม้ใช้สอยของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีไม้ใช้สอยในครัวเรือน ลดการตัดไม้ทำลายป่าและอาจมีไว้สำหรับจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน	96 (35.69)	31 (11.52)	96 (35.69)	6 (2.23)	40 (14.87)	2.51	1.38	มาก
4.6 การส่งเสริมอาชีพของโครงการฯ เช่น การเลี้ยงปลา ทำให้คนในชุมชนสามารถผลิตอาหารประเภทโปรตีนไว้บริโภคในครัวเรือน และสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน	128 (47.58)	7 (2.60)	80 (29.74)	3 (1.12)	51 (18.96)	2.59	1.54	มาก
4.7 การเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ของโครงการฯ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำ	132 (49.07)	21 (7.81)	35 (13.01)	13 (4.83)	68 (25.28)	2.51	1.69	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม						**2.51**	**1.08**	**มาก**

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล								
5.1 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกป่าชุมชน เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของพรรณไม้ที่ปลูกในพื้นที่ป่าชุมชน	112 (41.64)	49 (18.21)	39 (14.50)	5 (1.86)	64 (23.79)	2.52	1.60	มาก
5.2 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการคุ้มครองป้องกันพื้นที่ป่า เพื่อมิให้เกิดการลักลอบทำลายป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ เช่นการลดลงของคดีป่าไม้ และการลดลงของจำนวนครั้งที่เกิดไฟป่า	57 (21.19)	60 (22.30)	56 (20.82)	23 (8.55)	73 (27.14)	2.02	1.50	มาก
5.3 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหาร ยาสมุนไพร และการจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน	115 (42.75)	7 (2.60)	67 (24.91)	12 (4.46)	68 (25.28)	2.33	1.64	มาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
5.4 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกไม้ผล เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของไม้ผล การนำไม้ผลไปเป็นอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งการนำผลผลิตที่เหลือไปจำหน่ายและเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน	113 (42.01)	27 (10.04)	66 (24.53)	1 (0.37)	62 (23.05)	2.48	1.58	มาก
5.5 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้วเกี่ยวกับการปลูกไม้ใช้สอย เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของไม้ที่นำไปปลูกสำหรับเป็นไม้ใช้สอยในครัวเรือน รวมทั้งการลดลงของคดีลักลอบตัดไม้จากพื้นที่ป่าไม้	126 (46.84)	10 (3.72)	63 (23.42)	14 (5.20)	56 (20.82)	2.51	1.60	มาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 6 (ต่อ)

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เข้าร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
5.6 เคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ เช่น การเลี้ยงปลาทำให้มีอาหารประเภทโปรตีนสำหรับรับประทานในครัวเรือน การนำปลาที่เลี้ยงไว้ไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน	70 (26.02)	35 (13.01)	108 (40.15)	19 (7.06)	37 (13.76)	2.30	1.31	มาก
5.7 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ เพื่อประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมทุกด้านในภาพรวม มีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมประชุม เสนอปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมโครงการฯ	71 (26.39)	30 (11.15)	112 (41.64)	23 (8.55)	33 (12.27)	2.31	1.29	มาก
ค่าเฉลี่ยโดยรวม						**2.35**	**0.99**	**มาก**
การมีส่วนร่วมโดยรวม	**94** (34.91)	**36** (13.20)	**78** (28.90)	**11** (3.99)	**51** (19.00)	**2.41**	**0.92**	**มาก**

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 7 สรุประดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 5 กิจกรรม ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

กิจกรรมการมีส่วนร่วม	Mean	S.D.	ระดับ
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา	2.49	1.19	มาก
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน	2.40	0.97	มาก
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน	2.30	1.05	มาก
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์	2.51	1.08	มาก
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.35	0.99	มาก
การมีส่วนร่วมโดยรวม	2.41	0.92	มาก

ส่วนที่ 4 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการทดสอบสมมติฐาน จำนวน 16 สมมติฐาน ซึ่งประกอบด้วยเพศ อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งผลการทดสอบสมมติฐานมีดังนี้

การทดสอบสมมติฐาน

1. สมมติฐานที่ 1 ราษฎรมีเพศต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย จำนวน 121 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 44.98 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เท่ากับ 2.33 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และเป็นเพศหญิง จำนวน 148 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 55.02 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เท่ากับ 2.47 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าท่ากับ 0.214 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า เพศของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายและหญิง

เพศ	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ชาย	121	2.42	1.25	-0.84^{ns}	267	0.399
หญิง	148	2.55	1.15			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ชาย	121	2.32	1.03	-1.22^{ns}	267	0.224
หญิง	148	2.46	0.91			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ชาย	121	2.19	1.12	-1.47^{ns}	267	0.143
หญิง	148	2.38	0.98			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ชาย	121	2.47	1.18	-0.51^{ns}	267	0.609
หญิง	148	2.54	1.00			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ชาย	121	2.25	1.07	-1.55^{ns}	267	0.123
หญิง	148	2.44	0.91			

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 8 (ต่อ)

เพศ	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ชาย	121	2.33	1.00	-1.25^{ns}	267	0.214
หญิง	148	2.47	0.85			

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. สมมติฐานที่ 2 ราษฎรที่มีอายุต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งกลุ่มอายุของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 5 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มอายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 2.97 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.16 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มอายุ 21–35 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.79 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.45 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มอายุ 36–50 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.92 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มอายุ 51–65 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.77 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.39 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และอายุมากกว่า 65 ปี คิดเป็นร้อยละ 8.55 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.40 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.946 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า อายุของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 9

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 9 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุแตกต่างกัน

อายุ (ปี)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
≤ 20	8	2.00	0.90			
21–35	64	2.54	1.15			
36–50	102	2.57	1.12			
51–65	72	2.44	1.31			
> 65	23	2.35	1.36			
รวม	269	2.49	1.19	0.58^{ns}	264	0.676
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
≤ 20	8	2.16	0.85			
21–35	64	2.44	0.97			
36–50	102	2.42	0.91			
51–65	72	2.36	1.05			
> 65	23	2.38	1.06			
รวม	269	2.40	0.97	0.19^{ns}	264	0.942
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
≤ 20	8	2.38	0.69			
21–35	64	2.29	1.01			
36–50	102	2.24	1.03			
51–65	72	2.33	1.14			
> 65	23	2.42	1.08			
รวม	269	2.30	1.05	0.17^{ns}	264	0.956

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 9 (ต่อ)

อายุ (ปี)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
≤ 20	8	2.38	0.94			
21–35	64	2.59	1.02			
36–50	102	2.47	1.08			
51–65	72	2.51	1.17			
> 65	23	2.52	1.06			
รวม	269	2.51	1.08	0.14^{ns}	264	0.968
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
≤ 20	8	1.91	1.10			
21–35	64	2.41	0.93			
36–50	102	2.37	0.97			
51–65	72	2.33	1.09			
> 65	23	2.33	0.93			
รวม	269	2.35	0.99	0.47^{ns}	264	0.757
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
≤ 20	8	2.16	0.71			
21–35	64	2.45	0.90			
36–50	102	2.41	0.88			
51–65	72	2.39	1.03			
> 65	23	2.40	0.88			
รวม	269	2.41	0.92	0.19^{ns}	264	0.946

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. สมมติฐานที่ 3 ราษฎรที่มีชาติพันธุ์ต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร จำนวน 118 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 43.87 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.04 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก คนไทยเชื้อสายลาว จำนวน 103 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 38.29 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.73 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และคนไทยเชื้อสายอื่น ได้แก่ คนไทยภาคกลางและภาคอื่น จำนวน 48 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 17.84 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.63 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าชาติพันธุ์ของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 10 และตารางที่ 11

ตารางที่ 10 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีชาติพันธุ์แตกต่างกัน

ชาติพันธุ์	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	2.11	1.14			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.88	1.11			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.59	1.23			
รวม	269	2.49	1.19	12.67*	266	0.000

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ชาติพันธุ์	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	2.08	0.95			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.71	0.86			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.51	1.00			
รวม	269	2.40	0.97	13.10*	266	0.000
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	1.91	1.09			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.62	0.90			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.53	0.93			
รวม	269	2.30	1.05	15.67*	266	0.000
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	2.09	1.16			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.78	0.90			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.97	0.83			
รวม	269	2.51	1.08	18.71*	266	0.000
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	1.98	0.94			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.68	0.93			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.57	0.93			
รวม	269	2.35	0.99	16.58*	266	0.000

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 10 (ต่อ)

ชาติพันธุ์	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
คนไทยเชื้อสายเขมร	118	2.04	0.94			
คนไทยเชื้อสายลาว	103	2.73	0.81			
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	48	2.63	0.75			
รวม	269	2.41	0.92	20.21*	266	0.000

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 11 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์	Mean	S.D.	คนไทยเชื้อสายเขมร	คนไทยเชื้อสายลาว	คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา					
คนไทยเชื้อสายเขมร	2.11	1.14	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.88	1.11	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.59	1.23	*	-	-
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน					
คนไทยเชื้อสายเขมร	2.08	0.95	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.71	0.86	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.51	1.00	*	-	-

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ชาติพันธุ์	Mean	S.D.	คนไทยเชื้อสายเขมร	คนไทยเชื้อสายลาว	คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน					
คนไทยเชื้อสายเขมร	1.91	1.09	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.62	0.90	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.53	0.93	*	-	-
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์					
คนไทยเชื้อสายเขมร	2.09	1.16	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.78	0.90	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.97	0.83	*	-	-
5. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล					
คนไทยเชื้อสายเขมร	1.98	0.94	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.68	0.93	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.57	0.93	*	-	-
การมีส่วนร่วมโดยรวม					
คนไทยเชื้อสายเขมร	2.04	0.94	-	*	*
คนไทยเชื้อสายลาว	2.73	0.81	*	-	-
คนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)	2.63	0.75	*	-	-

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตารางที่ 11 จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างที่มีชาติพันธุ์เป็นคนไทยเชื้อสายเขมรจะแตกต่างจากคนไทยเชื้อสายลาวและคนไทยเชื้อสายอื่น (คนไทยภาคกลางและภาคอื่น)

4. สมมติฐานที่ 4 ราษฎรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียน มีจำนวน 47 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 17.47 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.34 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นประถมศึกษา จำนวน 163 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 60.60 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นถึงปริญญาตรี มีจำนวน 59 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 21.93 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.47 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบ สมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.756 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าระดับการศึกษาของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 12

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 12 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

ระดับการศึกษา	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่ได้เรียน	47	2.26	1.25			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.55	1.17			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.53	1.21			
รวม	269	2.49	1.19	1.12^{ns}	266	0.327
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่ได้เรียน	47	2.43	0.90			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.37	0.98			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.44	1.00			
รวม	269	2.40	0.97	0.14^{ns}	266	0.873
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่ได้เรียน	47	2.35	1.06			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.26	1.06			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.36	1.01			
รวม	269	2.30	1.05	0.29^{ns}	266	0.745
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่ได้เรียน	47	2.38	1.05			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.53	1.09			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.56	1.09			
รวม	269	2.51	1.08	0.44^{ns}	268	0.646

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ระดับการศึกษา	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่ได้เรียน	47	2.26	0.93			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.33	0.99			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.48	1.03			
รวม	269	2.35	0.99	0.69^{ns}	266	0.504
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่ได้เรียน	47	2.34	0.89			
จบชั้นประถมศึกษา	163	2.41	0.93			
จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงปริญญาตรี	59	2.47	0.92			
รวม	269	2.41	0.92	0.28^{ns}	266	0.756

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. สมมติฐานที่ 5 ราษฎรที่มีตำแหน่งในครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีตำแหน่งในครัวเรือนเป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 52.04 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.32 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก เป็นคู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.66 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.52 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก เป็นพ่อหรือแม่ของหัวหน้าครัวเรือนหรือคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.86 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.39 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และเป็นเครือญาติ คิดเป็นร้อยละ 7.44 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.44 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.425 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าตำแหน่งในครัวเรือนของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีตำแหน่งในครัวเรือนแตกต่างกัน

ตำแหน่งในครัวเรือน	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.43	1.26			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.57	1.14			
พ่อ/แม่	5	2.30	1.30			
เครือญาติ	20	2.59	1.00			
รวม	269	2.49	1.19	0.39^{ns}	265	0.764
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.31	1.03			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.50	0.89			
พ่อ/แม่	5	2.28	0.93			
เครือญาติ	20	2.48	0.92			
รวม	269	2.40	0.97	0.82^{ns}	265	0.485
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.21	1.13			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.40	0.98			
พ่อ/แม่	5	2.29	1.00			
เครือญาติ	20	2.30	0.73			
รวม	269	2.30	1.05	0.66^{ns}	265	0.575

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ตำแหน่งในครัวเรือน	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.42	1.17			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.63	0.97			
พ่อ/แม่	5	2.57	1.27			
เครือญาติ	20	2.51	0.93			
รวม	269	2.51	1.08	0.74^{ns}	265	0.529
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.24	1.06			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.50	0.91			
พ่อ/แม่	5	2.49	0.77			
เครือญาติ	20	2.32	0.83			
รวม	269	2.35	0.99	1.37^{ns}	265	0.251
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
หัวหน้าครัวเรือน	140	2.32	1.01			
คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน	104	2.52	0.80			
พ่อ/แม่	5	2.39	0.80			
เครือญาติ	20	2.44	0.80			
รวม	269	2.41	0.92	0.93^{ns}	265	0.425

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. สมมติฐานที่ 6 ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 42.38 ตัวอย่าง มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.30 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 57.62 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.49 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำค่าคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.084 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมแตกต่างกัน

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่เป็น	114	2.36	1.16	-1.53^{ns}	267	0.127
เป็น	155	2.59	1.21			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่เป็น	114	2.30	1.00	-1.42^{ns}	267	0.157
เป็น	155	2.47	0.94			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่เป็น	114	2.16	1.03	-1.84^{ns}	267	0.067
เป็น	155	2.40	1.05			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่เป็น	114	2.47	1.01	-0.52^{ns}	267	0.601
เป็น	155	2.54	1.13			

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 14 (ต่อ)

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่เป็น	114	2.19	0.93	-2.30*	267	0.022
เป็น	155	2.47	1.02			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่เป็น	114	2.30	0.87	-1.74^{ns}	267	0.084
เป็น	155	2.49	0.95			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

7. สมมติฐานที่ 7 ราษฎรที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 31.23 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.31 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างมีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 68.77 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.63 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำค่าคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.014 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการมีตำแหน่งทางสังคมของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 15

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 15 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนแตกต่างกัน

ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่มี	185	2.37	1.16	-2.47*	267	0.014
มี	84	2.76	1.24			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่มี	185	2.31	0.91	-2.32*	267	0.021
มี	84	2.60	1.07			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่มี	185	2.20	0.97	-2.02*	267	0.046
มี	84	2.50	1.19			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่มี	185	2.44	1.00	-1.46^{ns}	267	0.146
มี	84	2.66	1.22			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่มี	185	2.22	0.90	-3.04*	267	0.003
มี	84	2.64	1.10			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่มี	185	2.31	0.84	-2.50*	267	0.014
มี	84	2.63	1.04			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. สมมติฐานที่ 8 ราษฎรที่มีอาชีพหลักต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มอาชีพหลักออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม และกลุ่มอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีจำนวน 15 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 5.58 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.20 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม มีจำนวน 180 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 66.91 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.45 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม มีจำนวน 74 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 27.51 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.35 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.504 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าอาชีพหลักของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพหลักแตกต่างกัน

อาชีพหลัก	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.02	1.35			
เกษตรกรรม	180	2.52	1.20			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.53	1.14			
รวม	269	2.49	1.19	1.26^{ns}	268	0.285

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 16 (ต่อ)

อาชีพหลัก	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.01	1.10			
เกษตรกรรม	180	2.43	0.94			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.40	1.00			
รวม	269	2.40	0.97	1.28^{ns}	268	0.280
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.09	0.99			
เกษตรกรรม	180	2.33	1.03			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.25	1.10			
รวม	269	2.30	1.05	0.45^{ns}	268	0.637
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.61	0.97			
เกษตรกรรม	180	2.56	1.07			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.37	1.11			
รวม	269	2.51	1.08	0.90^{ns}	268	0.406
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.29	0.89			
เกษตรกรรม	180	2.41	0.97			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.22	1.05			
รวม	269	2.35	0.99	1.05^{ns}	268	0.351
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	15	2.20	0.81			
เกษตรกรรม	180	2.45	0.90			
นอกภาคเกษตรกรรม	74	2.35	0.99			
รวม	269	2.41	0.92	0.69^{ns}	268	0.504

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

9. สมมติฐานที่ 9 ราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งกลุ่มรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ มีจำนวน 234 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 86.99 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.34 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี มีจำนวน 13 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 4.83 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 3.28 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด รายได้ 501–1,500 บาท/ปี มีจำนวน 6 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 2.24 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 3.12 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด รายได้ 1,501–2,500 บาท/ปี มีจำนวน 8 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 2.97 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.70 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และรายได้มากกว่า 2,500 บาท/ปี มีจำนวน 8 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 2.97 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.18 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.001 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่ารายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกันจะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 17 และตารางที่ 18

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 17 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่แตกต่างกัน

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)	**จำนวน**	**Mean**	**S.D.**	**F**	**df**	**p**
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่มีรายได้	234	2.43	1.16			
≤ 500	13	3.67	0.70			
501–1,500	6	2.54	1.50			
1,501–2,500	8	2.56	1.68			
> 2,500	8	2.19	1.25			
รวม	269	2.49	1.19	3.59*	264	0.007
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่มีรายได้	234	2.31	0.91			
≤ 500	13	3.41	0.95			
501–1,500	6	3.00	0.78			
1,501–2,500	8	2.81	1.41			
> 2,500	8	2.38	1.30			
รวม	269	2.40	0.97	5.23*	264	0.000
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่มีรายได้	234	2.21	0.98			
≤ 500	13	3.21	1.37			
501–1,500	6	3.33	0.70			
1,501–2,500	8	2.75	1.34			
> 2,500	8	2.01	1.23			
รวม	269	2.30	1.05	5.15*	264	0.001

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)	**จำนวน**	**Mean**	**S.D.**	**F**	**df**	**p**
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่มีรายได้	234	2.46	1.03			
≤ 500	13	3.10	1.45			
501–1,500	6	3.55	0.28			
1,501–2,500	8	2.79	1.33			
> 2,500	8	2.07	1.35			
รวม	269	2.51	1.08	3.04*	264	0.018
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่มีรายได้	234	2.29	0.93			
≤ 500	13	3.01	1.45			
501–1,500	6	3.19	0.61			
1,501–2,500	8	2.61	1.30			
> 2,500	8	2.25	1.09			
รวม	269	2.35	0.99	3.01*	264	0.019
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่มีรายได้	234	2.34	0.86			
≤ 500	13	3.28	1.12			
501–1,500	6	3.12	0.62			
1,501–2,500	8	2.70	1.34			
> 2,500	8	2.18	1.20			
รวม	269	2.41	0.92	4.73*	264	0.001

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 18 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)	**Mean**	**S.D.**	**รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)**				
			ไม่มีรายได้	**≤ 500**	**501–1,500**	**1,501–2,500**	**> 2,500**
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา							
ไม่มีรายได้	2.43	1.16	-	*	-	-	-
≤ 500	3.67	0.70	*	-	-	-	-
501–1,500	2.54	1.50	-	-	-	-	-
1,501–2,500	2.56	1.68	-	-	-	-	-
> 2,500	2.19	1.25	-	-	-	-	-
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน							
ไม่มีรายได้	2.31	0.91	-	*	-	-	-
≤ 500	3.41	0.95	*	-	-	-	-
501–1,500	3.00	0.78	-	-	-	-	-
1,501–2,500	2.81	1.41	-	-	-	-	-
> 2,500	2.38	1.30	-	-	-	-	-

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 18 (ต่อ)

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)	Mean	S.D.	รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)				
			ไม่มีรายได้	≤ 500	501–1,500	1,501–2,500	> 2,500
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน							
ไม่มีรายได้	2.21	0.98	-	*	-	-	-
≤ 500	3.21	1.37	*	-	-	-	-
501–1,500	3.33	0.70	-	-	-	-	-
1,501–2,500	2.75	1.34	-	-	-	-	-
> 2,500	2.01	1.23	-	-	-	-	-
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์							
ไม่มีรายได้	2.46	1.03	-	*	*	-	-
≤ 500	3.10	1.45	*	-	-	-	*
501–1,500	3.55	0.28	*	-	-	-	*
1,501–2,500	2.79	1.33	-	-	-	-	-
> 2,500	2.07	1.35	-	*	*	-	-

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 18 (ต่อ)

รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)	Mean	S.D.	รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ (บาท/ปี)				
			ไม่มีรายได้	≤ 500	501–1,500	1,501–2,500	> 2,500
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล							
ไม่มีรายได้	2.29	0.93	-	*	*	-	-
≤ 500	3.01	1.45	*	-	-	-	-
501–1,500	3.19	0.61	*	-	-	-	-
1,501–2,500	2.61	1.30	-	-	-	-	
> 2,500	2.25	1.09	-	-	-	-	-
การมีส่วนร่วมโดยรวม							
ไม่มีรายได้	2.34	0.86	-	*	-	-	-
≤ 500	3.28	1.12	*	-	-	-	-
501–1,500	3.12	0.62	-	-	-	-	-
1,501–2,500	2.70	1.34	-	-	-	-	-
> 2,500	2.18	1.20	-	-	-	-	-

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตารางที่ 18 ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำโดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างกลุ่มที่ไม่มีรายได้จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่กับกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี จะแตกต่างกัน แต่จะไม่แตกต่างกับกลุ่มที่มีรายได้ 501–1,500 บาท/ปี กลุ่มที่มีรายได้ 1,501–2,500 บาท/ปี และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 2,500 บาท/ปี

10. สมมติฐานที่ 10 ราษฎรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งกลุ่มรายได้รวมของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง ออกเป็น 7 กลุ่ม คือ รายได้รวมน้อยกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท/ปี มีร้อยละ 19.33 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.11 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้รวม 20,001-40,000 บาท/ปี มีร้อยละ 16.36 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่ากับ 2.52 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้รวม 40,001-60,000 บาท/ปี มีร้อยละ 16.36 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่ากับ 2.48 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้รวม 60,001-80,000 บาท/ปี มีร้อยละ 4.09 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่ากับ 2.54 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้รวม 80,001-100,000 บาท/ปี มีร้อยละ 11.89 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่ากับ 2.46 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก รายได้รวม 100,001-120,000 บาท/ปี มีร้อยละ 6.32 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เท่ากับ 2.08 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และรายได้รวมมากกว่า 120,000 บาท มีร้อยละ 25.65 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.56 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 7 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.092 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าราษฎรที่มีรายได้รวมของครัวเรือนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 19

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 19 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีรายได้รวมของครัวเรือนแตกต่างกัน

รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)	**จำนวน**	**Mean**	**S.D.**	**F**	**df**	**p**
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
≤ 20,000	52	2.24	1.20			
20,001-40,000	44	2.50	0.91			
40,001-60,000	44	2.67	1.17			
60,001-80,000	11	2.41	1.21			
80,001-100,000	32	2.50	1.26			
100,001-120,000	17	1.93	1.07			
> 120,000	69	2.71	1.32			
รวม	269	2.49	1.19	1.63^{ns}	262	0.140
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
≤ 20,000	52	2.02	0.92			
20,001-40,000	44	2.39	0.77			
40,001-60,000	44	2.54	1.01			
60,001-80,000	11	2.61	0.88			
80,001-100,000	32	2.53	1.01			
100,001-120,000	17	2.26	0.74			
> 120,000	69	2.54	1.09			
รวม	269	2.40	0.97	2.02^{ns}	262	0.064

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
≤ 20,000	52	2.00	1.02			
20,001-40,000	44	2.38	0.69			
40,001-60,000	44	2.35	1.03			
60,001-80,000	11	2.60	0.87			
80,001-100,000	32	2.37	1.11			
100,001-120,000	17	1.87	1.13			
> 120,000	69	2.45	1.20			
รวม	269	2.30	1.05	1.70^{ns}	262	0.122
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
≤ 20,000	52	2.31	0.96			
20,001-40,000	44	2.71	0.77			
40,001-60,000	44	2.43	1.05			
60,001-80,000	11	2.58	1.22			
80,001-100,000	32	2.66	1.21			
100,001-120,000	17	2.33	1.29			
> 120,000	69	2.55	1.21			
รวม	269	2.51	1.08	0.80^{ns}	262	0.573

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 19 (ต่อ)

รายได้รวมของครัวเรือน (บาท/ปี)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
≤ 20,000	52	1.98	0.92			
20,001-40,000	44	2.60	0.70			
40,001-60,000	44	2.39	0.89			
60,001-80,000	11	2.49	1.12			
80,001-100,000	32	2.25	1.00			
100,001-120,000	17	2.01	0.94			
> 120,000	69	2.56	1.16			
รวม	269	2.35	0.99	2.74*	262	0.013
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
≤ 20,000	52	2.11	0.84			
20,001-40,000	44	2.52	0.56			
40,001-60,000	44	2.48	0.95			
60,001-80,000	11	2.54	0.95			
80,001-100,000	32	2.46	1.01			
100,001-120,000	17	2.08	0.81			
> 120,000	69	2.56	1.07			
รวม	269	2.41	0.92	1.84^{ns}	262	0.092

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

11. สมมติฐานที่ 11 ราษฎรที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งกลุ่มขนาดพื้นที่ถือครองของกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.64 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.36 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน 10.01-20.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.38 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.40 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนมากกว่า 20.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 15.98 ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.55 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.531 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าราษฎรที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 20

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนแตกต่างกัน

ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน (ไร่)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
≤ 10.00	112	2.38	1.09			
10.01-20.00	114	2.50	1.27			
> 20.00	43	2.78	1.23			
รวม	269	2.49	1.19	1.84^{ns}	266	0.161
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
≤ 10.00	112	2.38	0.93			
10.01-20.00	114	2.41	1.02			
> 20.00	43	2.42	0.94			
รวม	269	2.40	0.97	0.03^{ns}	266	0.972
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
≤ 10.00	112	2.30	0.95			
10.01-20.00	114	2.23	1.16			
> 20.00	43	2.45	0.98			
รวม	269	2.30	1.05	0.64^{ns}	266	0.530
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
≤ 10.00	112	2.49	0.98			
10.01-20.00	114	2.45	1.19			
> 20.00	43	2.72	1.01			
รวม	269	2.51	1.08	1.03^{ns}	266	0.359

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 (ต่อ)

ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน (ไร่)	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
≤ 10.00	112	2.27	0.93			
10.01-20.00	114	2.43	1.06			
> 20.00	43	2.37	0.93			
รวม	269	2.35	0.99	0.75^{ns}	266	0.472
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
≤ 10.00	112	2.36	0.86			
10.01-20.00	114	2.40	0.99			
> 20.00	43	2.55	0.88			
รวม	269	2.41	0.92	0.64^{ns}	266	0.531

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

12. สมมติฐานที่ 12 ราษฎรที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 10.41 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.17 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 89.59 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.44 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำค่าคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.142 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 21

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 21 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน

การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่ได้รับ	28	2.03	1.25	-2.19*	267	0.029
ได้รับ	241	2.55	1.18			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่ได้รับ	28	1.93	1.05	-2.76*	267	0.006
ได้รับ	241	2.45	0.95			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่ได้รับ	28	2.13	1.10	-0.88^{ns}	267	0.379
ได้รับ	241	2.31	1.04			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่ได้รับ	28	2.61	0.96	0.52^{ns}	267	0.603
ได้รับ	241	2.50	1.09			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่ได้รับ	28	2.15	1.02	-1.16^{ns}	267	0.249
ได้รับ	241	2.38	0.98			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่ได้รับ	28	2.17	0.78	-1.47^{ns}	267	0.142
ได้รับ	241	2.44	0.93			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

13. สมมติฐานที่ 13 ราษฎรที่เข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 62.45 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.34 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างที่เคยเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คิดเป็นร้อยละ 37.55 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.53 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.124 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 22

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 22 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่มีการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน

การฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่เคย	168	2.35	1.16	-2.46*	267	0.015
เคย	101	2.72	1.23			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่เคย	168	2.32	0.89	-1.68^{ns}	267	0.094
เคย	101	2.53	1.08			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่เคย	168	2.23	0.97	-1.22^{ns}	267	0.226
เคย	101	2.40	1.16			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่เคย	168	2.50	0.98	-0.15^{ns}	267	0.882
เคย	101	2.52	1.23			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่เคย	168	2.29	0.91	-1.34^{ns}	267	0.183
เคย	101	2.46	1.11			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่เคย	168	2.34	0.82	-1.54^{ns}	267	0.124
เคย	101	2.53	1.05			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

14. สมมติฐานที่ 14 ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ออกเป็น 2 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่มีระยะเวลา 1-4 ปี และกลุ่มที่มีระยะเวลา 5-7 ปี ผลการแบ่งกลุ่มพบว่า กลุ่มที่มีระยะเวลา 1-4 ปี มีจำนวน 69 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 25.65 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 1.99 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง และกลุ่มที่มีระยะเวลา 5-7 ปี มีจำนวน200 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 74.35 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.56 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 23

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 23 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนแตกต่างกัน

ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ปี)	จำนวน	Mean	S.D.	t	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
1-4	69	2.41	1.35	-0.64^{ns}	267	0.527
5-7	200	2.52	1.14			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
1-4	69	2.05	0.98	-3.51*	267	0.001
5-7	200	2.52	0.94			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
1-4	69	1.79	1.19	-4.27*	267	0.000
5-7	200	2.47	0.94			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
1-4	69	1.83	1.25	-5.61*	267	0.000
5-7	200	2.75	0.91			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
1-4	69	1.86	0.96	-4.99*	267	0.000
5-7	200	2.52	0.94			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
1-4	69	1.99	1.02	-4.15*	267	0.000
5-7	200	2.56	0.83			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

15. สมมติฐานที่ 15 ราษฎรที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

การศึกษาได้ทำการแบ่งกลุ่มระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็น 3 กลุ่ม โดยคะแนนกลุ่มที่มีความรู้น้อย (คะแนน < ร้อยละ 60) มีร้อยละ 6.32 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำท่ากับ 2.14 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก กลุ่มที่มีความรู้ปานกลาง (คะแนนร้อยละ 60-79) มีร้อยละ 7.36 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.15 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มที่มีความรู้มาก ($\geq$ ร้อยละ 80) มีร้อยละ 86.62 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.45 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเท่ากับ 2.41 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ F-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า F-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.183 ซึ่งมีค่ามากกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรในชุมชนที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญไม่แตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 24

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแตกต่างกัน

ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
น้อย	17	2.32	1.42			
ปานกลาง	19	2.18	1.04			
มาก	233	2.53	1.19			
รวม	269	2.49	1.19	0.91^{ns}	266	0.404
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
น้อย	17	2.37	1.09			
ปานกลาง	19	2.24	0.82			
มาก	233	2.41	0.97			
รวม	269	2.40	0.97	0.30^{ns}	266	0.742
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
น้อย	17	2.10	1.35			
ปานกลาง	19	2.00	1.05			
มาก	233	2.33	1.02			
รวม	269	2.30	1.05	1.17^{ns}	266	0.311
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
น้อย	17	2.03	1.58			
ปานกลาง	19	2.20	1.09			
มาก	233	2.57	1.03			
รวม	269	2.51	1.08	2.95^{ns}	266	0.054

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
น้อย	17	1.88	1.20			
ปานกลาง	19	2.14	0.87			
มาก	233	2.40	0.97			
รวม	269	2.35	0.99	2.69^{ns}	266	0.070
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
น้อย	17	2.14	1.14			
ปานกลาง	19	2.15	0.86			
มาก	233	2.45	0.90			
รวม	269	2.41	0.92	1.71^{ns}	266	0.183

หมายเหตุ ^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

16. สมมติฐานที่ 16 ราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญแตกต่างกัน

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน จำนวน 1 หมู่บ้าน ที่บ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ และในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 หมู่บ้านดังกล่าวได้รับการสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินงานโครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะปัญหาโลกร้อน ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การศึกษาได้ทำการแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 2 กลุ่ม โดยแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ไม่มีผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน มีจำนวน 250 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 92.94 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.37 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก และกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน มีจำนวน 19 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 7.06 มีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นที่ลุ่มน้ำเท่ากับ 2.95 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก

เมื่อนำคะแนนเฉลี่ยมาทดสอบหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม เพื่อทำการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test พบว่าโอกาสแห่งความเป็นไปได้ (probability) ของค่า t-test หรือค่า p มีค่าเท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า ค่า p ที่กำหนดไว้เท่ากับ 0.05 จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านที่แตกต่างกัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 25

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 25 ระดับการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง ในรายกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ระหว่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านแตกต่างกัน

ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน	จำนวน	Mean	S.D.	F	df	p
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา						
ไม่มี	250	2.40	1.18	-10.26*	267	0.000
มี	19	3.76	0.48			
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน						
ไม่มี	250	2.37	0.99	-2.96*	267	0.006
มี	19	2.79	0.57			
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน						
ไม่มี	250	2.25	1.07	-4.50*	267	0.000
มี	19	2.82	0.47			
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์						
ไม่มี	250	2.50	1.10	-1.27^{ns}	267	0.216
มี	19	2.71	0.66			
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล						
ไม่มี	250	2.33	1.00	-1.49^{ns}	267	0.138
มี	19	2.68	0.69			
การมีส่วนร่วมโดยรวม						
ไม่มี	250	2.37	0.94	-7.56*	267	0.000
มี	19	2.95	0.22			

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการทดสอบสมมติฐานตัวแปรอิสระจำนวน 16 ตัวแปร ซึ่งประกอบด้วยเพศ อายุ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ (ตัวแปรตาม) ในกิจกรรมหลักทั้ง 5 กิจกรรม ที่กำหนดไว้ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล สามารถสรุปได้ว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่แตกต่างกัน ไม่มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ แตกต่างกัน สำหรับชาติพันธุ์ ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ที่แตกต่างกัน จะมีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน รายละเอียดดังตารางที่ 26

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 26 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ปัจจัย	t	F	P
1. เพศ	-1.25^{ns}	-	0.214
2. อายุ	-	0.19^{ns}	0.946
3. ชาติพันธุ์	-	20.21*	0.000
4. ระดับการศึกษา	-	0.28^{ns}	0.756
5. ตำแหน่งในครัวเรือน	-	0.93^{ns}	0.425
6. การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	-1.74^{ns}	-	0.084
7. ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน	-2.50*	-	0.014
8. อาชีพหลัก	-	0.69^{ns}	0.504
9. รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่	-	4.73*	0.001
10. รายได้รวมของครัวเรือน	-	1.84^{ns}	0.092
11. ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน	-	0.64^{ns}	0.531
12. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	-1.47^{ns}	-	0.142
13. การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	-1.54^{ns}	-	0.124
14. ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้	-4.15*	-	0.000
15. ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	-	1.71^{ns}	0.183
16. ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริกิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน	-7.56*	-	0.000

หมายเหตุ * หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

^{ns} หมายถึง มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 5 สภาพปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

จากการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ มีดังนี้

1. การขาดความต่อเนื่องของโครงการ ควรให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการในปีงบประมาณต่อมา จนกว่าราษฎรในหมู่บ้านจะเกิดความตระหนักหรือสามารถสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำ จากนั้นจึงหมุนเวียนไปดำเนินโครงการหมู่บ้านอื่นต่อไป

2. ควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับราษฎรในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เขาได้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ

3. ควรมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารโครงการอย่างทั่วถึง เนื่องจากราษฎรบางกลุ่มยังไม่เข้าใจประโยชน์และขั้นตอนการดำเนินโครงการเท่าที่ควร ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญควรชี้แจงและอธิบายให้ผู้เข้าร่วมโครงการทราบเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนอย่างละเอียด และพยายามชักชวนราษฎรให้เข้าร่วมโครงการมากขึ้น

4. เจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญควรเข้ามาติดต่อประสานงานดูแลการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

5. ต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณของโครงการทุกปี ในกิจกรรมที่ช่วยเหลือให้ราษฎรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเพิ่มอาชีพเสริมของชุมชน และชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากโครงการ

6. ราษฎรในหมู่บ้านบางคนไม่เสียสละ ไม่ให้ความร่วมมือกับโครงการ เพราะคิดว่าตนเองไม่มีเวลา เอาเวลาไปทำอย่างอื่นดีกว่า เช่น ไปประกอบอาชีพ

7. ต้องการให้ปลูกพืชประเภทไม้ผลสำหรับการบริโภค ได้แก่ มะม่วง มะนาว หรือปลูกพืชที่นำมาใช้สอย ได้แก่ หวาย และไม้ไผ่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

8. ควรมีการตรวจติดตามผลสำเร็จของการดำเนินโครงการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการ

ข้อดีของโครงการ ได้แก่

1. ชุมชนเข้าใจและลดปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

2. ราษฎรในหมู่บ้านมีอาชีพเสริมและมีรายได้จากโครงการ

วิจารณ์

จากการทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยการศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ สามารถวิจารณ์ผลการทดสอบสมมติฐานได้ดังนี้

1. เพศ ผลการศึกษาพบว่า เพศไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือชายก็เข้าใจประโยชน์ของโครงการฯ และสังคมไทยในยุคปัจจุบันเพศหญิงหรือชายต่างก็มีบทบาทหน้าที่เท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ผู้หญิงมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพอพันธ์ (2549) ที่ศึกษาพบว่าเพศไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และการศึกษาของมนตรี (2549) ที่ทำการศึกษาพบว่าเพศไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยง ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี

2. อายุ จากการศึกษาพบว่า อายุไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากการที่สมาชิกในครัวเรือนที่ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เช่น กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กลุ่มป่าชุมชน มีอิทธิพลในการชักจูงให้สมาชิกในครอบครัวมีจิตสำนึกให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทุกกลุ่มอายุ ซึ่งสอดคล้อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กับงานวิจัยของธนานนท์ (2546) ที่ศึกษาพบว่า อายุไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย จังหวัดแพร่ และงานวิจัยของโกเมศ (2546) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการป่ารักน้ำ รักษ์แผ่นดิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ของราษฎรบ้านกาใส ตำบลสะนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่าอายุไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร

3. ชาติพันธุ์ ผลการศึกษาพบว่า ชาติพันธุ์เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากคนไทยเชื้อสายลาวมักได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชน จึงมีบทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมากกว่าคนไทยเชื้อสายเขมร ประกอบกับภาษาลาวที่ใช้ในการสื่อสารของคนไทยเชื้อสายลาวมีความใกล้เคียงกับภาษาไทยภาคกลาง ทำให้สามารถสื่อสารเข้าใจได้ง่ายกว่าภาษาเขมร ดังนั้น ในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มิใช่บุคคลในท้องถิ่น ย่อมทำให้การสื่อสารทำได้สะดวกและทำความเข้าใจได้ชัดเจนกว่า การชักชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน จึงกระทำได้โดยง่าย และพบว่าคนไทยเชื้อสายเขมรโดยเฉพาะผู้สูงอายุจะไม่มีความถนัดในการสื่อสารโดยใช้ภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพีระ (2545) ที่ศึกษาพบว่าชาติพันธุ์มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของราษฎรในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ในหน่วยจัดการต้นน้ำดอยผาจิ จังหวัดพะเยา และการศึกษาของปนิดา (2548) ที่ศึกษาพบว่าชาติพันธุ์เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวไทยภูเขาต่อโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน

4. ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษาไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการศึกษาและได้รับการศึกษาระดับต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน ส่วนมากขึ้นอยู่กับเวลาว่าง กล่าวคือ กิจกรรมส่วนใหญ่ไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ และโดยส่วนหนึ่งทางเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญและผู้นำชุมชนได้ให้การส่งเสริมและเป็นผู้นำกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการของโครงการ จึงไม่แบ่งแยกระดับการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของสมหมาย (2542) ที่วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สรวย จังหวัดเชียงราย พบว่าราษฎรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำไม่ต่างกัน และกรองจิต (2547) ศึกษาพบว่าระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กับการมีส่วนร่วมโดยรวมของราษฎรในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

5. ตำแหน่งในครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ตำแหน่งในครัวเรือนไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน กล่าวคือ ในกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ ก็จะมอบหมายให้สมาชิกในครัวเรือนเป็นผู้แทนในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ แทน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของธนานนท์ (2546) ที่ศึกษาพบว่าตำแหน่งในครัวเรือนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย จังหวัดแพร่

6. การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม จากการศึกษาพบว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่มีขนบธรรมเนียมและประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันมานานตามแบบอย่างของสังคมชนบท มีศูนย์รวมจิตใจอยู่ที่วัด อีกทั้งการเป็นพวกพ้องเดียวกันในทางเครือญาติ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิชัย (2545) ได้ศึกษาพบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำห้วยยะอุ จังหวัดตาก และการศึกษาของโกเมศ (2546) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการป่ารักน้ำ รักษ์แผ่นดิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ของราษฎรบ้านกาใส ตำบลสะนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร

7. ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน จากการศึกษาพบว่า ตำแหน่งทางสังคมในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนจะมีบทบาทต่อการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำในท้องถิ่น เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงทำให้ผู้นำชุมชนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเป็นผู้นำที่คนในชุมชนให้การยอมรับและไว้วางใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนานนท์ (2546) ที่ศึกษาพบว่าตำแหน่งทางสังคมในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย จังหวัดแพร่ และงานวิจัยของอิทธิศักดิ์ (2549) ที่พบว่าการมีตำแหน่งทางสังคมของราษฎรในชุมชนที่แตกต่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กัน จะมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภอ อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว แตกต่างกัน

8. อาชีพหลัก ผลการศึกษาพบว่า อาชีพหลักไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เพราะทุกกลุ่มอาชีพต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่ม น้ำด้วยกันทั้งนั้น เนื่องจากมีประโยชน์ในการดำรงชีวิตและก่อให้เกิดความร่มรื่น ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของอธิติ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเห็นของราษฎรต่อโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แคม และแม่สาย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่าราษฎรที่มีอาชีพใดๆ เป็นอาชีพหลัก มีความเห็นต่อ โครงการไปในแนวทางเดียวกัน และงานวิจัยของพอพันธ์ (2549) ที่ศึกษาพบว่าอาชีพหลักไม่ใช่ปัจจัยที่ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

9. รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ จากการศึกษาพบว่า รายได้ ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่า ไม้ในพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มที่ไม่มี รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ กลุ่มที่มีรายได้ 501-1,500 บาท/ปี กลุ่มที่ มีรายได้ 1,501-2,500 บาท/ปี และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 2,500 บาท/ปี การที่กลุ่มที่มีรายได้ของ ครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมากกว่า กลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ อาจเนื่องมาจากกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี มีความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์มากกว่า กลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ เพราะกลุ่มนี้เข้าใจดีว่าการ อนุรักษ์คือ การบำรุง รักษาไว้เพื่อให้ราษฎรได้รับผลประโยชน์ต่อไปอย่างต่อเนื่อง จึงเต็มใจที่จะเข้า ร่วมกิจกรรม เพราะทราบดีว่าจะได้รับผลประโยชน์จากการอนุรักษ์อย่างแน่นอน ส่วนกลุ่มที่ไม่มี รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่จะเข้าใจว่าป่าไม้ให้ประโยชน์อย่างไร บ้างน้อยกว่ากลุ่มที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญในเรื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ พื้นที่ลุ่มน้ำน้อยกว่า อาจเป็นเพราะไม่คิดว่าตนเองได้ผลประโยชน์ใดๆ ที่เป็นรูปธรรม แต่จากการที่ กลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 2,500 บาท/ปี มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำน้อยกว่ากลุ่ม ที่มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี กลุ่มที่มีรายได้ 501-1,500 บาท/ปี และกลุ่มที่มีรายได้ 1,501-2,500 บาท/ปี อาจเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจสังคมของกลุ่มตัวอย่าง ที่ต้องการสร้างฐานะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ครอบครัวให้อยู่ในฐานะที่อยู่ดีกินดี มีรายได้เพียงพอเลี้ยงครอบครัว จึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำน้อยกว่ากลุ่มที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่น้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธวัชชัย (2547) ได้ศึกษาพบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมของของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

10. รายได้รวมของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า รายได้รวมของครัวเรือนไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนได้มีการชักชวนกันเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยการบอกต่อกันไป ไม่ว่าจะเป็นรายได้ในระดับใดก็จะเข้าร่วมกิจกรรม หรืออาจเป็นเพราะความเกรงใจต่อผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าจะเป็นคนมีรายได้ในระดับใด ต่างก็เข้ามาร่วมในกิจกรรมของโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิชัย (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำห้วยยะอุ จังหวัดตาก พบว่าระดับรายได้แตกต่างกัน ไม่มีผลทำให้มีความสัมฤทธิ์ผลของโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำห้วยยะอุ จังหวัดตาก แตกต่างกัน และการศึกษาของกรองจิต (2547) ที่ศึกษาพบว่ารายได้ไม่ใช่ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

11. ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เพราะไม่ว่าราษฎรจะมีขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนขนาดใด ต่างก็เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพีระ (2545) ที่ศึกษาพบว่าขนาดพื้นที่ถือครองไม่มีผลต่อความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของราษฎรในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ในหน่วยจัดการต้นน้ำดอยผาจิ จังหวัดพะเยา และสอดคล้องกับการศึกษาของธวัชชัย (2547) ที่พบว่าขนาดพื้นที่ถือครองไม่มีผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บริเวณบ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา

12. การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่า การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ แสดงให้เห็นว่าราษฎรส่วนใหญ่ที่ไม่ได้รับรู้ข่าวสารและได้รับรู้ข่าวสาร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่างก็มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำในระดับไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากมีความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของดิเรก (2545) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการควบคุมไฟป่าในพื้นที่โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 ท้องที่จังหวัดลพบุรี พบว่าการได้รับหรือไม่ได้รับข่าวสาร มีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่าไม่แตกต่างกัน และการศึกษาของกรองจิต (2547) ที่ศึกษาพบว่าการได้รับข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

13. การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่าการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากราษฎรมีความตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หรืออาจเป็นเพราะความเกรงใจต่อผู้นำชุมชนตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จึงเข้ามาร่วมกิจกรรมกับโครงการ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของดิเรก (2545) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการควบคุมไฟป่าในพื้นที่โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 ท้องที่จังหวัดลพบุรี พบว่าการเคยได้รับการฝึกอบรมหรือดูงานด้านไฟป่ามีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการควบคุมไฟป่า และการศึกษาของของธนานนท์ (2546) ที่ศึกษาพบว่า การได้รับการฝึกอบรมด้านป่าไม้ มีความสัมพันธ์กับการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย จังหวัดแพร่

14. ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการศึกษาพบว่าระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ เนื่องจากราษฎรมีจิตสำนึกและเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อมีการนำกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนมาใช้ในชุมชนเป็นระยะเวลานานมากขึ้น ก็จะเกิดความ คุ้นเคยกับการปฏิบัติตามแนวทางที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดไว้ และเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากยิ่งขึ้น จึงยิ่งรู้สึกว่าทรัพยากรป่าไม้เป็นสมบัติของส่วนร่วม ทุกคนในชุมชนควรเข้ามาร่วมดูแลและรักษาให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน จึงสรุปได้ว่าระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

15. ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษาพบว่า ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไม่ใช่ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมส่วนมากไม่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ แต่อาศัยประสบการณ์ และโดยส่วนหนึ่งเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ ตลอดจนผู้นำชุมชนได้ให้การส่งเสริมและเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ดังนั้นการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ จึงไม่ต้องใช้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรองจิต (2547) ที่ศึกษาพบว่า ความรู้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมโดยรวมของราษฎรในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน

16. ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่อยู่ภายใต้โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน เคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการเข้าร่วมเวทีชาวบ้าน/เสวนา/ประชาคม เพื่อจัดทำข้อมูลเศรษฐกิจ และข้อมูลเชิงพื้นที่ ทำสำมะโนปัญหาของชุมชน จัดตั้งองค์กรในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดกฎ กติกาและระเบียบชุมชน กำหนดจัดทำแผน/กิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน และเข้าร่วมเวทีชาวบ้านสัญจรเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างเครือข่ายกับชุมชนที่ดำเนินการด้านการอนุรักษ์เป็นผลสำเร็จ ตลอดจนร่วมในการประเมินผลการจัดทำข้อมูลชุมชนร่วมกัน ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแตกต่างกัน แต่เป็นที่น่าเสียดาย หลังจากที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้รับการจัดสรรงบประมาณโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 ได้เพียง 1 ปี กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชก็ไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานกิจกรรมนี้ของโครงการในปีต่อมา ดังนั้น ในการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ จึงเห็นควรเสนอให้หน่วยงานที่พิจารณาจัดสรรงบประมาณได้รับทราบประโยชน์ของโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ว่ามีส่วนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำและสนับสนุนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎร และปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ หัวหน้าครัวเรือนและผู้แทนครัวเรือนตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ที่มีการดำเนินโครงการ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553 จำนวน 5 หมู่บ้าน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 269 ตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่า t-test และ F-test กำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45.57 ปี ส่วนใหญ่มีชาติพันธุ์เป็นคนไทยเชื้อสายเขมร มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มีตำแหน่งในครัวเรือนเป็นหัวหน้าครัวเรือน เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม คือ กลุ่มเกษตรกร ไม่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.93 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.33 คน ประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ เกษตรกรรม อาชีพรอง ได้แก่ รับจ้างในภาคเกษตรกรรม รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 96,377.32 บาท/ปี ค่าใช้จ่ายรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 75,432.90 บาท/ปี มีการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ได้แก่ การเก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ รายได้จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่เฉลี่ย 695.17 บาท/ปี ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือนเฉลี่ย 12.35 ไร่ ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ลักษณะการได้มาของที่ดินทำกินเป็นที่ดินที่ทางราชการจัดให้ คือ สปก. การใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินเป็นการปลูกพืชไร่ ส่วนใหญ่มีที่ดินไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงไม่มีความต้องการขายที่ดิน การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตร ได้แก่ การใช้ปุ๋ยเคมี ส่วนมากได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประมาณ 11-30 ครั้ง/ปี โดยได้รับการเผยแพร่จากโทรทัศน์ สำหรับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ภายใต้โครงการส่งเสริมและ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ โดยเข้าร่วมในกิจกรรมโครงการส่งเสริมอาชีพ ปลูกไม้ผล และไม้ใช้สอยในครัวเรือน เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า มากที่สุด ส่วนมากเคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น โครงการป่าชุมชน หมู่บ้านเป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทุกหมู่บ้าน สำหรับระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากที่สุด คือ 7 ปี

2. ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับความรู้มาก (คะแนน $\geq$ ร้อยละ 80) คิดเป็นร้อยละ 86.62 รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (คะแนนร้อยละ 60-79) คิดเป็นร้อยละ 7.06 และน้อย (คะแนน < ร้อยละ 60) คิดเป็นร้อยละ 6.32

3. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทั้ง 5 กิจกรรมหลัก พบว่าการมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมาก กิจกรรมหลักที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน ตามลำดับ ทุกกิจกรรมอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก สำหรับกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างไม่เข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา

4. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมี 5 ปัจจัย ได้แก่ ชาติพันธุ์ ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน

ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมี 11 ปัจจัย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

5. สภาพปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ การขาดความต่อเนื่องของโครงการ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการยังไม่ทั่วถึง ราษฎรบางกลุ่มยังไม่เข้าใจประโยชน์และขั้นตอนการดำเนินโครงการเท่าที่ควร ราษฎรในหมู่บ้านบางคนไม่เสียสละ ไม่ให้ความร่วมมือกับโครงการ และข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรจัดฝึกอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับราษฎร เจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญควรชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรทราบรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการอย่างทั่วถึง ควรให้การสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง จนกว่าคนในหมู่บ้านจะเกิดความตระหนักหรือสามารถสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำ จากนั้นจึงหมุนเวียนไปดำเนินโครงการที่หมู่บ้านอื่นต่อไป นอกจากนี้ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการ เพื่อศึกษาผลสำเร็จของโครงการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. จากการศึกษาพบว่า คนไทยเชื้อสายเขมรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำน้อยกว่าคนไทยเชื้อสายลาว และคนไทยเชื้อสายอื่น ดังนั้น ควรชักชวนให้คนไทยเชื้อสายเขมรเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเองให้มากขึ้น เช่น การช่วยดูแล ป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า การป้องกันไฟป่า การปลูกป่าชุมชน และการปลูกพืชสมุนไพร ฯลฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

และควรแต่งตั้งคนไทยเชื้อสายเขมรเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน

2. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมในชุมชน แต่จะให้ความเชื่อถือศรัทธาต่อผู้มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน และการมีตำแหน่งทางสังคมในชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ต้องอาศัยบุคคลที่มีชื่อเสียงและบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมในชุมชน เป็นแกนนำในการดำเนินการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ควรสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำ โดยมีคณะกรรมการเครือข่ายลุ่มน้ำมาจากสมาชิกของคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน

3. จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ การทำให้กลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ เข้าใจประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มขึ้นได้ โดยหน่วยงานของรัฐอาจเข้ามาประชาสัมพันธ์หรือฝึกอบรมให้ความรู้เพิ่มมากขึ้น หรืออาจจัดเวทีชาวบ้าน ซึ่งเป็นเทคนิคหนึ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน โดยให้ผู้แทนกลุ่มที่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท/ปี เล่าสู่กันฟังว่าเข้าไปใช้ประโยชน์อะไร และอย่างไรบ้าง และทำอย่างไรให้สามารถใช้ประโยชน์จากป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน เพื่อกลุ่มที่ไม่มีรายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ จะเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญควรมีกิจกรรมธนาคารอาหาร (food bank) เพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน และควรกำหนดตารางเวลาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในช่วงระยะเวลาที่ราษฎรว่างจากการเก็บหาของป่า เพื่อมิให้ราษฎรเกิดความรู้สึกว่าต้องเสียเวลาและประโยชน์จากการประกอบกิจกรรมดังกล่าว จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการเพิ่มมากขึ้น

4. จากผลการศึกษาพบว่า ระยะเวลาของการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ดังนั้น ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทราบเกี่ยวกับการมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนในสถานที่สาธารณะ เช่น บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน ศาลาประชาคมหมู่บ้าน วัด โรงเรียน และป่าชุมชน เป็นต้น

5. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ดังนั้น ควรเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณพิจารณาให้การสนับสนุนงบประมาณโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน เนื่องจากกิจกรรมนี้ของโครงการดังกล่าว จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ โดยในปีแรกให้มีการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้านก่อน และให้นำข้อมูลที่ได้จากการจัดทำข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม เช่น แผน/กิจกรรม ไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในปีถัดไป

6. จากการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรค ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ พบว่าราษฎรยังไม่เข้าใจประโยชน์ของโครงการและขั้นตอนการดำเนินโครงการเท่าที่ควร ราษฎรต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญควรชี้แจงและประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรทราบรายละเอียดเกี่ยวกับ โครงการอย่างทั่วถึง และวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการในปีถัดไปไว้ล่วงหน้า ควรให้การสนับสนุนโครงการอย่างต่อเนื่อง จนกว่าคนในหมู่บ้านจะเกิดความตระหนักหรือสามารถสร้างเครือข่ายลุ่มน้ำ จากนั้นจึงหมุนเวียนไปดำเนินโครงการที่หมู่บ้านอื่นต่อไป นอกจากนี้ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการ เพื่อศึกษาผลสำเร็จของโครงการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. แนวคิดของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เป็นการส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาของคนในชุมชนให้มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดทำแผนและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามความต้องการของส่วนรวม และสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กำหนดแนวทางและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล กิจกรรมการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ จึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ตามสภาพความเป็นจริงและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่ ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำอื่น เพื่อนำข้อมูลแต่ละพื้นที่มาเปรียบเทียบกัน สำหรับนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

2. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า พันธุ์พืช มีการดำเนินโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการมีน้อย และยังไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลโครงการดังกล่าว ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เพื่อให้ทราบถึงผลสัมฤทธิ์ของโครงการ และใช้ประโยชน์เป็นข้อมูลในการตัดสินใจของผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ว่าควรมีการดำเนินโครงการนี้ต่อไปหรือไม่ ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลสำหรับการเผยแพร่ผลงานของหน่วยงานสู่สาธารณชนต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. 2549. ความรู้พื้นฐานการพัฒนาชุมชน. **การจัดการความรู้การพัฒนาชุมชน**. แหล่งที่มา: http://www.cdd.go.th/kmcd/show_pdf.php?id=010102, 1 กันยายน 2549.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2553. ภารกิจ. **บทบาทและภารกิจ.** แหล่งที่มา: http://www.dnp.go.th/nation_index/dnpjob.pdf, 8 มีนาคม 2553.

กรองจิต เกษจินดา. 2547. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ศูนย์ภูฟ้าพัฒนา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553. เกี่ยวกับกระทรวง. **วิสัยทัศน์และพันธกิจ.** แหล่งที่มา: http://www.swu.ac.th/royal/book4/b4c5.html, 6 สิงหาคม 2553.

กิติชัย รัตนะ. 2549. **การมีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำ.** พิมพ์ครั้งที่ 1. ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

เกษม จันทร์แก้ว. 2523. หลักจัดการลุ่มน้ำ, น. 1-6. *ใน* นิพนธ์ ตั้งธรรม, ผู้รวบรวม. **สารลุ่มน้ำ: แนวทางพัฒนาทรัพยากรน้ำบนที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทย.** ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2539. **หลักการจัดการลุ่มน้ำ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2540. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม.** พิมพ์ครั้งที่ 4. โครงการสหวิทยาการบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2551. **หลักการจัดการลุ่มน้ำ.** พิมพ์ครั้งที่ 1. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โกเมศ พุทธสอน. 2546. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นด้านการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำลำธาร โครงการป่ารักน้ำ รักษ์แผ่นดิน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ของราษฎรบ้านกาใส ตำบลสะเนียน อำเภอเมือง จังหวัดน่าน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2528. **ป่าไม้สังคมกับการพัฒนาชนบท.** สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

ชัยสิทธิ์ ศรีระดา. 2551. **ผลของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่มีต่อเจตคติต่อการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.** การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ดิเรก อรุณเพ็ง. 2545. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการควบคุมไฟป่าในพื้นที่โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ ปีที่ 50 ท้องที่จังหวัดลพบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธนานนท์ สุคนธโยธิน. 2546**. ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ธวัชชัย สุขลอย. 2547. **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2547. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง.** พิมพ์ครั้งที่ 2. สิริลักษณ์การพิมพ์, เชียงใหม่.

นิพนธ์ ตั้งธรรม. 2547. แนวทางการอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำให้ประสบความสำเร็จบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน. *ใน* **การประชุมเชิงปฏิบัติการหัวหน้าหน่วยงานสนามที่ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ 20 – 22 มิถุนายน 2547.** สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, โรงแรมลำปางเวียงทอง จังหวัดลำปาง.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิวัติ เรืองพานิช. 2547. **หลักการจัดการลุ่มน้ำ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, กรุงเทพฯ.

_____. 2552. **การบริหารและการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน.** โครงการปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา).

บริษัท สื่อเกษตร จำกัด. 2549. การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **ลุ่มน้ำปิง.** แหล่งที่มา: http://www.agmassmedia.com/ping_river/p_01.htm, 4 กันยายน 2549.

ปนิดา เหมืองหม้อ. 2548. **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทยภูเขาที่มีความสัมพันธ์กับโครงการนำร่องการพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อำเภอปัว จังหวัดน่าน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประพันธ์ ผลพันพัว. ม.ป.ป. **โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.).** สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ. (อัดสำเนา).

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัทยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และ ชลกาญจน์ ฮาซันนารี. 2546. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), กรุงเทพฯ.

พอพันธ์ รัตนสุวรรณ. 2549. **การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สาน อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พิชัย จันทร์ทรัพย์. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมฤทธิผลของโครงการฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารลุ่มน้ำห้วยยะอุ จังหวัดตาก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พีระ พันธุ์พิจิตร. 2545. **ความสัมฤทธิ์ผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำยม ในหน่วยจัดการต้นน้ำดอยผาจิ จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มนตรี แสงสวัสดิ์. 2549. **การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชาวกะเหรี่ยง ในพื้นที่โครงการพระราชดำริ ตำบลชะแล อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2553. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาหนังสือและโฮมเพจ ชุดพัฒนาสังคมตามแนวพระราชดำริ เรื่องที่ 4 เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม. **บทที่ 5 การพัฒนา.** แหล่งที่มา: http://www.swu.ac.th/royal/book4/b4c5.html, 3 สิงหาคม 2553.

ยุทธ ไกยวรรณ์. 2553. **หลักสถิติวิจัยและการใช้โปรแกรมSPSS.** สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วินัย วีระวัฒนานนท์. 2538. **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2553. สังคมศึกษา. **ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความหมายใกล้เคียงและแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา.** แหล่งที่มา: http://www.wiruch.com/articles%20for%20article/article%20meaning%20and%20basic%20concept%20of%20dev.pdf, 3 สิงหาคม 2553.

สถาบันส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้. 2553. สังคมศึกษา. **แนวทางการพัฒนาประเทศ.** แหล่งที่มา: http://dnfe5.nfe.go.th/ilp/soc5/index.html, 3 สิงหาคม 2553.

สมหมาย กิตยากุล. 2542. **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำแม่สรวย จังหวัดเชียงราย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนประเมินทรัพยากรต้นน้ำ. 2554**. แผนที่หมู่บ้านเป้าหมายภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ ที่มีการดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549-2553.** สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

ส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ. 2544. **คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยงานสนามส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ.** สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

สหัทยา วิเศษ และ นิคม บุญเสริม. 2547. **การจัดการลุ่มน้ำโดยชุมชน.** โรงพิมพ์เดือนตุลา, กรุงเทพฯ.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2551. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. ม.ป.ป. **ความเป็นมาของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ และอำเภอภูสิงห์ จังหวัดสุรินทร์.** กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ. 2547. **รายงานสรุปผล การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรเทคนิคการเขียนแผนปฏิบัติการสำหรับหัวหน้าหน่วยงานสนามที่ปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ รุ่นที่ 5 ระหว่างวันที่ 18 – 22 พฤษภาคม 2547.** กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กรุงเทพฯ.

สุบงกช จามีกร. 2526. **สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์**. ภาควิชาสถิติ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี). 2550ก. **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) บ้านนาสนวนพัฒนา หมู่ที่ 9 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์.** 10 หน้า.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี). 2550ข. **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) บ้านโอทะลันพัฒนา หมู่ที่ 10 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์.** 13 หน้า.

_____. 2551. **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) บ้านแซร์ไปร์ใต้ หมู่ที่ 8 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ.** 10 หน้า.

_____. 2552. **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) บ้านวนาสวรรค์ หมู่ที่ 5 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ.** 18 หน้า.

_____. 2553. **รายงานผลการดำเนินงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) บ้านวนาสวรรค์ หมู่ที่ 5 ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ.** 58 หน้า.

_____. 2554. **รายงานสรุปผลการปฏิบัติงาน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 บ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์.** 86 หน้า.

อธิติ ถาวร. 2548. **ความคิดเห็นของราษฎรต่อโครงการพัฒนาลุ่มน้ำแม่แคมและแม่สาย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อมรา พงศาพิชญ์. 2547. **การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและพัฒนาสังคมโดยชุมชนมีส่วนร่วม.** สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

อิทธิศักดิ์ แถวเที่ยง. 2549. **การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Krejcie, R.V. and E.W. Morgan. 1970. **Educational and Psychological Measurement.** Minnesota University, USA.

Taesombat, W. 1988. **Applied Hydrology.** Physic Center Press Limited, Bangkok. (in Thai) Cited USDA. 1957. **Soil.** The Yearbook of Agriculture. The U.S. Government Printing Office, Washington, D.C.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แบบสอบถามเลขที่ ……

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และการใช้ประโยชน์ที่ดินของราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป้าหมาย ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ วัตถุประสงค์ของแบบสอบถามนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ข้อมูลต่างๆ ตลอดจนความคิดเห็นของท่านจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด จึงขอให้ท่านตอบคำถามทุกข้อตรงตามความเป็นจริง ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำให้เหมาะสม และเป็นการเสริมสร้างให้ราษฎรในพื้นที่โครงการฯ เกิดความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาตอบแบบสอบถามอย่างสมบูรณ์ทุกข้อ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์……นามสกุล……
บ้านเลขที่……หมู่ที่……..ตำบล……อำเภอ……จังหวัด……
ชื่อผู้สัมภาษณ์……..วันที่สัมภาษณ์……..

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลด้านเศรษฐกิจ สังคม ของกลุ่มตัวอย่าง

คำชี้แจง โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ( ) หน้าข้อความที่เป็นจริง และเติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้ให้สมบูรณ์

สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล

1. เพศ

( ) ชาย ( ) หญิง

2. ปัจจุบันท่านมีอายุ .....ปี (6 เดือนขึ้นไปให้นับเป็นปีเต็ม)

3. ชาติพันธุ์

( ) คนไทยเชื้อสายเขมร ( ) คนไทยเชื้อสายลาว

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

4. ระดับการศึกษาของท่าน

( ) ไม่ได้เรียน อ่านเขียนไม่ได้

( ) ไม่ได้เรียน แต่อ่านเขียนได้

( ) จบชั้นประถมศึกษา

( ) จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า

( ) จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า (ปวช.)

( ) จบอนุปริญญา หรือเทียบเท่า (ปวส./ปวท.)

( ) จบปริญญาตรี

( ) สูงกว่าปริญญาตรี โปรดระบุ .....

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

5. ตำแหน่งของท่านในครัวเรือน

( ) หัวหน้าครัวเรือน ( ) คู่สมรสหัวหน้าครัวเรือน

( ) พ่อ/แม่ ( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. ปัจจุบันท่านได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมกลุ่มใดบ้างหรือไม่

( ) ไม่เป็น

( ) เป็น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ( ) กลุ่มไทยอาสาป้องกันชาติ (ทสปช.)

( ) กลุ่มแม่บ้าน ( ) กลุ่มพัฒนาสตรี

( ) กลุ่มชุมชนเข้มแข็ง ( ) กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

( ) กลุ่มเกษตรกร ( ) กลุ่มเลี้ยงโคนม

( ) กลุ่มอาชีพทอผ้าไหม ( ) กลุ่มทำไม้กวาด

( ) กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ( ) กลุ่มป่าชุมชน

( ) กลุ่มศึกษาและพัฒนาสมุนไพร

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

7. ท่านมีตำแหน่งอะไรในชุมชน

( ) ไม่มี

( ) มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ( ) คณะกรรมการหมู่บ้าน

( ) คณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน ( ) คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร

( ) คณะกรรมการกลุ่มสหกรณ์ ( ) คณะกรรมการป่าชุมชน

( ) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ( ) ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน

( ) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

( ) คณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหมู่บ้าน

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมในครัวเรือน

8. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....คน

สมาชิกที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี ชาย.....คน หญิง.....คน

สมาชิกที่มีอายุ 15 – 60 ปี ชาย.....คน หญิง.....คน

สมาชิกที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ชาย.....คน หญิง.....คน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

9. อาชีพหลักของท่าน (อาชีพที่ใช้เวลาในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่) (ตอบได้เพียง 1 ข้อ)

( ) ไม่ได้ประกอบอาชีพ ( ) เกษตรกรรม

( ) รับจ้างในภาคเกษตรกรรม ( ) รับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม

( ) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ( ) ค้าขาย

( ) เผาถ่าน ( ) เก็บหาของป่า

( ) ประกอบธุรกิจส่วนตัว โปรดระบุ.....

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

10. อาชีพรองของท่านมีหรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) เกษตรกรรม ( ) รับจ้างในภาคเกษตรกรรม

( ) รับจ้างนอกภาคเกษตรกรรม ( ) ค้าขาย

( ) เผาถ่าน ( ) เก็บหาของป่า

( ) ประกอบธุรกิจส่วนตัว โปรดระบุ.....

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

11. ท่านเคยใช้ประโยชน์จากป่าไม้หรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) ถางป่าเพื่อทำไร่ ทำสวน

( ) ตัดไม้เพื่อทำฟืน เผาถ่าน

( ) ตัดไม้เพื่อนำมาก่อสร้างบ้านเรือน

( ) เก็บหาของป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ น้ำผึ้ง ฯลฯ

( ) ล่าสัตว์

( ) อื่นๆ โปรดระบุ .....

กรณีที่เคย ครัวเรือนของท่านมีรายได้จากการเก็บหาผลิตผลป่าไม้ในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ ในรอบปีที่ผ่านมา เป็นมูลค่าประมาณ.....บาท/ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

12. รายได้รวมของครัวเรือนของท่านในรอบปีที่ผ่านมา รวมทั้งหมดประมาณ……บาท/ปี
โดยจำแนกเป็น

รายได้จากอาชีพหลัก เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี
รายได้จากอาชีพรอง เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี
อื่นๆ โปรดระบุ …… เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี

13. รายจ่ายรวมของครัวเรือนของท่านในรอบปีที่ผ่านมา รวมทั้งหมดประมาณ……บาท/ปี
โดยจำแนกเป็น

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี
ค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี
อื่นๆ โปรดระบุ …… เป็นเงินประมาณ……บาท/ปี

14. ครัวเรือนของท่านมีที่ดินในครอบครองหรือไม่

( ) **ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง** โดย

( ) ที่อยู่อาศัย

( ) เช่า จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) อาศัยอยู่กับผู้อื่น จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) อื่นๆ โปรดระบุ…...จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

( ) ที่ดินทำกิน

( ) เช่า จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) อาศัยผู้อื่นโดยไม่เสียค่าเช่า จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) อื่นๆ โปรดระบุ……จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

จากนี้ให้ข้ามไปตอบข้อ 21

( ) **มีที่ดินเป็นของตนเอง**

กรณีที่มีให้ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการถือครองที่ดิน

( ) ที่อยู่อาศัย

( ) ที่ดินของตนเอง จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) พื้นที่ป่า จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่
( ) อื่นๆ โปรดระบุ…จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

( ) ที่ดินทำกิน

( ) ที่ดินของตนเอง จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

( ) เช่าเพิ่ม จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

( ) ทำกินในพื้นที่ป่าไม้ จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

( ) อื่นๆ โปรดระบุ……จำนวนพื้นที่……แปลง เนื้อที่รวม……ไร่

15. ประเภทของที่ดินที่ถือครอง

( ) ที่ดินมีเอกสารสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เนื้อที่……ไร่

( ) สทก. เนื้อที่……ไร่

( ) สปก. เนื้อที่……ไร่

( ) ที่ป่า เนื้อที่……ไร่

( ) ที่ดินอื่นๆ โปรดระบุ…… เนื้อที่……ไร่

16. ท่านได้ที่ดินถือครองมาอย่างไร

( ) ได้รับมรดกตกทอด ( ) ซื้อ

( ) ทางราชการจัดให้ ( ) จับจอง

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..……

17. ท่านใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของท่านในลักษณะใด

( ) ไม่มีอาชีพในภาคเกษตรกรรม

( ) ทำนา (ระบุชนิดข้าว เช่น ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว) ……..……

( ) ทำไร่ (ระบุชนิดพืชไร่ เช่น ไร่ข้าวโพด มันสำปะหลัง ปอ) ……..……

( ) ทำสวนผลไม้ (ระบุประเภทสวนผลไม้ เช่น สวนมะม่วง) ……..……

( ) ทำสวนยางพารา

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..……

18. ที่ดินทำกินที่มีอยู่ขณะนี้เพียงพอกับความต้องการหรือไม่

( ) เพียงพอ **(ให้ข้ามไปตอบข้อ 19)**

( ) ไม่เพียงพอ

ถ้าไม่เพียงพอ ท่านต้องการที่ดินทำกินเพิ่มอีกเท่าไร……..……ไร่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

19. หากมีผู้มาขอซื้อที่ดินทำกินที่ท่านครอบครองอยู่ ท่านมีความต้องการที่จะขายหรือไม่

( ) ขาย เพราะ……..……..……

( ) ไม่ขาย เพราะ……..……..……

20. ท่านใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตผลิตผลทางการเกษตรหรือไม่

( ) ไม่ใช้

( ) ใช้

กรณีที่ใช้ ท่านใช้เทคโนโลยีประเภทใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) พันธุ์ส่งเสริม	( ) ปุ๋ยอินทรีย์
( ) ปุ๋ยเคมี	( ) ยาฆ่าแมลง
( ) ยาฆ่าหญ้า/ยาปราบวัชพืช	( ) การไถพรวนก่อนปลูกพืช
( ) การปลูกพืชคลุมดิน	( ) การปลูกพืชหมุนเวียน
( ) การปลูกพืชเป็นแถว/แนว	( ) การปลูกพืชผสมผสาน
( ) การทำขั้นบันได	( ) เครื่องจักร เช่น เครื่องนวดข้าว เครื่องสูบน้ำ

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..…

21. ในรอบปีที่ผ่านมาท่านได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

( ) ไม่ได้รับ

( ) ได้รับ

กรณีที่ได้รับ ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) วิทยุ จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) โทรทัศน์ จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) หนังสือพิมพ์ จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) หอกระจายข่าว จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) ผู้นำชุมชน จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) เพื่อนบ้าน/ญาติพี่น้อง จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) บุคคลในครอบครัว จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) เจ้าหน้าที่ป่าไม้ จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) องค์กรเอกชน จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) หน่วยราชการอื่น โปรดระบุ……จำนวน……ครั้ง/ปี

( ) อื่นๆ โปรดระบุ……จำนวน……ครั้ง/ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หลังจากที่ท่านได้รับข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) หรือไม่

( ) ไม่เข้าร่วม

( ) เข้าร่วม โปรดระบุกิจกรรมที่ท่านเคยเข้าร่วม

( ) โครงการอนุรักษ์ป่าไม้และการพัฒนาสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชน

( ) โครงการส่งเสริมอาชีพ ปลูกไม้ผล และไม้ใช้สอยในครัวเรือน เพื่อลดการตัดไม้ทำลายป่า

( ) โครงการปลูกป่าชุมชนเพื่อลดภาวะโลกร้อน

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..…

22. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือไม่

( ) ไม่เคย

( ) เคย

กรณีที่เคย โปรดระบุหลักสูตร (ตอบได้มากกว่า 1 หลักสูตร)

( ) ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.)

( ) อาสาสมัครป้องกันไฟป่า (อสฟป.)

( ) เยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (ยชป.)

( ) ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.)

( ) โครงการป่าชุมชน

( ) ค่ายเยาวชนต้นน้ำ

( ) การส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตร เพื่ออนุรักษ์ระบบนิเวศลุ่มน้ำ

( ) การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำโดยองค์กรชุมชนมีส่วนร่วม

( ) โครงการธนาคารขยะ

( ) โครงการจัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล

( ) โครงการประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้

( ) โครงการส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..…

23. ในชุมชนหรือหมู่บ้านของท่านมีกฎ กติกา ระเบียบ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้หรือไม่

( ) ไม่มี

( ) มี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรณีที่มี ได้เริ่มมีการนำกฎ กติกา ระเบียบดังกล่าว มาใช้ปฏิบัติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ……

โปรดระบุแหล่งที่แสดงกฎ กติกา ระเบียบดังกล่าว เพื่อให้สาธารณชนได้ทราบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

( ) แผ่นป้าย ตั้งอยู่ที่บริเวณ ……..……..……..……

( ) เอกสาร หรือประกาศ ที่ติดไว้ที่บริเวณ……..……..

( ) อื่นๆ โปรดระบุ ……..……..……..

ส่วนที่ 2 ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

คำชี้แจง ท่านคิดว่าข้อความต่อไปนี้ถูกหรือผิด โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างท้ายข้อความในคอลัมน์ที่ท่านเห็นว่าถูก และใส่เครื่องหมาย × ท้ายข้อความในคอลัมน์ที่ท่านเห็นว่าผิด

ข้อความ	ถูก	ผิด
1. ป่าเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ		
2. การปลูกป่าไม่ช่วยลดภาวะโลกร้อน		
3. การสร้างฝาย เขื่อน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดปี โดยไม่ต้องปลูกป่าเพิ่ม		
4. การตัดไม้ทำลายป่าเป็นสาเหตุให้เกิดภัยแล้งและอุทกภัย		
5. การถางป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกในพื้นที่ลุ่มน้ำมากๆ เป็นวิธีการหนึ่งในการใช้พื้นที่ลุ่มน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด		
6. การใส่ปุ๋ยพืชสดหรือปุ๋ยคอกทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น		
7. ไฟป่าส่วนใหญ่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ		
8. การใช้สารเคมีกำจัดแมลงและศัตรูพืชโดยไม่ถูกวิธี จะส่งผลต่อคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำธาร		
9. การแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ต้นน้ำลำธารให้บรรลุผลสำเร็จเป็นหน้าที่ของภาครัฐเท่านั้น		
10. ป่าชุมชนที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น มีการบริหารจัดการ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์โดยชุมชน เพื่อชุมชน และให้ชุมชนเป็นเจ้าของ รัฐเพียงทำหน้าที่สนับสนุนเท่านั้น		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.)

คำชี้แจง โปรดอ่านคำถามโดยละเอียดให้เข้าใจทุกข้อ แล้วระบุจำนวนตัวเลขซึ่งเป็นจำนวนครั้งทั้งหมดที่มีการปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมในรอบปี และจำนวนครั้งที่ท่านเข้าร่วมปฏิบัติจริงในแต่ละกิจกรรมที่เกี่ยวกับโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ในชุมชนของท่าน ลงในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริงในแต่ละข้อ และกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ

การมีส่วนร่วม	**จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)**	**จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)**
1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา		
1.1 ท่านเคยศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มน้ำ		
1.2 ท่านเคยปรึกษาหารือหรือพูดคุยกับเพื่อนบ้าน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับปัญหาในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ		
1.3 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ ท่านเคยเข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ		
1.4 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ ท่านได้เสนอปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ		
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน		
2.1 ท่านเคยเข้าร่วมประชุมวางแผนโครงการฯ		
2.2 ท่านได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมของโครงการฯ เพื่อเสนอกิจกรรมของโครงการฯ		
2.3 ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมของโครงการฯ ที่จะดำเนินการในชุมชนของท่าน		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วม	จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)
2.4 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการฯ และกิจกรรมที่จะดำเนินการในชุมชนของท่าน		
2.5 ท่านมีส่วนร่วมกำหนดกฎ กติกา ระเบียบ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน		
2.6 ท่านได้ร่วมประชุมวางแผนแบ่งเขตพื้นที่ทำกินที่อยู่ในพื้นที่ป่าไม้ เพื่อไม่ให้มีการบุกรุกใหม่และลดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่กับราษฎร		
2.7 ท่านมีส่วนร่วมวางแผนการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าในหมู่บ้าน		
2.8 ท่านมีส่วนร่วมวางแผนป้องกันไฟป่าในพื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่า		
2.9 ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหมู่บ้าน		
2.10 ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมร่วมระหว่างคณะกรรมการโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) ของหมู่บ้านกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำ		
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการฯ ตามแผน		
3.1 ท่านมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โครงการฯ ให้แก่เพื่อนบ้านหรือผู้ที่สนใจ		
3.2 ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเงินทุน และแรงงาน หรือวัสดุและอุปกรณ์ เพื่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในโครงการฯ		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วม	จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)
3.3 ท่านปฏิบัติตามกฎ กติกา ระเบียบของชุมชนในการรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างเคร่งครัด		
3.4 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดขอบเขต ปักหลัก ทำเครื่องหมายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของชุมชน		
3.5 ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดูแลรักษาป่าไม้ เช่น ทำแนวกันไฟ ปลูกป่าเสริม จัดทำแนวเขตป่า เป็นต้น		
3.6 ท่านสอดส่องดูแล ระวังป้องกัน และตรวจพื้นที่ป่าของชุมชนจากการบุกรุกโดยผู้อื่น และการเกิดไฟป่า รวมถึงผู้กระทำผิดกฎ กติกา ระเบียบของชุมชน		
3.7 ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการปลูกพืชสมุนไพร ไม้ใช้สอย และไม้ผล		
3.8 ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพ เช่น การเลี้ยงปลา		
3.9 ท่านมีส่วนร่วมในการเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่		
3.10 ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการฯ		
3.11 ท่านมีส่วนร่วมในการชี้แจงและทำความเข้าใจ เมื่อเกิดความขัดแย้งในระหว่างการร่วมกิจกรรม		
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์		
4.1 การปลูกป่าชุมชน เป็นการช่วยลดภาวะโลกร้อน และทำให้ราษฎรในพื้นที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น และเอื้อต่อการเพิ่มผลิตภาพของผลิตผลป่าไม้ต่างๆ สามารถใช้ประโยชน์จากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้จากพื้นที่ป่าของโครงการฯ ได้เพิ่มขึ้น ซึ่งได้แก่ พืชผักป่าที่ใช้เป็นอาหาร สมุนไพร ไม้ฟืน ของป่า และเป็นที่เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วม	จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)
4.2 การตรวจตราพื้นที่ป่า และการลาดตระเวนป้องกันไฟป่าของโครงการฯ ช่วยลดอัตราการบุกรุกทำลายป่า เป็นการสร้างงานในชุมชน ทำให้ราษฎรในพื้นที่มีรายได้จากการหารับจ้าง		
4.3 การปลูกพืชสมุนไพรของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีพืชอาหารและยาสมุนไพรสำหรับใช้ในครัวเรือน และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของครัวเรือน		
4.4 การปลูกไม้ผลของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือน เป็นการลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ผลผลิตที่เหลือสามารถจำหน่ายและเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน		
4.5 การปลูกไม้ใช้สอยของโครงการฯ ทำให้คนในชุมชนมีไม้ใช้สอยในครัวเรือน ลดการตัดไม้ทำลายป่า และอาจมีไว้สำหรับจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน		
4.6 การส่งเสริมอาชีพของโครงการฯ เช่น การเลี้ยงปลา ทำให้คนในชุมชนสามารถผลิตอาหารประเภทโปรตีน ไว้บริโภคในครัวเรือน และสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน		
4.7 การเดินทางไปศึกษาดูงานต่างพื้นที่ของโครงการฯ เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนให้มีการพัฒนารูปแบบของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนในลักษณะเครือข่ายลุ่มน้ำ		
5. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล		
5.1 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกป่าชุมชน เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของพรรณไม้ที่ปลูกในพื้นที่ป่าชุมชน		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วม	จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)
5.2 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการคุ้มครองป้องกันพื้นที่ป่า เพื่อมิให้เกิดการลักลอบทำลายป่าไม้ในรูปแบบต่างๆ เช่น การลดลงของคดีป่าไม้ และการลดลงของจำนวนครั้งที่เกิดไฟป่า		
5.3 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกพืชสมุนไพร เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหาร ยาสมุนไพร และการจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน		
5.4 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกไม้ผล เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของไม้ผล การนำไม้ผลไปเป็นอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งการนำผลผลิตที่เหลือไปจำหน่ายและเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน		
5.5 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการปลูกไม้ใช้สอย เช่น ศึกษาการรอดตายหรือการเจริญเติบโตของไม้ที่นำไปปลูกสำหรับเป็นไม้ใช้สอยในครัวเรือน รวมทั้งการลดลงของคดีลักลอบตัดไม้จากพื้นที่ป่าไม้		
5.6 ท่านเคยเข้าร่วมติดตามและประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ ที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ เช่น การเลี้ยงปลาทำให้มีอาหารประเภทโปรตีนสำหรับรับประทานในครัวเรือน การนำปลาที่เลี้ยงไว้ไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การมีส่วนร่วม	จำนวนครั้งทั้งหมดที่ปฏิบัติในรอบปี (ครั้ง)	จำนวนครั้งที่เข้าร่วมปฏิบัติจริง (ครั้ง)
5.7 เมื่อมีการประชุมโครงการฯ เพื่อประเมินผลความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมทุกด้านในภาพรวม ท่านมีส่วนร่วมโดยการเข้าร่วมประชุม เสนอปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมโครงการฯ		

ส่วนที่ 4 สภาพปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.)

คำชี้แจง โปรดแสดงถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.)

ปัญหาหรืออุปสรรคที่ท่านพบในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (สสอ.) และแนวทางแก้ไข (โปรดระบุเป็นรายประเด็นแต่ละข้อให้ชัดเจน)

……
……
……
……
……
……
……
……

ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ข

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ
กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ
กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดสรรงบประมาณ ปี พ.ศ. 2552 งบรายจ่ายอื่น โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน จำนวน 200 หมู่บ้านๆ ละ 60,000 บาท โดยกำหนดให้หน่วยจัดการต้นน้ำในสังกัดส่วนจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) พิจารณาคัดเลือกหมู่บ้าน/ชุมชนเป้าหมายที่อยู่ในหรือรอบแนวเขตพื้นที่อนุรักษ์เพื่อเข้าร่วมโครงการ ในการจัดทำฐานข้อมูลประกอบการวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจ จิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดของชุมชนและร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศ ให้อำนวยประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืน

หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ สังกัดส่วนจัดการต้นน้ำ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 9 (อุบลราชธานี) ได้รับการจัดสรรงบประมาณตามแผนงานโครงการดังกล่าว ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน 1 หมู่บ้าน โดยดำเนินโครงการที่บ้านโคกทม หมู่ที่ 11 ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ มีรูปแบบและวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการดำเนินโครงการฯ (1 ครั้ง)

2. ประสานและสำรวจข้อมูลในด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ (3 ครั้ง)

3. จัดทำข้อมูลในระบบ GIS และจัดทำภาพจำลองภูมิประเทศ 3 มิติ (model 3D) เพื่อใช้ในการเรียนรู้ร่วมกัน สำหรับวางแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (3 ชุด)

4. จัดเวทีชาวบ้าน/เสวนา/ประชาคม (5 ครั้ง)

   4.1 เพื่อจัดทำข้อมูลเศรษฐกิจ และข้อมูลเชิงพื้นที่

   4.2 เพื่อสำมะโนปัญหาของชุมชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

4.3 เพื่อจัดตั้งองค์กรในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

4.4 เพื่อกำหนดกฎ กติกา และระเบียบชุมชน

4.5 เพื่อกำหนดจัดทำแผน/กิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน ได้แก่

4.5.1 จัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ

4.5.2 ปลูกหญ้าแฝกเพื่อลดการกัดเซาะหน้าดิน

4.5.3 ก่อสร้างฝายต้นน้ำลำธารแบบผสมผสาน

5. จัดเวทีชาวบ้านสัญจร (3 ครั้ง) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างเครือข่ายกับชุมชนที่ดำเนินการด้านการอนุรักษ์เป็นผลสำเร็จ

6. ร่วมในการประเมินผลการจัดทำข้อมูลชุมชนร่วมกัน (1 ครั้ง)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ค

การวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

******** Method 1 (space saver) will be used for this analysis ********

R E L I A B I L I T Y A N A L Y S I S - S C A L E (A L P H A)

		Mean	Std Dev	Cases
1.	V24.1	1.0000	.0000	30.0
2.	V24.2	1.0000	.0000	30.0
3.	V24.3	.8000	.4068	30.0
4.	V24.4	.8667	.3457	30.0
5.	V24.5	.8667	.3457	30.0
6.	V24.6	.8667	.3457	30.0
7.	V24.7	.9000	.3051	30.0
8.	V24.8	.9000	.3051	30.0
9.	V24.9	.9000	.3051	30.0
10.	V24.10	.9000	.3051	30.0

Statistics for	Mean	Variance	Std Dev	N of Variables
SCALE	9.0000	6.2069	2.4914	10

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	**Scale Variance if Item Deleted**	**Corrected Item-Total Correlation**	**Alpha if Item Deleted**
V24.1	8.0000	6.2069	.0000	.9625
V24.2	8.0000	6.2069	.0000	.9625
V24.3	8.2000	4.7172	.7493	.9507
V24.4	8.1333	4.6713	.9475	.9379

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V24.5	8.1333	4.6713	.9475	.9379
V24.6	8.1333	4.6713	.9475	.9379
V24.7	8.1000	4.8517	.9389	.9387
V24.8	8.1000	4.8517	.9389	.9387
V24.9	8.1000	4.8517	.9389	.9387
V24.10	8.1000	4.8517	.9389	.9387

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0 N of Items = 10

Alpha = .9506

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ –นามสกุล	นางสาวศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์
วัน เดือน ปี ที่เกิด	16 กรกฎาคม 2508
สถานที่เกิด	จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (วนศาสตร์)
	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำ
	กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์